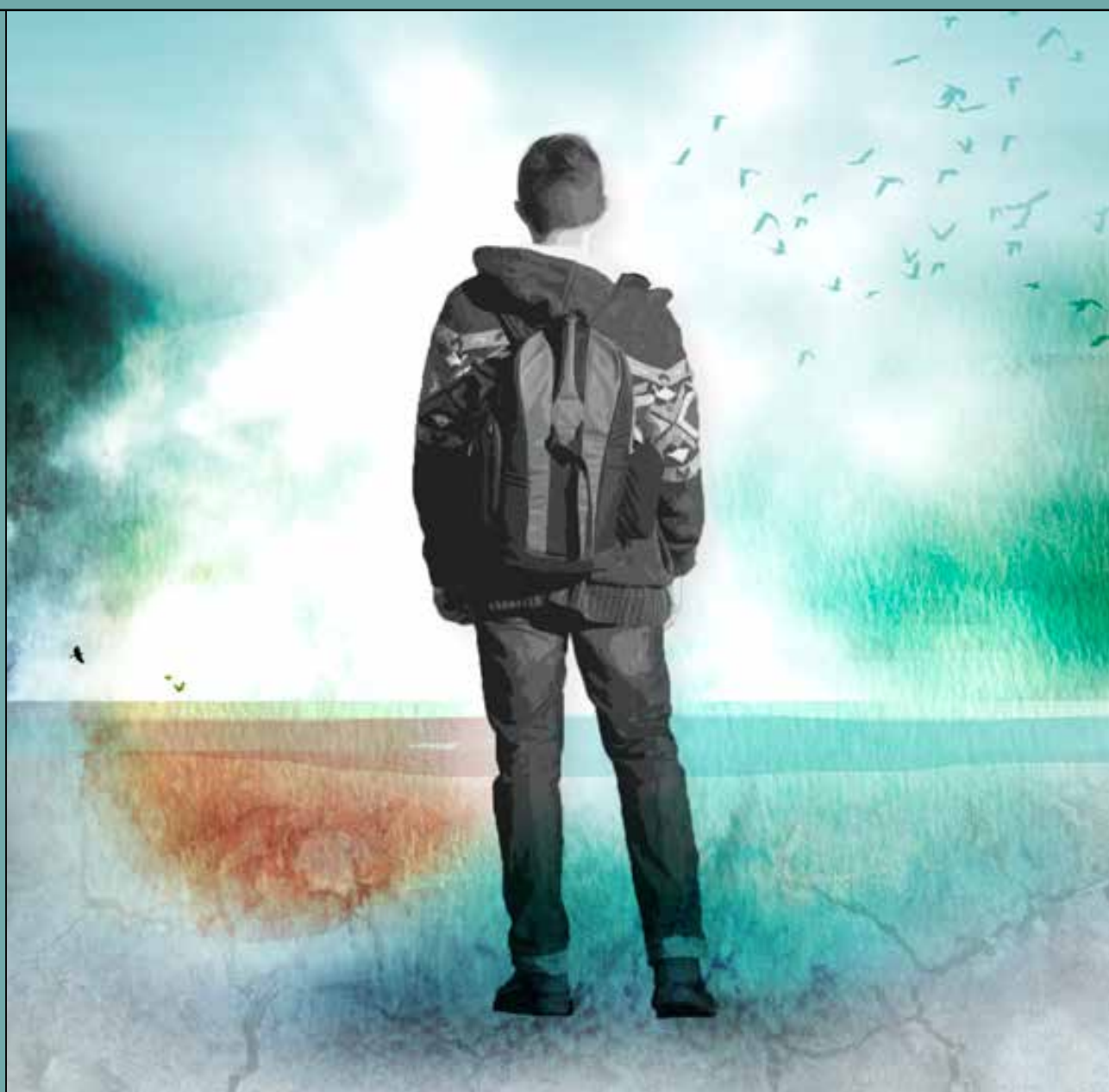

Stina Svendsen og Berit Berg

ENSLIGE MINDREÅRIGE

- PÅ VEI MOT VOKSENLIVET

Stina Svendsen og Berit Berg

Enslige mindreårige - på vei mot voksenlivet

NTNU Samfunnsforskning
Mangfold og inkludering

Samfunnsforskning

Postadresse: NTNU Dragvoll, 7491 Trondheim

Besøksadresse: Dragvoll Allé 38 B

Telefon: 73 59 63 00

Telefaks: 73 59 62 24

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no

Web.: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning

Mangfold og inkludering

September, 2017

ISBN 978-82-7570-514-1 (web)

ISBN 978-82-7570-513-4 (trykk)

Forord

Trondheim kommune fikk høsten 2016 innvilget midler fra IMDi og Husbanken til prosjektet «Kvalifiseringsfremmende bofellesskapstilbud for enslige mindreårige flyktninger». Vi som forskerteam fra NTNU Samfunnsforskning fikk oppdraget fra kommunen med å gjennomføre prosjektet, og har stått som ansvarlige for datainnsamlingen, analysene og rapportskrivningen.

Vi vil takke kollega Hilde Michelsen og masterstudenter Stine Andersen og Aaste Camilla Stabell for god hjelp under datainnsamlingen. Vi vil takke prosjektleder Preben Viker fra Omsorgsenheten i Trondheim kommune for et godt samarbeid gjennom hele prosjektperioden. Vi vil også takke alle andre samarbeidspartnere i kommunen som har bidratt inn i styrings- og prosjektgrupper.

Sist, men ikke minst, vil vi si tusen takk til alle ungdommer og ansatte som brukte tid på å stille til intervju med oss. Dere har alle bidratt med viktige erfaringer og vurderinger for å belyse problemstillingene i prosjektet.

Vi håper denne rapporten kan bidra til at det gode arbeidet som gjøres i Trondheim kommune rundt bosetting av enslige mindreårige videreføres og videreutvikles. Vi håper også at erfaringene man har gjort seg i Trondheim kan gi ideer og inspirasjon til tilsvarende arbeid i andre kommuner.

God lesing!

Trondheim, september 2017

Stina Svendsen

Berit Berg

Innhold

Forord	iii
1. Innledning	1
Trondheim som bosettingskommune.....	1
Bakgrunn og målsettinger for prosjektet	5
Metodisk gjennomføring	7
Brukerundersøkelse blant tidligere beboere i Emilie Kroghs veg	8
2. Kvalifiseringsfremming i bo- og oppfølgingstiltak	10
Tildeling av bo- og oppfølgingstiltak	10
Den nære relasjonen som kjernen i arbeidet.....	16
Behov for kompetente ansatte	19
Boveiledning.....	21
Oppfølging fra Opal.....	22
Oppfølging fra innsatsteam	28
Oppfølging og støtte fra EM-basen	29
Ettervern og overganger til voksentjenester	30
3. Oppfølging av skolegang.....	33
Segregert skoletilbud som en utfordring	33
Motivasjonsarbeid	34
Motivasjon gjennom informasjon og «realitetsorientering»	35
Tilrettelagt og nivådelte undervisning for å øke motivasjonen	37
Viktig ikke å « snakke ned» skolen	38
Hva med dem som ikke vil stå opp om morgenen?.....	40
Konkrete grep for å øke motivasjonen blant ungdommene.....	41
Botiltakets rolle som motivator for skolegang	42
Samarbeid mellom skole og botiltak	44
Mange bosettinger på kort tid skapte utfordringer for skolen	49
4. Informasjon, integrasjon og sosiale nettverk	51
Manglende systemforståelse som en hovedutfordring	51
Informasjons- og kvalifiseringsprogrammet	55
Nettverk, fritid og venner	61
Det sosiale er en utfordring	62
Profesjonelle versus private relasjoner	66
5. På vei mot voksenlivet.....	67
Bo- og oppfølgingstiltakene	67
Skole og kvalifisering	69
Systemforståelse	71
Nettverk og integrering.....	72
Referanser.....	73

1. Innledning

Trondheim som bosettingskommune

Høsten 2015 og våren 2016 var Trondheim den kommunen i Norge som bosatte flest enslige mindreårige. Trondheim kommune fikk IMDi bosettingspris for 2016 for sin innsats for å bosette og integrere flyktninger. Mange av dem vi intervjuet i dette prosjektet, både blant ansatte og bosatte, mener som IMDi at Trondheim kommune gjør en god jobb når det gjelder bosetting av enslige mindreårige. Følgende sitat fra en miljøterapeut ved et bofellesskap kan stå som eksempel:

Jeg er stolt over å jobbe i Trondheim kommune. Veldig, veldig mye fungerer bra her. Det er veldig mange gode folk som jobber i dette systemet. Det er mye positivitet i kommunen, det er mange smilende kollegaer og det er mange rause folk i ledelsen. Rådmannen og andre i staben viser interesse for arbeidet vårt og har direkte kontakt med oss. Det er et engasjement som er helt fantastisk.

Blant dem vi intervjuet var det også mange som nevnte at kommunen har gjort en stor innsats de siste årene når det gjelder å bosette enslige mindreårige. Følgende oversikt viser økningen som har vært:

Anmodnings-, vedtaks- og bosettingstall for Trondheim de siste tre år. Tall i parentes er enslige mindreårige.

	2015	2016	2017
Anmodning	300 (30)	650 (160)	460 (65)
Vedtak	450 (30)	650 (160)	460 (65)
Bosetting	425 (44)	627 (123)	

(Kilde: IMDi)

Det ble imidlertid gjort endringer i anmodningstallene for 2016 og 2017 fordi det kom færre enslige mindreårige enn antatt til Norge disse årene. Tallene ble redusert av IMDi fra 160 til 135 våren 2016. For 2017 var opprinnelig vedtakstall 65, men dette ble redusert til 43. Ved utgangen av august 2017 viser tallene at det var bosatt 34 enslige mindreårige så langt, men kommunen regner med å oppfylle måltallet på 43 ungdommer innen året.

Det vises til at det har vært store svingninger når det gjelder ankomster av enslige mindreårige, men at kommune hver gang har klart å takle «toppene» som har kommet. En vi intervjuet ved omsorgsenheten fortalte for eksempel:

Vi visste ikke i 2009-2010 hvor lenge den toppen skulle vare eller hvor stor den skulle bli. Jeg husker vi skisserte scenarier med 85 eller 100 bosatte i Trondheim og vi syntes det var helt utopisk å skulle få til. I dag har vi over 200 enslige mindreårige i tiltak. Så vi har fått til mye på kort tid.

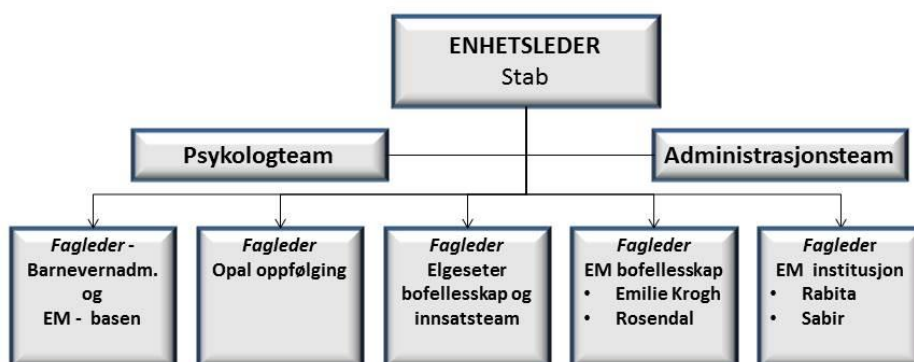
En annen fra samme enhet forteller følgende:

Når vi fikk presentert tallene for 2016, så var det veldig mange, men vi tenkte at dette skal vi klare selv om det er umulig. Vi skulle nesten firedoble bosettingstallene. Vi måtte påse at hele apparatet i kommunen kunne klare det. Når vi fikk beskjed om at vi skulle bosette 160, måtte vi bare sette oss målene og lage en plan.

Han legger til at han føler seg stolt over det kommunen fikk til og over at det samlet sett gikk veldig greit. Av de 123 enslige mindreårige som kom i 2016 var 90 mellom 16-18 år. 102 av dem kom enten fra Afghanistan eller Eritrea.

Organisering av avdeling for enslige mindreårige

EM-avdelingens organisasjonskart
januar 2017

Trondheim kommune etablerte i 2004 en tverrfaglig Barne- og familietjeneste (BFT), bestående av barneverntjeneste, PPT, helse/habilitering, helsestasjon/skolehelsetjeneste og familietiltak. Barne- og familietjenesten er delt inn i fire bydeler. I tillegg er Omsorgsenheten en av flere byomfattende enheter. Under Omsorgsenheten ligger blant annet Avdeling for enslige

mindreårige med ansvaret for institusjoner for enslige mindreårige, bofellesskap for enslige mindreårige og å drive koordinering og oppfølging for ungdommer som bor i egen bolig. Kartet over viser organiseringen av avdelingen for enslige mindreårige i Trondheim kommune.

Antallet enslige mindreårige flyktninger med tiltak fra BFT økte fra 97 i 2015 til 197 ved årsskiftet 2016/2017. Trondheim kommune har en bred tiltaksvifte. Årsrapporten fra 2016 for BFT, Omsorgsenheten viser følgende fordeling når det gjelder ulike botiltak:

Bo- og omsorgstilbud	Antall i tiltak
Fosterhjem	17
EM institusjon	10
EM bofellesskap og Elgeseter	29
Private/ideelle bofellesskap	30
Treningsleiligheter	2
Opal - husvert	39
Opal - fellesbolig	40
Opal - egen bolig	20
Statlig godkjent institusjon	4
Andre tiltak	3

(Kilde: Trondheim kommune).

Vi vil i det følgende si litt mer om de tiltakene og enhetene vi nevner senere i rapporten (beskrivelsene er hentet fra Trondheim kommunes hjemmesider der ikke annet er angitt):

EVO

De fleste enslige mindreårige i Trondheim får sitt skoletilbud gjennom Enhet for voksenopplæring (EVO). Skolen har en egen ungdomsgruppe for elever mellom 16-24 år. Ungdomsavdelingen ved EVO hadde våren 2017 omkring 240 elever.

Bofellesskap i Elgesetergate

Et av de nye tiltakene som ble etablert som følge av den økte bosettingen i 2016 var bofellesskapet i Elgeseter gate. Bofellesskapet ligger i en 4-etasjers bygård. Huset er delt opp i 6 fløyer, med 3-4 ungdommer i hver fløy. Første etasje er personalbase. Til sammen har bofellesskapet plass til 20 ungdommer og det er døgnbemannet med miljøterapeuter og miljøarbeidere. Et innsatsteam knyttet til hele det kommunale tiltaksapparatet er samlokalisert med bofellesskapet.

Bofellesskap på Rosendal og i Emilie Kroghs veg (EKV)

Rosendal og EKV er bofellesskap med plass til 6 ungdommer mellom 15-18 år i hvert av husene. Bofellesskapene er døgnbemannet med miljøterapeuter og miljøarbeidere. Huset i Emilie Kroghs veg består av 6 selvstendige hybler, alle med eget bad og kjøkken, hvor ungdommene bor. I tillegg er det personalrom og felles oppholdsrom for ungdommene i huset. EKV ble etablert i 2010. Rosendal ble etablert i 2015 i en stor enebolig der ungdommene har

sine egne soverom, men hvor kjøkken, bad, stuer og oppholdsrom deles av beboerne. Det er også personalbase i huset.

Opal

Opal oppfølging driver miljøterapeutisk oppfølging av ungdom i alderen 16-20 år som bor i egen hybel eller i fellesbolig med en eller to andre ungdommer. Ungdommene under Opal er vurdert å kunne bo selvstendig. Opal oppfølging er organisert i miljøterapeutgrupper, der hver miljøterapeut har kontaktpersonansvar for flere enkeltungdommer.

Informasjons- og kvalifiseringsprogrammet

Informasjons- og kvalifiseringsprogrammet for enslige mindreårige i Trondheim kommune oppsto i en periode der enslige mindreårige ble bosatt raskt etter kort tid i mottak. Det ble veldig synlig at ungdommene hadde behov for mer informasjon om samfunnet, og det førte til at det ble utviklet et program bestående av tre deler: en veileder for ungdommene («Min samfunnsguide»), veileder for ansatte miljøterapeuter og årsprogram for bosatte unge mellom 16 og 20 år¹.

EM Basen på ISAK

EM Basen er et tiltak for alle enslige mindreårige flyktninger over 16 år i Trondheim. EM Basens primære arbeidsoppgaver er integrering, særlig gjennom et nært samarbeid med frivillige organisasjoner og idrettslag, og kvalifisering gjennom kurs og arbeidslivstrening. EM Basen ligger på kultursenter ISAK og har et åpen-dør tilbud til alle EM to dager i uka. En dag i uka har basen tilbud til EM mellom 20-25 år som er avsluttet i tiltak.

KLEM-kartlegging²

KLEM (KartLegging Enslige Mindreårige) er et systematisk kartleggingsverktøy for kartlegging av bosatte enslige mindreårige flyktninger. Det er få kartleggingsverktøy som er spesielt tilpasset denne gruppa. Omsorgsenheten i Trondheim har derfor utviklet et eget kartleggingsverktøy for denne gruppen som er integrert i den miljøterapeutiske oppfølgingen. Kartleggingen er delt inn i seks ulike temaområder:

- Familie/oppvekst/nettverk
- Fritid/interesser/livssyn
- Jobb/skole/dagtilbud
- Bolig/økonomi
- Fysisk/psykisk helse
- Sosiale ferdigheter

---

¹ Se for eksempel <https://veiviseren.no/forstaa-helheten/eksempler-og-erfaringer/em-introduksjons-og-kvalifiseringsprogram>

² For mer om KLEM, se: <https://www.veiviseren.no/forstaa-helheten/eksempler-og-erfaringer/em-det-systematiske-kartleggingsverktoyet-klem#acc-BeforeSituation>

Bakgrunn og målsettinger for prosjektet

Som ledd i den boligsosiale strategien Bolig for Velferd, ble Trondheim kommune i januar 2016 invitert av IMDi Midt-Norge og Husbanken Midt-Norge til et pilotprosjekt for samordningen av statlige tilskuddsordninger. Kommunen ble oppfordret til å søke IMDi og Husbanken om midler til å gjennomføre et prosjekt for å finne løsninger på utfordringer knyttet til bosetting og opplæring av enslige mindreårige flyktninger. Dette resulterte i at kommunen ble innvilget midler for prosjektet «Kvalifiseringsfremmende bofellesskapstilbud for enslige mindreårige flyktninger». NTNU Samfunnsforskning fikk høsten 2016 oppdraget med å gjennomføre prosjektet og har stått som ansvarlig for datainnsamling, analyser og utarbeiding av rapport.

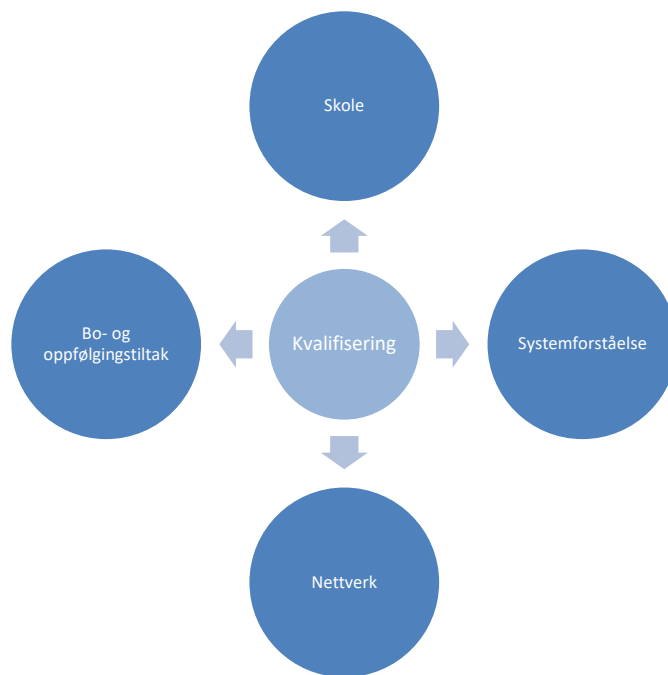
I prosjektskissen for dette oppdraget viser Trondheim kommune til at alle enslige mindreårige flyktninger over 16 år skal gjennom norsk- og samfunnslivsopplæring på flere arenaer; i bofellesskap, skole, eksterne opplæringsprogram i tiltaket, og gjennom arbeidslivsdeltakelse. Målet for kommunen er å sikre gode kvalifiseringsfremmende boløsninger, som bidrar til at ungdommene utvikler kapasitet som fremmer selvstendighet og integrering.

Kommunen viser videre til at målsettingene for denne undersøkelsen er at kunnskapen i prosjektet skal kunne gi grunnlag for å vurdere metoder for oppfølging og ivaretagelse av særlige sårbare enslige mindreårige i kommunens bo- og opplæringstilbud. Målet er å kunne forebygge skjevutvikling, utenforskap og frafall i skolen.

Det understrekes videre at ungdom skal få riktig botilbud tilpasset kartlagte og reelle behov, og en målsetting for prosjektet var å synliggjøre bosettingsprosesser og beslutningsgrunnlag. Prosjektet skal kartlegge arbeidsmetoder i biveiledningen i de ulike tiltakene. I tillegg ønsker kommunen at prosjektet skal si noe om opplæring og aktiviteter i BFTs informasjons- og kvalifiseringsprogram, samt enslige mindreåriges deltakelse i skole og arbeid. Målene for prosjektet er ifølge prosjektskissa å synliggjøre forbedringsbehov eller resultater av god praksis som kan brukes i det videre tiltaksarbeidet. Kommunen ønsker også at resultatene skal kunne ha overføringsverdi til andre som jobber med samme målgruppe.

Operasjonalisering av problemstillinger

Oppdraget handler i første omgang om å se på metoder og grep for å arbeide "kvalifiseringsfremmende" i de ulike botiltakene. En første ting vi måtte avklare var derfor hva kvalifiseringsfremming kan innebære. Kvalifisering i denne sammenhengen har vi definert vidt til å bety "kvalifisering til et voksenliv i Norge". Det er dermed mange arenaer ungdommene skal kvalifisere seg på og mange områder de skal ha kunnskaper om. Vi har skilt ut fire områder vi mener er spesielt viktige i denne sammenhengen, som vist i figuren under:

Den videre rapporten er bygd opp rundt de fire områdene bo- og oppfølgingstiltak, skole, systemforståelse og nettverk. Vi vil først ha fokus på bo- og oppfølgingstiltakene for å se på hvordan ansatte innen tiltakene jobber for gi ungdommene en god basis for å kunne kvalifisere seg videre. Her vektlegges rett type tiltak og den gode relasjonen som grunnsteiner for at ungdommen skal føle ro og trygghet til å kunne konsentrere seg om det videre kvalifiseringsløpet. I rapportens neste del er skole i fokus. Vi vil si lite om innholdet i skolen, men igjen heller se på hvordan ansatte jobber støttende i tiltakene og i samarbeid med skolen for å motivere elevene. I det fjerde kapittelet i rapporten beveger vi oss ut fra tiltak og skole, og ser på utfordringer for ungdommene når det gjelder å tilegne seg en bredere systemforståelse, samt å skape nettverk og meningsfylt fritid.

Som sagt allerede gjøres det en stor jobb i Trondheim for å bosette og inkludere enslige mindreårige på alle områder. Likevel vil det være områder med rom for forbedringer. Vår jobb i dette prosjektet har vært å peke på forbedringspotensial og utfordringer i kvalifiseringsarbeidet. Vi håper rapporten leses i lys av dette, og at en fremheving av det som ikke fungerer, ikke tolkes dit at vi mener at bosettingsarbeidet samlet sett ikke fungerer godt i Trondheim.

Metodisk gjennomføring

Intervju med ungdommene

Kommunen ønsket i utgangspunktet at vi skulle intervju ungdommer fra de tre kommunale bofellesskapene, samt et utvalg fra fellesboligene. Det ble skissert et utvalg på tilsammen 30 ungdommer fra disse tiltakene. Rekrutteringen av ungdommer fra de tre bofellesskapene viste seg imidlertid å bli vanskeligere enn antatt. For å sikre ungdommenes stemme i prosjektet fikk vi derfor god hjelp fra EVO (Enhet for voksenopplæring) til å gjennomføre en del av intervjuene med enslige mindreårige på skolen. Utvalget av ungdommer endte opp med å bli større enn først planlagt, og mer variert når det gjelder typer botiltak.

De 42 ungdommene vi intervjuet fordeler seg som følger ut fra ulike variabler:

Bakgrunnsvariabler						
Kjønn						
Gutter						31
Jenter						11
Alder						
16 år						8
17 år						13
18 år						15
19 år						4
20 år						1
21 år						1
Opprinnelsesland						
Afghanistan						19
Eritrea						20
Andre						3

Botiltak						
EKV	Rosendal	Elgeseter	Andre bofellesskap	Fellesbolig	Egen hybel	Husvert
2	2	7	10	11	4	6

---

22 av ungdommene var dermed en del av den opprinnelige gruppa av informanter skissert av oppdragsgiver i prosjektbeskrivelsen.

Vi gjennomførte til sammen 16 individuelle intervju med ungdommer og 9 gruppeintervju. Til sammen 26 ungdommer ble intervjuet i grupper bestående av fra 2-6 personer i hver gruppe. 19 av ungdommene hadde tolk til stede under intervjuet, Det ble brukt tolk både i individuelle

intervjuer og gruppeintervju. Behovet for tolk ble i hvert tilfelle vurdert av de som rekrutterte ungdommene for oss.

Intervju med ansatte

I tillegg til å innhente data fra ungdommene har vi intervjuet til sammen 36 ansatte fordelt på ulike instanser i Trondheim kommune. Fordelingen er som følger:

Stilling	Antall personer	Antall intervju
Ansatte i bofellesskap	10	6
Ansatte/kontaktpersoner Opal	4	2
EM-basen/ISAK	3	1
Fagledere	3	3
Innsatsteam	2	1
Saksbehandlere, BFT	2	1
Lærere på EVO	8	1
Ledelse ved EVO	1	1
Omsorgsenheten	2	2
Sum	35 personer	18 intervjuer

Vi har oppgitt både antallet personer og antallet intervju for å vise at det har vært gjennomført både individuelle intervjuer og gruppeintervjuer.

Som oversiktene over viser har vi intervjuet nærmere 80 personer i dette prosjektet. I tillegg bygger rapporten på innspill fra en fagdag med ansatte i Elgeseter gate (disse ansatte er imidlertid ikke regnet med i oversikten over ansatte vi har intervjuet).

Brukerundersøkelse blant tidligere beboere i Emilie Kroghs veg

Parallelt med vårt forskningsprosjekt gjennomførte Trondheim kommune en brukerundersøkelse blant tidligere beboere i bofellesskapet i Emilie Kroghs veg. I rapporten *Ungdommenes erfaring med bofellesskapet Emilie Kroghsvei (EKV) og overgangen til egen hybel* (Ormberg og Viker 2017) formidler ungdommene positive og negative erfaringer fra sin

tid i bofelleskapet. De beskriver tida etter bofellesskapet og overgangen til egen hybel, og de gir anbefalinger til hva man bør ta hensyn til i det videre bosettingsarbeidet i kommunen.

Brukerundersøkelsen gir viktige innspill når det gjelder erfaringer ungdommene har gjort seg over tid. Vi vil derfor vise til funn fra Ormberg og Vikers undersøkelse underveis i denne rapporten for å supplere vår egen datainnsamling og ytterligere belyse enkelte tema.

2. Kvalifiseringsfremming i bo- og oppfølgingstiltak

Vi vil i dette kapittelet ha fokus på bo- og oppfølgingstiltakene og på hvordan grunnlaget for det videre kvalifiseringsløpet legges der. Vi begynner kapittelet med å se på tildelingen av bo- og oppfølgingstiltakene og på hvordan ulike utfordringer i prosessen kan gjøre det vanskelig å treffe med tiltakene. Et hovedfokus i kapittelet er på betydningen av en god relasjon mellom ungdom og kontaktperson, og det diskuteres om grad av oppfølging i de ulike tiltakene kan ha betydning for løpet videre for ungdommene, spesielt med tanke på mange av de ungdommene som blir bosatt nå. Avslutningsvis ser vi på ettervern for denne gruppa ungdommer.

Tildeling av bo- og oppfølgingstiltak

Bostedskommune fastlegges gjennom avtaler mellom IMDi og bosettingskommunen for ungdommer som kommer fra mottak³. I Trondheim er det et bosettingsteam i kommunen som tildeler botiltak før saksbehandler fra barne- og familietjenesten (BFT) kobles på den enkelte saken. Trondheim kommunen har etterhvert utviklet en bred tiltaksvifte ut fra filosofien om *ikke å ha tiltak som er sterkere enn nødvendig, men som samtidig hele tiden tar hensyn til barnas behov*, ifølge en ansatt i BFT.

Noen av dem vi intervjuet opplever at det kan være vanskelig å avgjøre hva som vil være et passende tiltak for den enkelte. Det vises det til at kartleggingene av ungdommene som blir gjort på mottakene ofte er mangelfulle. I perioder har ungdommene hatt korte opphold ved mottakene noe som har gitt ansatte enda mindre grunnlag for å kartlegge de enslige mindreårige før de bosettes i en kommune. I tillegg har det i de siste årene kommet mange som skal bosettes på kort tid, og det er begrenset med plasser i de ulike tiltakene. En ansatt i BFT oppsummerer disse poengene:

I vår jobb møtes barnevern og det flyktningsfaglige. Fra det vanlige barnevernet var jeg vant til å begynne med en kartlegging for å finne ut av hva som var best for barnet. Det gjør vi ikke her. Her tenkes det ut fra hva som er tilgjengelig. Og vi kjenner ikke barnet i særlig grad før det kommer. Det blir jo gjort litt kartlegging på omsorgssentrene eller mottakene, men det er så tynt at det ikke gir noe grunnlag egentlig.

---

³ Alle ungdommene i vår undersøkelse kom til Norge i alderen 15-18 år og har derfor vært på asylmottak før bosetting i Trondheim. Enslige mindreårige under 15 år bor i omsorgssenter før de bosettes i kommuner. IMDi har ansvaret for bosetting av ungdommer over 15 år, mens barn under 15 år bosettes gjennom Bufetat.

Han sier videre at kartlegging av enslige mindreårige skiller seg fra annet arbeid i barnevernet fordi man i disse sakene ikke har noen andre å spørre enn ungdommen selv. Det finnes ikke familie, naboer eller lærere som kan beskrive ungdommene. En annen sier:

Det er ulike målgrupper som er best tjent med de ulike tiltakene. Men det er dessverre sånn at det ikke er lett å vite hvem man plasserer. For det å bo på et mottak er noe helt annet enn å skulle bo i kommunen. Situasjonen i mottak er så spesiell og innimellom så må ungdommene få utløp for det. De beskrives ut fra en unaturlig setting og må få en ny sjanse når de kommer til kommunen. Det kan bli mye misforståelser på mottakene. (Ansatt, bofelleskap).

Denne ansatte understreker at det ikke bare handler om at ungdommen som kommer har flere behov enn det som er kartlagt i mottaket. De opplever like ofte å få ungdommer som finner roen først når de er bosatt og at eventuelle atferdsproblemer som er blitt beskrevet fra mottaksperioden gjenspeiler at ungdommen på det tidspunktet var i en vanskelig og stresset situasjon, mer enn at det betegner ungdommen som person.

En løsning for å få litt mer kunnskap om den enkelte ungdommen før bosetting er selvsagt å snakke med ham eller henne selv, enten på telefon eller gjennom et besøk på mottaket. Enkelte bofelleskap prioriterer å besøke ungdommene som skal bosettes:

Vi får veldig lite informasjon på forhånd om ungdommene, og det er vanskelig å styre hvem det er som kommer hit. Så når vi sier ja til ungdommen så vet vi veldig lite om ham eller henne. Vi pleier å reise og besøke ungdommene på mottak før de kommer hit. Vi har prioritert å gjøre det. På besøkene så tar vi med bilder av bofelleskapet, og vi informerer dem om reglene, om økonomien og om skolebiten. Vi prøver å forberede dem på hva de kommer til. Vi presenterer hva det er vi kan tilby. Hvordan vi møter dem gir seg utslag i hvordan de oppfører seg overfor oss. Det er en viktig del av miljøterapien hos oss å være god på å møte ungdommene og skape en første relasjon. Det er gjerne kontaktpersonen til ungdommen og saksbehandler fra BFT som sammen drar på besøk. Vi diskuterer stadig hva rutinene rundt dette skal være. For det er en kostnad ved å dra på besøk på mottaket, men det har også en stor verdi så det blir en god investering. Det er også fint om den som har vært på besøk på mottaket også kan hente ungdommen når han eller hun skal flytte hit så ungdommen slipper å reise alene. (Ansatt, bofelleskap)

Som vi kommer inn på senere i rapporten mener noen av ungdommene at de fikk lite informasjon om bosettingskommunen mens de var i mottak. Med tanke på at mottaksbesøk kan gi mer kunnskap til kommunen om ungdommen som kommer, og at ungdommen får mer kjennskap til hva som skal skje etter bosetting, kan disse besøkene være viktige. Flere av dem

vi intervjuet sier imidlertid at mottaksbesøk var vanligere tidligere, men at dette har vært en nedprioritert oppgave de siste årene med økte ankomster⁴.

Enkelte av ungdommene i undersøkelsen opplever heller ikke at kommunen treffer med tiltaket bestandig. Noen opplever nok bofellesskapet som litt for tett og de ønsker å kunne prøve seg selv i større grad. En av dem vi intervjuet var for eksempel veldig opptatt av at han var for gammel for bofellesskap og han hadde veldig lyst til å komme seg videre derfra siden han hadde fylt 18 år og følte seg voksen:

Jeg er voksen og kan ikke bo her sammen med barn på 16 år. Det handler om å få være selvstendig. De ansatte her er veldig tålmodige med ungdommene. Men de hører ikke på ungdommene og det er veldig strenge regler. De sier at vi kan være med å bestemme og at vi skal ta ansvar, men når vi vil flytte så tvinger de meg til å være her. Når man bor i bofellesskap så kan man ikke bli selvstendig. Hvis vi har noen problemer så er det bare å spørre noen her om hjelp, men jeg vil heller gjøre ting selv. Og det er ikke bra at de skriver ting om oss hele tiden. Hvis jeg spiser pasta til middag så skriver de det ned. Jeg vil ha et privatliv. (Gutt, bofellesskap)

Denne ungdommen ønsket seg mindre innblanding, mens andre ungdommer kunne ønsket seg et sterkere tiltak med mer oppfølging enn hva de har fått. Dette kommer vi nærmere tilbake til senere.

Generelt mener ansatte vi intervjuet at man treffer relativt godt med tiltakene, og at de fleste ungdommene får tilbud som passer godt til deres behov. Likevel fører utfordringer som dårlige karlegginger og begrenset antall plasser i botiltakene til at man ikke alltid klarer å få til tiltak som møter den enkeltes behov. Av samme årsaker er det nok også vanskelig å utnytte den brede tiltaksvifta i kommunen fullt ut. Selv om man ideelt sett tenker seg ulike målgrupper inn i de ulike bofellesskapene eller tiltakene, er det problematisk å skille ut hvilke ungdommer som hører til i hvilken gruppe.

KLEM - kartlegging enslige mindreårige

For å imøtekomme noen av utfordringene rundt tynne kartlegginger fra mottak, har kommunen utviklet egne kartleggingsverktøy. Fagutvikler i BFT forklarer hva som va tanken bak KLEM-kartleggingen:

Når vi fikk mange raske bosettinger så måtte vi ta noen grep, blant annet med mer selvstendige kartlegginger for å sikre at ungdommene havnet på rett sted innenfor tiltaksvifta vår. I tillegg må vi vite en del om ungdommene for å

---

⁴ For en videre drøfting av utfordringer rundt kartlegginger fra mottak eller om behovet for mottaksbesøk, se rapporten *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger* (Garvik, Paulsen og Berg, 2016).

kunne sette i gang målrettet miljøterapi så tidlig som mulig. Vi så at det var et hull der man utsatte det å komme i direkte kontakt med ungdommen, fordi man la seg litt bakpå og sa at ungdommen må lande litt først. Det ble en hvilepute det med at man måtte lande ungdommen først. Men når vi fikk et kartleggingsverktøy måtte vi gå inn på en del tema, vi måtte snakke om helse, vi måtte begynne med veiledningen og ungdommen måtte snakke om sitt eget liv som en del av denne kartleggingen. Det å jobbe med å få frem ressurser hos ungdommen og med nettverk, også tidlig nettverk, jobbe med før, nå og framtid. Vi begynte med dette i Opal først.

Mange av de ansatte vi har intervjuet syns KLEM-kartleggingen er et nyttig verktøy, først og fremst fordi den synliggjør hva som bør være fokusområdene i arbeidet med den enkelte ungdommen. Gode kartlegginger forutsetter imidlertid at man klarer å opparbeide en god relasjon mellom ungdom og kontaktperson først, legges det til. *Man må komme i posisjon før man tar frem verktøyene*, som en sier.

Muligheter for å endre tiltak?

Det er som nevnt bosettingsteamet i kommunen som i utgangspunktet tildeler botiltak til ungdommene. Hvis det blir behov for bytte av tiltak etter bosetting så er det saksbehandleren ved BFT som har ansvaret for det, men de står ikke fritt til å velge et nytt tiltak. *Vi er avhengige av at kabalen går opp og av hva som er tilgjengelig til en hver tid*, forklarer en saksbehandler. Igjen så kan tilgjengelighet bli like bestemmende som behov i noen tilfeller. Enkelte av de ansatte vi intervjuet i bofelleskapene sier at deres erfaring er at det ofte er vanskelig å bytte botiltak om man oppdager at tiltaket ikke passer for ungdommen. Da må man heller justere og finne løsninger *innen* botiltaket for å bedre situasjonen.

I enkelte tilfeller så er det ungdommen selv som ønsker å bytte tiltak, noe som heller ikke er helt ukomplisert. Kanskje vurderes det ikke å være det beste for ungdommen å bytte. Noen av ungdommene kan slite med å finne seg til rette, og mener kanskje at det er botiltaket som er feil. Ansatte opplever at mange ungdommer helst vil bo for seg selv, framfor i et bofelleskap eller sammen andre i delt leilighet. En ansatt i Opal viser til at de ofte ikke endrer tiltak for ungdommene:

Det er ikke bestandig at vi endrer tiltak selv om de ønsker det. Vi prøver å gjøre det som er best for ungdommen – men det er ikke alltid at ungdommene selv heller vet hva som er best for dem. De vil flytte for eksempel, men noen ganger kan det være bedre å ikke la dem flytte, men heller la dem øve seg på å stå i det og finne ut av det – la dem lære seg å løse uenighet. Det er litt av jobben vår som miljøterapeuter. Så selv om de etter en måned sier ‘jeg kan ikke bo her, dere må finne noe annet’ så er det ikke sikkert at vi gjør det. Vi

gir dem ikke umiddelbart et nytt sted å bo. De og vi må prøve først. (Ansatt, Opal)

Ungdommenes medbestemmelse

Ungdommene vi intervjuet hadde jevnt over ikke fått være med å bestemme i bosettingsprosessen. Enkelte av ungdommene ville gjerne til Trondheim og opplever å ha blitt hørt når det gjelder ønsker om botilbud. Andre forteller at de har søsken eller annen slekt i Norge, men at de ikke fikk bosetting i nærheten av dem. *De splitter oss så vi får ikke vært sammen*, sier en. En annen beskriver hele systemet som tilfeldig. Han visste ingenting om hvor han skulle og sier han ikke fikk noen beskjeder om hva som hadde blitt bestemt. Også andre ungdommer vi intervjuet savnet mer informasjon på mottaket om hva som skulle skje videre, om hvor de skulle flytte, hva slags botilbud det var snakk om og hvem de skulle bo sammen med. Veldig få av ungdommene beskriver bosettingen som et valg eller som noe de samtykket til, men et par av dem vi snakket med føler at de ble lurt til å takke ja til tilbud som viste seg å være noe annet enn det de var forespeilet.

Samtidig så er det generelle inntrykket at ungdommene opplevde det som en stor lettelse å få tildelt bosettingskommune. Selv om Trondheim ikke var førstevalget for alle, var det uansett langt bedre enn å skulle bo videre på mottaket. Følgende sitat er beskrivende:

Jeg fikk ikke være med å bestemme noen ting rundt hvor jeg skulle bo. Jeg fikk bare beskjed om at jeg skulle bo i bofellesskap, uten at jeg helt visste hva det var. Jeg var veldig trist i begynnelsen for jeg kjente ingen i Trondheim. Jeg har slektninger og venner i flere andre byer i Norge så derfor så hadde jeg mest lyst til å bo en av de stedene. Men samtidig så var jeg veldig glad for at jeg faktisk fikk en plass. For jeg var sammen med en venninne og hun fikk ingen svar. Hun måtte bli igjen på mottaket. Det var veldig trist. Så jeg tenkte at det var greit med Trondheim, for da fikk jeg en begynnelse og fikk starte med skole og det blir mer ordentlig enn når man bor i mottak. For i mottak så vet man ingenting – framtida er helt mørk, på en måte. Men jeg fikk plass i Trondheim, og etter at jeg kom til Trondheim så gikk alt bra med en gang syns jeg. (Jente, bofellesskap)

En annen av jentene i utvalget vårt sier at hun heller ikke fikk bestemme kommune eller botiltak selv, men sier at hun i ettertid har tenkt at det var veldig bra at noen bestemte alt for henne *for de forsto langt mer enn meg*.

Retten til medvirkning i eget liv er et grunnprinsipp innen barnevernet. Også ansatte vi intervjuet understreket viktigheten av å jobbe ut fra ungdommenes egne ønsker og premisser. Hvis vi ikke gjør det så kommer vi ingen vei, sier en av kontaktpersonene i Opal. Det vises til at lovverket setter brukermedvirkning som et krav, og at tiltaksplaner og handlingsplaner derfor

skal skrives sammen med ungdommene. Spørsmålet en kan stille seg er hvor vidt man får det til, for det er flere utfordringer:

Når ungdommene er helt nye og man ikke kjenner hverandre så godt, så er det ofte veldig vanskelig å få dem delaktige. Det handler blant annet om at det er vanskelig å ta valg. Vanskelig for dem å vite hva de vil. Mye av jobben er å tilrettelegge for brukermedvirkning. De må forstå sin rett. De må forstå hva de kan medvirke til, hvilke rettigheter og muligheter de har. Det er ikke en enkel sak. (Ansatt, Opal)

Inntrykket er at enkelte kontaktpersonene, både i Opal og i bofellesskapene, opplever at det kan være vanskelig å ta hensyn til ungdommenes ønsker hvis man mener at det strider mot det ungdommen egentlig har behov for:

Ungdommene har noe de skulle ha sagt, men de har ikke mulighet til å bestemme. De kan si hva de mener, men det blir ofte vanskelig hvis vi ser at det de ønsker ikke blir riktig. Jeg har for eksempel noen ungdommer som sier at de ikke ønsker noe hjelp, for de er så selvstendige mener de selv. Men jeg mener at de har behov for ganske mye hjelp egentlig. Men de klarer ikke å se det selv, for de er over 18 og klarer alt selv mener de. Og det handler nok mye om at de ikke forstår hva de vil trenge hjelp til - og de skjønner ikke hva de faktisk får hjelp til allerede. (Ansatt, Opal)

Det kan bli et dilemma når man på en side skal etterkomme prinsippet om brukermedvirkning, men på den andre siden vet at det er begrenset hva ungdommene kan endre og dessuten at de vil bli overstyrt om ønskene deres er «feil» ut fra hva kontaktpersonene eller andre mener de har behov for:

Ungdommene oppfordres til å stå opp og klage og til å komme med sine ønsker. Samtidig er det så liten fleksibilitet innenfor systemet at man likevel bare må opprettholde det opprinnelige tiltaket. Vi fører dem litt bak lyset. Det er viktig ikke å gi inntrykk av at det er mer brukermedvirkning enn det i virkeligheten er. For noen ganger så føles det litt stygt når man oppfordrer ungdommene til å si hva de tenker og syns, og så endrer det ingenting for dem for vi har allerede bestemt at de skal flytte til et annet tiltak for eksempel. Vi oppfordrer dem til å si sin mening, men så får de ingenting igjen for det. Noen ganger kunne man ønske de fikk mer utav å kjempe for sin rett. Ofte så vises det jo i etterkant at vi hadde rett, og gjorde det som var rett for dem, men likevel... (Ansatt, Opal)

Tilsvarende opplever denne gutten at det kan være forskjell på idealer og realiteter:

Vi prøver å spørre om hvorfor det er så forskjellige regler i kommunen. Noen får bo alene og noen får ikke. Men vi får ikke noe svar. Vi har lært at Norge

er et demokrati, men vi føler at noen ganger er det bare i navnet. Vi føler ikke at vi får være med på å bestemme. Vi er utlendinger, men vi må få være med. (Gutt, bofellesskap)

I tillegg til utfordringer rundt brukermedvirkning, peker sitatene over mot et problem for mange av ungdommene, nemlig en manglende forståelse av system, muligheter og rettigheter. Manglende systemforståelse vil vi komme tilbake til i kapittel 4. Sitatene viser også til viktigheten av å skjønne hverandre, av å bli kjent med ungdommene, og peker mot det mange anser for å være den viktigste "metoden" i arbeidet med ungdommene: å etablere gode relasjoner.

Den nære relasjonen som kjernen i arbeidet

Mange av de ansatte vi intervjuet nevner etablering av gode relasjoner til ungdommene som et av de viktigste verktøyene i bosettings- og kvalifiseringsarbeidet:

I den perioden hvor jeg har jobbet veldig tett med min ungdom har jeg sett en endringsprosess i atferden hans. Jeg ser vekst og synlige resultater. Han har mindre fravær på skolen og større grad av sosial deltakelse. Tidligere nektet han å delta på noe i bofellesskapet, men nå gjør han ting her sammen med de andre. Så vi har diskutert hva det er som skal til for å få til slik vekst. Og da kom vi frem til relasjon og samarbeid. (Ansatt, bofellesskap)

En ansatt i et annet intervju sier noe tilsvarende:

Jeg tenker at min viktigste rolle for å kunne hjelpe ungdommene til å bli selvstendige er å bygge en god relasjon. For å kunne bevege seg videre må de kunne avdekke hva de har behov for. Og da er relasjonsbyggingen det viktigste. Så det vi jobber mest med her er jo å bli godt kjent med ungdommene sånn at vi vet hvordan vi kan støtte dem. Det er så mange livsområder de skal kunne noe om. (Ansatt, bofellesskap)

Det å skape en god kontakt med ungdommene er avgjørende for å kunne avdekke hva de har behov for av oppfølging og støtte. Videre peker ansatte på relasjonen som avgjørende for å kunne lære og å kvalifisere seg på ulike områder. *Man må komme i posisjon til ungdommen*, blir det sagt, for å kunne veilede ham eller henne videre. Uten tilliten blir ansattes råd eller informasjon ikke hørt eller trodd. En god relasjon skaper trygghet og grunnlaget for å kunne bevege seg videre på veien til et mer selvstendig liv.

Viktigheten av relasjon tydeliggjøres også i historiene om oppstarten av bofellesskapet i Elgesetergate. Flere av dem vi snakket med viste til at det i begynnelsen et felles ståsted i møte med ungdommene. Det ble en periode uten så tydelige rammer der ungdommene kunne utvikle

vaner og uvaner, fordi ansatte i samme periode var midt i prosessene med å fastlegge felles retningslinjer, verdier og faglighet for bofellesskapet. En av de tingene ansatte i Elgeseter gate mente de hadde lært av prosessene der var at en felles plattform må være på plass fra første dag sånn at man kan begynne å jobbe med relasjonen til ungdommene med en gang:

En av utfordringene med et stort hus var å sikre at alle ungdommene hadde en kontaktperson. Det vi slet litt med i begynnelsen var at enkelte ansatte ikke skjønnte viktigheten av å bygge relasjon og å være tett på. Enkelte skjønnte ikke at man ikke bare kan sette seg på vaktrommet når man kommer på jobb. Her må man være tett på. (Ansatt, Elgeseter)

En del av de ansatte i Elgesetergate snakket om at det har tatt litt tid å lande både for ungdommer og ansatte. Også i andre tiltak snakkes det om viktigheten av at ungdommene må få lande. For en nyankommen ungdom kan situasjonen framstå som kaotisk med masse informasjon å ta innover seg og samtidig så betyr bosettingen for mange at de endelig kan slappe av og finne seg til ro. Men som en i BFT kommenterer kan ikke «landingen» bli en hvilepute for ansatte der man utsetter det å komme i direkte kontakt med ungdommen. Man må sette i gang målrettet miljøterapi så tidlig som mulig og jobbe for å opprette relasjoner og tillit. Det handler om å kunne møte ungdommene på en god, felles og troverdig måte fra første stund for å legge grunnlaget for det videre kvalifiseringsfremmende arbeidet.

Videre pekes det på at relasjon ikke bare er et begrep, men et helt kompetansesett. For å skape gode relasjoner må man for eksempel kunne dele egne erfaringer, for det blir veldig unaturlig om det bare er ungdommene som skal fortelle om seg selv, og spesielt unaturlig for disse ungdommene som ikke er vant til profesjonelle relasjoner. I kommunens undersøkelse blant tidligere beboere i EKV beskriver ungdommene en god voksenperson som en som legger vekt på tillit og relasjoner, en venn man kan snakke med, en som viser omsorg og empati, en som forstår og som hjelper uten å si 'jeg gjør det senere'⁵. En av ungdommene som ble intervjuet i dette prosjektet ble spurt om hva hun ville ha gjort hvis hun skulle ha jobbet med enslige mindreårige, og svarte da at det viktigste ville vært å tenke at det ikke bare er en jobb, men at man også må hjelpe ut fra hjertet. Tilsvarende ansatte i bofellesskapene, understreker også ansatte i Opal at det å bygge en god og tillitsfull relasjon til ungdommene er vesentlig for å komme i gang med det videre oppfølgingsarbeidet. Og kontaktpersoner både i Opal og i bofellesskapene, jobber nok «med hjertet» slik det sies i sitatet over.

---

⁵ Jamfør Ormberg, A. og P. Viker (2017). Ungdommenes erfaring med bofellesskapet Emilie Kroghs vei (EKV) og overgangen til egen hybel.

Selvstendighetsfokus

Det pekes på at de enslige mindreårige flyktingene ofte er ressurssterke ungdommer. De har gjerne en trygg base fra barndommen, for selv om de ofte har vokst opp med uroligheter eller krig har mange hatt familie rundt seg. Mange av ungdommene har vært vant til å være relativt selvstendige over lengre tid. Det er viktig å ta tak i alle disse ressursene. *Selvstendigheten må ivaretas i kombinasjon med at de får omsorg, sier en ansatt.*

På Rosendal og i Emilie Kroghs veg har ansatte erfart at et *selvstendighetsfokus*, framfor en rekke regler, har vært en slags "metode" for å skape gode relasjoner. Selvstendighetsfokuset har bidratt til å roe ungdommene. I Emilie Kroghs veg for eksempel har de i de siste årene fått enkelte ungdommer som er overflyttet fra andre tiltak av ulike årsaker. En ansatt sier:

Vi får gjerne ungdom som beskrives som veldig utagerende eller at de har problematisk atferd. De rammene vi tilbyr her gjør at vi aldri ser noe til den atferden. Rammene er med på å dempe det. Og da snakker vi om ganske voldsom atferd som vi ikke ser noe til. Her får de bo selvstendig, men får hjelp til å huske å legge seg fordi det er skole i morgen. Det er mer omsorg enn kontroll. De sier det selv også, at det er fint å få bestemme for eksempel hva man skal spise – for det fikk de ikke kanskje der de bodde før. (Ansatt EKV)

En vi snakket med på Rosendal sier tilsvarende:

Vi slipper veldig mye av utagering, konflikt og sinne ved å ha det selvstendighetsfokuset som vi har hatt. I en del andre bofellesskap er man mer bundet av de rammene som settes av de voksne i huset. Det kan gi mange kimer til konflikter. Det er ikke like lett for alle disse ungdommene som har vært vant til å være selvstendige og ansvarlige å skulle gå inn i rollen i et slikt bofellesskap. Det er regler på huset her også. Det skal være ro, og det er ikke lov å være truende og sint for eksempel. Men du har nøkkel til døra og til rommet ditt, og du har dine egne penger og bestemmer selv når du skal spise. Så det er en del ting vi slipper å krangle om. Vi også må jobbe med ungdommene når det gjelder å rydde eller vaske opp, når det gjelder å ta beina ned fra bordet eller å snakke pent med hverandre. Men den følelsen de har av å påvirke sin egen hverdag gir dem mestring og det gjør at vi demper konfliktnivået. Det er flere gutter vi har tatt inn som har vært beskrevet som utagerende og truende, men som har kommet hit og fått bestemme mer over sitt eget liv, og som da tar det ansvaret og begynner å oppføre seg på en annen måte. Ungdommene har mest fokusert på å komme seg videre i livet. Og det er slik vi møter dem også – med et fokus på hvilke muligheter de har framover og hvordan vi kan hjelpe dem med å komme fremover. (Ansatt, Rosendal)

Dette selvstendighetsfokus legger et grunnlag for å skape gode relasjoner basert mer på ansvarliggjøring og omsorg enn kontroll. I tillegg frigjøres det tid når man slipper å krangle så mye:

Det er for eksempel gjennomtenkt at de skal ha ansvar for hele økonomien selv. De skal ikke få «lommepenger». Vi slipper unna veldig mange konflikter når vi slipper å diskutere penger. Da blir det rom for å snakke om skole, om hvordan de har det, om hva de har gjort den dagen, om hvordan de sover. (Ansatt, Rosendal)

Behov for kompetente ansatte

Fordi relasjonsarbeidet er en avgjørende del av innsatsen overfor ungdommene ble det en del fokus på viktigheten av kompetanse blant ansatte i intervjuene. Først og fremst handler det om krav til faglig kompetanse:

Jeg synes jeg ser en stor forskjell på hvordan en med sosialfaglig utdanning klarer å snakke med ungdommene sammenlignet med en miljøarbeider. Ansatte med utdanning klarer å motivere og sette i gang endringsprosesser. Og ungdommene setter pris på det. De føler en trygghet med de som kan å trykke på de rette knappene. (Ansatt, bofellesskap)

Det vises også til at det drives en del kompetanseheving innen tiltakene, både for å heve kunnskapsnivået, men også for å utvikle en felles plattform å jobbe ut fra:

Vi har de siste årene hatt kompetanseheving på TBO⁶, med fokus på relasjon, tilknytning og følelsesregulering. Vi har hatt fokus på hvordan vi møter disse tingene. Og vi jobber mye med planlegging, strukturer og rammer og med hvordan vi snakker i møter med ungdommene. Det er i de kanalene jeg har direkte påvirkning på personalet. Personalet er en veldig sammensatt gruppe. De er veldig forskjellige. Men de fleste er sosionomer, barnevernspedagoger, vernepleiere eller lærere. Vi har også noen som ikke har høgskole, men heller for eksempel coaching eller rådgivning. Vi har altså mye kompetanse. Det er viktig at de alle har en felles forståelse og et felles vokabular. TBO har derfor passet veldig godt for oss og vi har satset på å kurse alle ansatte i det. (Fagleder i bofellesskap)

---

⁶ TBO står for traumebevisst omsorg. For mer om dette kompetansehevingstilbudet, se for eksempel: <http://rvtsmidt.no/kompetanseheving/utdanningsprogrammer/traumebevisst-omsorg/>

Kompetanse er mer enn utdanning

I tillegg til formell utdanning handler kompetanse om personlig egnethet. En god del av de ansatte vi snakket med sier de mener arbeid med denne gruppa ungdommer er et område som i spesielt stor grad krever kompetanse i en *utvidet* forstand:

Det er veldig viktig at det er kompetente mennesker som jobber med disse ungdommene. Og med kompetent mener jeg noen som passer til å jobbe med dette. For dette er en veldig viktig del av ungdommenes progresjon. Kontaktpersonen må ha alt – god faglig bakgrunn og være en god person. Dette er et område der man ikke bare kan ta inn hvem som helst når man trenger folk. Vi jobber med sårbare og traumatiserte ungdommer. En dårlig kontaktperson kan føre til at ungdommen egentlig blir stående alene på mange måter. Og det kan få alvorlige konsekvenser. Den første de får som kontaktperson her blir en svært viktig person for dem. Det skal ikke engang være én eller to feil personer på et sted som dette, for det kan ødelegge ett eller to liv. (Ansatt, bofelleskap)

Fra ledelsen i et av bofelleskapene påpekes det tilsvarende at dyktige ansatte er helt avgjørende:

Den største utfordringen er å finne riktige folk. Det handler om kjemi og om å få til gode relasjoner. Det er min jobb å sørge for å finne personer som får det til. Vi har et system og en tenkemåte, men for at ungdommene skal ha det bra er vi avhengige av miljøterapeuter som får det til – som har det i seg. Når man har et godt team så er det så mye som går greit. For det er relasjonen som er helt avgjørende for om ungdommene hører på de rådene og den informasjonen vi gir eller ikke. To ulike miljøterapeuter kan si det samme på nøyaktig samme måte, men det er den ene de hører på og ikke den andre. Det kan være vanskelig å få det til, men når det først fungerer så er det veldig morsomt. (Fagleder, bofelleskap)

Det pekes også på at dette er et felt med stort behov for stabilitet i staben for å skape trygghet blant ungdommene. Flere av de ansatte er skeptiske til at det er mange midlertidige stillinger, både fordi de mener det skaper uforutsigbarhet for ungdommene, men også fordi det gjør at man mister dyktige og kompetente medarbeidere som må prioritere fast arbeid et annet sted.

Boveiledning

For å kunne bo selvstendig i leilighet er det behov for en del praktisk kunnskap om kosthold, renhold og vedlikehold for eksempel. Boveiledning er derfor også en av oppgavene til kontaktpersonene i bofellesskapene og i Opal. En av dem vi intervjuet beskriver det slik:

Det er mye ungdommene skal lære, også små grunnleggende ferdigheter. Det kan for eksempel handle om hygiene og at man ikke skal bruke samme tannkost eller barberblad. Eller det kan gå på hvordan man skal oppbevare mat for at den ikke skal bli ødelagt. Forklare at man ikke kan oppbevare mat under senga eller i skapet. Så det handler også om mestring og læring av de helt små ting, ikke bare det store og langsiktige. (Ansatt bofellesskap)

De tre bofellesskapene som har vært i fokus i dette prosjektet er utformet ulikt og gir ulike muligheter for boveiledning. Mest egnet for denne delen formen for kvalifisering er kanskje de egne leilighetene som ungdommene har i Emilie Kroghs veg:

Her på bofellesskapet har de egne hybelleiligheter med eget kjøkken og bad og alt. Det tenker jeg er veldig bra for å forberede seg på voksenlivet. For de må allerede her klare seg i leiligheten, men samtidig gjør de det med veldig tett oppfølging. De vasker selv og skal i utgangspunktet lage middag selv hver dag. Det er ikke alle som er like flinke til det da men. Og så er det felles middag hver søndag. I tillegg er det felles frokost på alle skoledagene. Og så bruker vi å ha en felles kveldsmat på onsdagene. Så de får litt mat her, men stort sett så skal de lage mat selv. Og det krever litt av dem når det gjelder planlegging av innkjøp og laging av mat for flere dager for eksempel. (Ansatt EKV)

Andre ting som kan gå under boveiledning er å lære ungdommene med å sette opp budsjett og å disponere penger. I bofellesskapene på Rosendal og i Emilie Kroghs veg har de laget en velkomstperm som ungdommene får når de flytter inn og som inneholder samtykkeskjema, opplysninger fra skolen og husregler, samt en sjekkliste for boveiledning. Lista inneholder en rekke tema som skal gjennomgå mens ungdommen bor i bofellesskapet. Ansatte ser at når det gjelder hverdagslige ting som veiledning rundt mat, kosthold og økonomi så har ungdommene store behov. *Vi legger et grunnlag ved å vise dem de pliktene de har i hjemmet, og det er noe de kan ta med seg videre*, forklarer en ansatt. En annen bemerker at selv om dette er et stort område som ungdommene må lære, så er det samtidig kanskje det eneste området som er oppnåelig å dekke innenfor den tida man har omsorgen for dem. Ungdommenes evne til å bo

er nok også et av de områdene som er enklest å kartlegge, og praktisk kunnskap er nok ofte et område det er enkelt å veilede i og hjelpe til med.

Oppfølging fra Opal

Alt vi har pekt på så langt, om viktigheten av en god relasjon, tett oppfølging og kompetente ansatte, gjelder selvsagt i like stor grad for Opal som for bofellesskapene, og framheves i like stor grad i intervjuene med kontaktpersoner i Opal som med andre ansatte. På samme måte som ungdommer i bofellesskapene snakker varmt om sine kontaktpersoner, setter også ungdommer med oppfølging fra Opal veldig pris på den støtten de får:

Når du flytter til en ny by har du stort behov for en som kan ta vare på deg. Jeg trives godt i Trondheim for de passer godt på oss. I begynnelsen trenger man mye hjelp. Her får man en kontaktperson og får hjelp til alt. De følger opp. (Gutt, hybelvertiltak)

En jente som var i bofellesskap tidligere, men som nå har egen hybel og oppfølging i Opal, peker tilsvarende på at Opal er der når man trenger dem, det er bare å spørre. Hun opplever å ha fått veldig god hjelp i Trondheim. En ansatt fra Opal sier at det kanskje kan være litt vanskelig for ungdommene å definere hva som er oppfølging fra dem, for det er veldig forskjellig hva ungdommene har behov for:

Oppfølging kan være så mangt. Det kan også bare være en telefonsamtale for å høre hvordan det gikk på en prøve for eksempel. Eller det kan være praktisk hjelp. At man lager middag sammen og har det hyggelig. (Ansatt, Opal)

Samtidig som tett oppfølging og god relasjon ses som viktig blant kontaktpersonene i Opal, er det noe med arbeidsformen og oppgavene de ansatte har som gjør at fokuset i oppfølgingen synes litt annerledes her enn i bofellesskapene. Kontaktpersonene vi har intervjuet framstår som akkurat like dyktige, kompetente og engasjerte i Opal som ellers i systemet, men selve rollen som kontaktperson i Opal er noe annet enn i bofellesskap, slik vi ser det. Dette henger antakelig tett sammen med den funksjonen Opal opprinnelig har hatt som en oppfølgingstjeneste i en "mellomfase" etter bofellesskap og før bosetting i egen bolig uten tiltak fra BFT.

Overgang til Opal fra andre tiltak

Mange av dem vi snakket med som jobber i bofellesskap sier at de ønsker at deres ungdommer kommer seg videre når de er 18-19 år senest. Dette handler i første rekke om at ungdommene som flytter skal rekke å få oppfølging fra Opal en stund mens de bor i egen leilighet, som en god overgang til et liv på egen hånd. Bofellesskapene opplever at mange av ungdommene har behov for videre oppfølging i en eller annen form. For mange av ungdommene er altså Opal et

«trinn to» etter å ha hatt et sterkere tiltak tidligere. For å sikre gode overganger legges det inn litt tid med «nedtrapping» når det gjelder relasjonene ungdommene har hatt med personer i bofellesskapet:

Når de flytter fra oss får de en ny kontaktperson i Opal som de skal få et forhold til så da er det viktig at vi ikke trækker oppi deres oppgaver. Vi lager en plan med ungdommene når de flytter ut, med ganske hyppig kontakt de første månedene og så er det en nedtrapping. Så det glir ofte over av seg selv. Jeg synes vi får til gode overganger for ungdommene. De vet at de hele tiden fremdeles har oss der den første tida. (Ansatt, bofellesskap)

Som i bofellesskapene begynner de også i Opal med en tremåneders KLEM-kartlegging. De tre månedene brukes til å observere, være sammen med ungdommen, samtale med dem og finne ut hvilke type behov den enkelte har. *Det som er felles for kontaktpersonene i Opal er at vi skal sjekke at ungdommene har evne til å bo og til å vaske, så mye av oppfølgingen handler om å være til stede og observere*, sier en av de ansatt vi intervjuet. Sammenlignet med arbeidet i bofellesskapene synes fokuset i oppfølgingen gjennom Opal i større grad å være på praktiske oppgaver knyttet til boveiledning. Også noen av ungdommene vi intervjuet i fellesbolig var relativt opptatt av det praktiske når vi spurte om hva de fikk av oppfølging fra Opal. De fortalte for eksempel om et kjøleskap de ønsket seg og ikke fikk, eller en kjøkkenvifte de var misfornøyd med.

Ny gruppe ungdommer i Opal

De siste årene har ungdommer blitt bosatt direkte i fellesbolig med oppfølging i Opal, uten å være innom bofellesskap først. Kontaktpersonene i Opal beskriver også hvordan de nå har flere grupper av ungdommer å forholde seg til og viser til at de har et særlig ansvar for å følge opp ungdommer i fellesboliger:

Vi må følge med siden de bor alene, og fordi de bor sammen med andre ungdommer. Vi må følge med om de har det bra med å bo alene uten voksenpersoner, og om de har det bra med den de bor sammen med. De må kunne samarbeide og forholde seg til at det er andre ungdom der. Det handler om hygiene, matlaging, vedlikehold av bolig. Alle sånne ting. Det varierer jo litt hvor ofte vi er inne i fellesboligene, men vi er der i hvert fall to-tre ganger i uka. Det er vi i hvert fall. Men så er det noen som har mer behov enn andre. Og det er noen som nettopp har kommet. De trenger mer oppfølging enn de som har bodd en stund. De som har vært her lengre har vi ikke så tett oppfølging på. De har allerede fått ordnet det meste og klarer seg selv. Og de er gjerne ute med venner og sånt. (Ansatt, Opal)

Fokuset i oppfølgingen av ungdommene er primært på praktisk iverksettelse. I mange tilfeller har ikke ungdommene behov for annen veiledning enn praktisk hjelp og støtte i en oppstartsfase. Samtidig er det mange vi har intervjuet som ser utfordringer med å bosette nyankomne ungdommer uten en tett oppfølging i begynnelsen. Flere spør seg om disse ungdommene *mister noe* ved ikke å være innom et bofellesskap først.

Skepsis til bosetting rett i fellesbolig

Enkelte av de ansatte vi har snakket med, både i og utenfor Opal, er skeptiske til at ungdommer helt ned i 16-17 årsalderen plasseres i fellesbolig med oppfølging som første tiltak etter bosetting. Også innen BFT sies det at de har vært urolige for å plassere to-tre gutter alene kun med miljøterapeutisk oppfølging. Flere peker på at dette er nytt:

Det skjedde noe i fjor som tvang oss til å begynne å tenke litt annerledes rundt botiltakene. Tidligere så tenkte vi at nybosatte ikke skulle rett inn i fellesboliger eller husvertiltak. Alle skulle innom et døgnbemannet tiltak først. Men det måtte vi lempe veldig på. Og det betyr også at oppfølgingen fra Opal må være sterk. Og det var i denne sammenhengen vi endte opp med et innsatsteam. For å plassere 16-åringer ut i boliger uten døgnbemanning når de er så unge og så nye i Trondheim, det er jo et lite sjansespill. (Ansatt, BFT)

Også kontaktpersoner fra Opal er skeptiske:

Selv om fellesboligene vi har hatt har fungert fint, så kunne det vært fint å vært innom et bofellesskap først for å bli kartlagt bedre før man blir plassert ut. Og det handler om hvor lang tid det tar før vi klarer å snappe opp ting kontra de som jobber i bofellesskap. For de er der hele døgnet, mens vi bare er innom en gang i blant. Så jeg tenker nok at det ville vært fint å være innom et bofellesskap før man går videre, i hvert fall nå som det er så tynne kartlegginger fra mottak. Det går veldig bra med mange, men det kunne gått enda bedre om de bodde i bofellesskap der ting kan fanges opp. Når jeg jobbet i bofellesskap opplevde jeg å ha mye mer oversikt over ungdommene og at de selv syntes det var godt og trygt i starten.

En annen bekymring er at mange ungdommer har kort tid i mottak og de har derfor rukket å lære lite norsk og samfunnskunnskap før bosetting. I tillegg er kartleggingene fra mottaket ofte lite beskrivende både når det gjelder ungdom med kort og langt opphold i mottak. Det kan dermed være vanskelig å skille ut hvilke ungdommer som eventuelt er modne nok til å bo med mindre oppfølging.

Ungdommene som blir direkte plassert i fellesbolig kan ha en ulempe fordi de ikke får hjelp til å etablere grunnleggende rutiner med en gang:

En av ulempene med å ikke ha tettere oppfølging kan være at det er vanskeligere å etablere gode rutiner. Fordi ingen er der til å se eller hjelpe. Det er mye søvnproblemer blant ungdommene. Det kan handle om å ikke vite å slå av mobiltelefonen, om vansker med innsovning, om traumer, om mareritt. Ikke sant – det er masse. Når de bor i fellesbolig, og med den oppfølgingen vi har, så kan det også være noe så enkelt som at det gikk noe spennende på TV sånn at de ikke fikk lagt seg. De er bare 16-17 år mange av dem. Så det å vite og kartlegge om de evner å få nok søvn hvis de vil, eller om det er noe alvorlig bakenforliggende, det er ikke bestandig så lett. På grunn av arbeidstida vår så er den problematikken vanskelig. For vår arbeidstid går bare til 21.30. (Kontaktperson, Opal)

En av de relativt nyankomne ungdommene vi intervjuet som bor i fellesbolig med oppfølging fra Opal beskrev botilbudet sitt på denne måten:

Det er en fin måte å bo på, syns jeg. Man får bestemme selv. Ingenting er dårlig med leiligheten. Det kommer voksne på besøk innimellom. Det er kontaktpersonen eller folk fra Opal og vi lager mat sammen en voksen en gang i uka i leiligheten. Opal kommer og hjelper oss hvis vi ber om det – for eksempel hvis det er problemer med vaskemaskina eller kjøleskapet.

Han forteller videre i intervjuet at han bruker Opal ofte også i fritida. Han mener det er fint å kunne gå dit og snakke med folk. Han forteller at han kunne ønske at det var litt mer oppfølging også hjemme for å ha noen å snakke norsk med, men ellers er han fornøyd. Blant de ungdommene vi snakket med som hadde blitt plassert direkte i fellesbolig var det imidlertid få som opplevde det like uproblematisk som gutten over. Flere av dem vi intervjuet i fellesbolig savner mer voksenkontakt. I et intervju med to gutter på 17 år fellesbolig fortalte den ene følgende (via tolk):

Vi savner litt mer voksne og kunne ønske det var et slags personale til stedet rundt oss. Vi kjenner mange som bor i bofellesskap der det finnes voksne og vi skulle gjerne ønske at vi bodde sånn vi også. Vi strever for eksempel med å komme oss opp på morgenen og med å legge oss på kvelden. Vi kunne ønske vi hadde en voksen der til å hjelpe oss med det. Vi kunne ønske oss mye bedre oppfølging når det gjelder mange ting. For eksempel er det vanskelig når man er syk. Vi vet ikke hva vi skal gjøre eller hvilken medisin vi skal ta. Vi prøver å ringe, men de tar ikke telefonen eller kontaktpersonen er ikke på jobb den dagen. Vi vet ikke hva vi skal gjøre eller hvor vi skal kjøpe medisin. Vi har sagt det fra første dag at vi ville ha mer oppfølging. Vi klarer oss ikke helt for oss selv ennå. Men ingen har hørt på oss. De bare bestemte for oss. Når vi

spør så svarer de at «sånn er det bare!». Men vi ville heller hatt en løsning med bofellesskap.

En av guttene har et konkret eksempel på en situasjon der han trengte hjelp:

Jeg hadde skadet tommelen min alvorlig og hadde vært hos legen og fått den bandasjert. Men bandasjen var lagt alt for stramt, og jeg fikk veldig store smerter utover kvelden. Men hva skulle jeg gjøre? Opal var stengt og ingen var på jobb. Tilslutt måtte jeg ringe ambulanse. Men de stilte masse rare spørsmål som jeg ikke kunne svare på. Jeg kunne ikke forklare. Og da de spurte etter adressen så visste vi ikke hva vi skulle svare. Jeg var våken hele natta med store smerter og ventet på at noen skulle komme på jobb.

Senere i intervjuet sier de at de føler seg utrygge på egen hånd. De savner noen å snakke med, og spesielt i starten var det vanskelig for alt var nytt og de hadde behov for noen de kunne spørre. *Vi har mye på hjertet egentlig, men ingen å si det til*, sier de. Vi spør hvilken oppfølging de får fra Opal, og da svarer de:

Vi har samtaler med dem. Men hvis vi er lei oss eller vi har det kjedelig og går dit, da blir vi møtt i gangen der av en som spør om hva vi gjør der og om vi har en avtale. Man føler at man blir litt liten og at de vil ha deg ut fortets mulig. Det blir litt flaut og ydmykende. Man må ha avtale hvis man skal gå til Opal.

I et tredje intervju med to ungdommer i fellesbolig savnes også litt jevnligere oppfølging fra Opal:

En gang i uka kommer det en fra Opal og så lager vi mat sammen. Eller, de kommer ikke en gang i uka alltid nei. De kommer ikke hver gang. Jeg vet ikke hvorfor. De ringer før de kommer – de gangene de kommer. For man vet ikke når de kommer. Jeg kunne ønske kontaktpersonen kunne komme mer og hjelpe meg med skole og lekser. Jeg snakker med ham om skole, men han hjelper meg ikke og da blir det sånn at jeg ikke orker å snakke med ham.

En av jentene vi intervjuet sier at hvis hun hadde jobbet i Opal så hadde hun prøvd å prate litt mer med ungdommene. Sånn som det er nå så gir de nesten ingen informasjon, men spør bare *'hvordan går det'* og vi sier *'det går bra'*, sier hun. Kontaktpersoner i Opal opplever at de på sin side prøver, men at det kan være tøft arbeid å stå i, spesielt når man opplever avvisning fra ungdommene. Det kan være vanskelig å etablere en relasjon med ungdommene. *Samtidig er vi jo de nærmeste foresatte de har på mange måter også, så vi er både langt unna og nært*, opplever en kontaktperson i Opal.

Intervjuene med ungdommene som får oppfølging fra Opal er bare eksempler på noen av ungdommenes erfaringer med tjenestene, og man kan ikke dra noen klare slutninger ut fra det.

Inntrykket etter samtalene vi har hatt er imidlertid at Opal fungerer veldig godt for ungdommer som har behov for litt støtte og veiledning i hverdagen, men som ellers klarer seg greit. Og det er forhåpentligvis disse ungdommene det er flest av blant dem som bosettes i fellesbolig. Ansatte beskriver jo også denne gruppa som den målgruppa man opprinnelig tenkte inn i Opal.

Samtidig mener vi det er viktig å bruke plass på å synliggjøre de ungdommene som ønsker en tettere voksenkontakt og som ikke å få dekket behovene sine gjennom Opal. Vi traff enkelte ungdommer i dette prosjektet som helt klart kunne hatt godt av tettere oppfølging. Dette er ungdommer som risikerer å bli værende i systemene lenge fordi de ikke får en god start.

To av ungdommene beskriver hvordan en manglende relasjon med kontaktpersonene kan føre til situasjoner der man ikke samhandler og hvor resultatet blir en opplevelse av å bli "overkjørt". En av dem sier:

Det viktig at man har privatliv hjemme. Jeg syns det er feil at de fra kommunen bare kan låse seg inn i leiligheten vår uten å spørre. For eksempel når jeg har besøk av kjæresten min så vil jeg ikke at de plutselig skal komme inn uten avtale. Vi går jo vanligvis på skole på dagene, men en dag da han [romkameraten] var hjemme fordi han var syk så låste en fra kommunen seg plutselig inn. Og dette har skjedd mange ganger, ikke bare en gang. De bare låser seg inn. Noen ganger er det kanskje for å reparere noe, men de bør likevel si fra og spørre oss først. Og hvis de kommer uten avtale og vi ikke er hjemme så bør de egentlig vente og komme tilbake en annen gang i stedet. Da vi spurte om hvorfor de låser seg inn uten avtale sa de bare at 'beklager, vi trodde ikke dere var hjemme' og så unngikk de å svare på noen flere spørsmål. De skjønner ikke at dette oppleves respektløst. Men jeg reagerte for jeg syns det er upassende. (Gutt, fellesbolig)

I et annet intervju kommer ungdommene inn på noe tilsvarende:

Det som er litt rart er at ingen blir hørt. Og man blir aldri spurt heller. Det er sånn at hvis kontaktpersonene liker noe så må vi like det også. De bestemte for eksempel hvilken sofa vi skulle ha i leiligheten. Selv om den vi ville ha var billigere så bestemte de ut fra sin smak og sine behov. Vi prøver å si til kontaktpersonen at hun skal spørre oss og samarbeide med oss. Men det vi sier går inn høyre øre og ut av venstre. (Gutt, fellesbolig)

Dette intervjuet ble gjort på EVO rett etter skoletid med to gutter fra samme fellesbolig og med tolk. Helt på slutten av intervjuet kom de to kontaktpersonene til guttene inn i klasserommet vi hadde lånt for å fortelle at de i løpet av dagen hadde vært på IKEA og handlet inn utstyr som de hadde satt inn i leiligheten til guttene som en overraskelse. Vi vet ikke om guttene tolket denne konkrete hendelsen som en tjeneste eller som nok et eksempel på overstyring, men det illustrerte i alle fall guttenes poeng om manglende medvirkning. Handlinger som er gjort i beste

mening fra kontaktpersonenes side kan oppleves som å trække over ungdommenes selvbestemmelse og privatliv. I situasjoner der man ikke helt får til relasjonen eller ikke helt "kommer på banen" i forhold til ungdommen, kan det kanskje være lettere å ta tak i praktiske gjøremål. Utfordringen i eksemplene over er kanskje at man fristes til å gjøre ting *for* ungdommene, framfor *med* dem.

For ungdommene kan direkte bosetting i felles bolig bety at de går glipp av et grunnlag som legges gjennom tett oppfølging i bofellesskapene. For ansatte kan det hende at de nye oppgavene gjør at man havner i en "skvis" fordi man ikke kan dekke alle behovene ungdommene har. Det blir ikke eksplisitt sagt i noen av intervjuene, men vi tenker at kontaktpersoner i Opal har fått nye og mer krevende oppgaver de siste årene med bosettinger av ungdommer direkte i fellesboliger. Når ungdommene ikke har vært innom andre tiltak før, blir det nok flere oppgaver som faller på oppfølgerne i Opal. Følgende beskrivelse av rollen som kontaktperson viser noen av utfordringene de står i:

På godt og vondt blir vi som kontaktperson veldig viktig for ungdommen. Noen ganger kan man føle seg som litt for viktig. Jeg er jo egentlig bare en betalt omsorgsperson. Men man blir så glad i dem også og har lyst til å gjøre alt for dem. Men noen ganger kan man føle seg litt kvalt når man innser at ungdommen ikke har noen andre enn deg. Man innser hvor prisgitt de er den kontakten. Og så må man hele tiden være bevisst at når de blir 20 år så skal de ut. Så man skal ikke kvele dem heller med omsorg eller alt man vil hjelpe dem med. Man skal ikke skape behov som ikke er der i utgangspunktet. Det er ikke sikkert alle har behov for like mye hjelp fra en voksen. Så man må være bevisst på hva rollen sin er i dette arbeidet. Ja, man skal gi omsorg, oppfølging og informasjon, men målet med arbeidet er at de skal lære å klare seg selv. (Ansatt, Opal)

Oppfølging fra innsatsteam

Tanken om et innsatsteam har eksistert en stund fordi det var enkelte ungdommer som ikke hadde voksne å ta kontakt med deler av døgnet:

Ungdom, uavhengig av etnisitet, trenger innimellom en voksen å snakke med. I situasjoner der norske ungdom ville gått til foreldrene sine, hadde ikke de enslige mindreårige noen. Utgangspunkt for innsatsteamet var vel så enkelt som det Er du i en krise og er 16 år og alene i verden i Trondheim, så kan det ikke være sånn at du da må sitte alene. (Ansatt, innsatsteamet)

Samtidig understreker en av dem vi intervjuet i teamet at de er gitt et spesielt mandat:

Innsatsteamet er litt spesielt i den forstand at vi skal dra rundt og gi «akutt omsorg». Man skal ikke gi fysisk eller psykisk helsehjelp. Er det behov for det så skal andre inn. Teamet skal ikke erstatte andre tjenester.

Teamet skal kunne tilkalles om det oppstår behov for trøst eller omsorg, når man har behov for å ha en voksen der. Men som det påpekes, så er tanken om akutt omsorg litt spesiell – for handler ikke omsorg pr definisjon om noe mer langvarig og relasjonelt? Samtidig er det ingen tvil om at Innsatsteamet er nødvendig. Aktiviteten i teamet utløses i første rekke av at det er kontaktpersonene som ser at ungdommene har behov for litt ekstra oppfølging. I tillegg hender det også at det er ungdommene selv som tar kontakt med teamet fordi de har et behov, men ifølge ansatte er det sjelden. Han tror teamet foreløpig er lite kjent blant de enslige mindreårige i Trondheim. Å spre informasjon om dette tilbudet er derfor noe de skal jobbe med framover. *Ungdommene skal vite at vi finns og at vi har veldig lav terskel for å hjelpe*, sies det.

Oppfølging og støtte fra EM-basen

EM-basen på ISAK er et viktig tilbud for enslige mindreårige i Trondheim. Det er godt for ungdommene å ha en fast base hvor de kan komme for å snakke eller for å få seg litt mat, fortelle ansatte der. Videre viser de til at enkelte av de som kommer til basen sliter med tilliten til andre eller de mestrer ikke helt det sosiale. Andre igjen som kommer snakker veldig bra norsk, klarer seg fint, men kommer dit for å fortelle positive ting som har skjedd i livene deres. Også når ting går bra så har ungdommene behov for å bli sett og å ha noen å fortelle det til. *Det handler om å ha et sted man føler tilhørighet til i byen*, sier en ansatt. På basen treffer ungdommene folk de har kjent siden de kom til Trondheim, for det er mange som har jobbet der lenge. De forteller at det først og fremst er ungdom i Opal som bruker basen, men også noen fra for eksempel Elgesetergate. Bruken av basen skjer dessuten gjerne i bestemte perioder:

De kommer hit i begynnelsen ofte når de ikke kjenner så mange, og så er de kanskje borte en stund, men så kommer de igjen når de skal søke jobb for eksempel for det vet de at de får hjelp her til å skrive cv og søknad for eksempel. Og også mot sluttet – rett før de blir 20. For da har de ofte masse spørsmål og lurer på hvordan ting skal bli videre. Det er ikke så mange som er her jevnlig eller fast – det er mer i perioder at de oppsøker oss. (Ansatt, EM-basen)

En ansatt viser til at når kommunens ambulante team⁷ var i drift og prøvde å ta kontakt med ungdommene opplevde de at ungdommene takket nei til videre hjelp, selv om ansatte visste at de hadde behov. Det handler mer om at de ikke ville begynne å bygge opp noe nytt med nye relasjoner. Det kan være ressursbesparende heller å videreføre det man har. Men som en bemerker:

---

⁷ Ambulant team var et tidligere tilbud i helse- og velferdstjenesten etter fylte 20 år.

Når vi sier det får vi gjerne høre at vi i barnevernet syr puter under armene deres og holder dem for lenge. At det er vi som ikke klarer å slippe dem... Men det å få fullført innen for det samme systemet gjør at de ikke faller så langt ned – og det vil kunne bli mindre kostbart. (Ansatt BFT)

En ansatt fra EM-basen mener at enkelte av de som kommer til basen etter at de har fylt 20 og er ferdige i tiltak egentlig har større problemer enn de sier. Andre har behov for støtte fra basen fordi tjenestene de er tilknyttet, som NAV eller sosialkontor, for eksempel aldri hjelper brukerne med å fylle ut søknader, sier hun. I slike situasjoner er basen viktig. Videre beskrives tilbudet slik:

Det må jo sies at de fleste i 20-25 er ressurssterke ungdommer som forstår å innhente hjelp når de trenger det. Det er smarte ungdom som kommer for å få ekstra hjelp til en eksamen eller en oppkjøring. I 20-25 har vi leksehjelp, det er ikke som for de andre der man bruker frivilligheten. Vi tilbyr leksehjelp for da ser vi at de kommer med andre ting i etterkant av leksehjelpe. Da er det ikke så sårbart å komme med andre ting. Det kan være regninger som ikke er betalt eller at de ikke forstår Altinn. De vet at de egentlig har lært om det, men de var kanskje ikke mottakelige for informasjonen på det tidspunktet den ble gitt. Det er ikke et resultat av at tiltakene ikke har gjort jobben sin – for det har de absolutt gjort – men det glemmes når det ikke brukes. De er ressurssterke ungdommer, men de klarer kanskje ikke å ta alt det ansvaret som følger med å være under voksentjenestene. (Ansatt, EM-basen)

Ettervern og overganger til voksentjenester

Alle enslige mindreårige i Trondheim får tilbud om tiltak i BFT fram til de fyller 20 år. Flere av dem vi intervjuet sier at det er blitt en automatikk i dette som gjør at man egentlig ikke tenker på tiltak til ungdom mellom 18 og 20 år som ettervern. Bakgrunnen for dette er at man ser et stort behov for videre tiltak for ungdommene i denne gruppa. Enkelte frykter imidlertid at tiltak for enslige mindreårige mellom 18 og 20 etter hvert kommer til å bli et tema i kommunen som en følge av nye økonomiske ordninger med stykkprisfinansiering. En ansatt i BFT sier i denne sammenheng:

Vi må tenke på ettervern som forebygging. Vi må fortsette der vi allerede har investert masse. Lengde på oppfølging er noe av det jeg er mest opptatt av, og det å gjøre det kloke! I stedet syns jeg ofte vi fanges av økonomi. Også i bofelleskapene ytres det bekymringer rundt de nye økonomiske ordningene og at noen typer tiltaks plasser etter hvert blir ansett som for dyre.

Enkelte ansatte mener det har vært en tendens i Trondheim til at det ikke skal gis tiltak etter fylte 20 år gjennom barnevernsloven, men at ungdommer med behov for videre tjenester da skal over til tjenester for voksne:

Her i Trondheim har det mer vært en holdning at kommunen skal ha tiltak klar for dem et annet sted når de fyller 20 år. Men det føler vi jo hele tiden at har manglet. Kommunen klarer ikke å matche tilbudene med behovene. Hvis de har store behov så ja. Men da trenger de i utgangspunktet helt andre ting enn barnevern. Men alle de ungdommene som trenger litt til for ikke å falle ned. De skal være riktig heldige hvis de bli fanget opp etter at de er skrevet ut herfra. Vi har brukt veldig mye tid på å overføre til helse og velferd, så nå bruker vi litt strengere vurderinger før vi gjør det. Ungdom som ikke er helt sikre på om de vil ha hjelp videre, og ungdom som ikke har store nok hjelpebehov, de ramler utenfor ordningene der. Da blir det bare overføring til NAV. (Ansatt BFT)

En ansatt i en annen del av BFT peker på det samme og sier at tanken har vært at det skal være en overføring til voksentjenestene ved 20 år framfor videre ettervern etter barnevernloven:

Man har tatt det for gitt at man har de samme tjenestene innenfor de ulike systemene sånn at man bare kan overføre. Men det har vi jo ikke. Så overføringene til andre instanser er ikke akkurat knirkefri. Selv om rutinen nok er den mest reviderte rutinen kommunen har for å sikre gode overganger, så er det veldig ofte utfordringer. Det handler i første rekke om at man da er over på et annet lovverk og at det ikke finnes tilsvarende tjenester innen voksentjenestene som det man har i BFT. Et annet problem er at det stilles andre og strengere krav for å kunne utløse en tjeneste. En del av de som får oppfølging i Opal for eksempel har ikke noen diagnose, men har behov fordi de er flykninger – de trenger litt mer støtte i hverdagen før de kan klare seg på egen hånd. Innen voksentjenestene får du ikke oppfølging på grunn av «flyktningsbakgrunn». Men noen trenger mer oppfølging over tid.

Tett oppfølging av ungdommene, også etter fylte 20 år, beskrives som å sikre den investeringen man har gjort så langt. Enkelte ungdommer har behov for oppfølging også i en god stund etter at de fyller 20 år, erfarer ansatte. Tilbud som for eksempel EM-basens opplegg for de mellom 20-25 år en gang i uka er viktig, men ikke nok for alle. Tilbudet på EM- basen er veldig begrenset når det gjelder åpningstid. I tillegg er det et problem at tjenesten krever at ungdommen selv aktivt oppsøker den. Flere påpeker at det er synd at det mangler oppsøkende tjenester for enslige mindreårige over 20 år. Overgangen til voksenlivet kan bli ganske brå for enkelte når tilbud om tiltak bestemmes av alder og ikke behov.

Ansatte i innsatsteamet ser for seg at de kanskje kan ha en rolle i ettervernsarbeidet framover og fylle noen «hull» i systemet. Fordelen vil være at teamet består av personer som mange av ungdommene allerede har kjennskap til. En fra teamet sier:

Jeg er litt spent på hvordan det skal gå framover nå med alle de som ble bosatt på kort tid. Jeg tror kanskje vi vil få flere som har behov for oppfølging og støtte over lengre tid. Det kan være at innsatsteamet kan tenkes å ha en rolle i dette i årene framover. Vi ønsker jo selvfølgelig at de skal klare seg såpass at de kan ta kontakt selv ved behov og ellers greie seg på egen hånd. Men det vil ikke gjelde alle. Noen vil trenge noen som følger opp. Man kan absorbere en del i en by, men kanskje ikke så mange som det som er kommet nå. Det vil bli spennende å se hvordan det går etter hvert som ungdommene våre blir eldre.

Lengre stabile løp framfor tiltakskjeder

Ansatte vi har snakket med gir uttrykk for at det ville vært bedre å tenke lengre stabile løp framfor en tiltakskjede med brudd og overganger. Thor Heyerdal videregående skole i Larvik har i mange år blitt holdt frem som et godt eksempel fordi skolen, med sin fleksible kombiklasseløsning, har hatt gode resultater når det gjelder å få nyankomne elever gjennom videregående opplæring⁸. En av dem vi intervjuet fortalte at hun hadde vært i Larvik for å se nærmere på hva løsningene der består i. I tillegg til kombinasjonsklassen, der det legges opp til løp ut fra individuelle behov for grunnskole- og videregående fag, synes en av suksessfaktorene å være at ungdommene får bo lengre i ro i sine botiltak, fortalte hun. Og når de flytter fra et botiltak, følges de fortsatt opp av det samme botiltaket. En større grad av stabilitet rundt bosituasjonen vil dermed kunne være en direkte kvalifiseringsfremmende faktor ved botiltaket. Intervjupersonen fortalte videre at hvis ungdommene velger å gå på videregående skole så viderefører Larvik kommune barneverntiltaket til de er ferdige på videregående, men da stiller kommunen samtidig krav for eksempel til deltakelse på leksehjelp. Hun mener det ville være fornuftig å tenke i de samme baner i Trondheim. Erfaringen hennes fra det ordinære barnevernet er at det gis tiltak der til de har avsluttet videregående skole, ut fra argumenter om at ungdommene skal slippe å ta opp studielån.

---

⁸ For mer om modellen ved Thor Heyerdal videregående skole i Larvik, se hjemmesiden til Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring. Der finner man en rekke eksempler på god praksis, kartleggingsverktøy, ulike læringsressurser og litteraturtips. Se <http://nafo.hioa.no/>.

3. Oppfølging av skolegang

Dette kapittelet handler om hvordan botiltakene kan jobbe kvalifiseringsfremmende med tanke på ungdommenes skolegang. Vi vil her fokusere på motivasjonsarbeid og samarbeid mellom skole og botiltak. De aller fleste som bosettes i Trondheim får skoletilbudet sitt på Enhet for voksenopplæring (EVO). Også i dette prosjektet er det bare et fåtall av ungdommene vi har intervjuet som ikke går på EVO. Alle lærere vi intervjuet er dessuten tilknyttet voksenopplæringen. Så når vi i dette kapittelet snakker om skolen så er det altså Enhet for voksenopplæring eller EVO vi sikter til.

Mange av ungdommene er veldig motiverte og ambisiøse. De vil gjerne gå på skole og er takknemlige for at de får gå på skole i Trondheim. Mange av ungdommene vi intervjuet sa at de trives på EVO. Det som får mest ros på EVO er lærerne, både fra ungdommene og ansatte fra ulike tiltak skolen samarbeider med. Samtidig er det et gjennomgående synspunkt at mange kunne ønske at skoletilbudet til de enslige mindreårige var annerledes:

Det snakkes ganske mye i kommunen om skoletilbudet. Vi snakker mye om det her på Opal og vi snakker om det med enhetsleder. Jeg tror alle er enig i at det ikke er et optimalt skoletilbud i Trondheim. (Ansatt Opal)

Segregert skoletilbud som en utfordring⁹

Når det gjelder hva som oppleves som hovedutfordringene med EVO er det noen punkter som går igjen. For elevene er hovedkritikken at de ikke får gå på en ordinær videregående skole sammen med norske elever. Noen av ungdommene er skuffet fordi de hadde helt andre forventninger til hva skoletilbudet skulle være:

På mottaket fikk vi litt generell informasjon om skole i Norge. Om fravær og sånn. Vi fikk litt sånn fellesinformasjon. Og da fikk vi forventninger om at vi skulle begynne på vanlig skole. Jeg var helt sikker på at det var en vanlig skole jeg skulle begynne på da jeg kom til Trondheim (Gutt, intervjuet på EVO).

Noen av ungdommene mener at EVO ikke har *ordentlig skolestemning*. Enkelte sier de ikke føler at de går på virkelig skole og at de bare kaster bort tid. Ungdommene mener det er veldig vanskelig å lære norsk når alle snakker sine egne morsmål i det øyeblikket de er ute av

---

⁹ I løpet av prosjektperioden ble det bestemt at ungdomsgruppa til EVO skal flyttes til fire videregående skoler i byen. Fra høsten 2018 vil ikke skolen lenger være et segregert tilbud, men samlokalisert med andre skoler. Se: <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/2017/06/14/Minoritetsungdommer-f%C3%A5r-g%C3%A5-p%C3%A5-skole-med-norske-ungdommer-14868870.ece>.

klasserommet. Også mange ansatte peker på at det språkmessig er en ulempe at ungdommene bare går sammen med andre minoritetsspråklige elever. En ungdom sier:

Jeg har ikke lært noe nytt etter jeg var på mottaket. Jeg har ikke lært noe dialekt for eksempel siden jeg kom til Trondheim for jeg snakker aldri med noen. Nå bor vi her og vil bli norske!

Det er i tillegg veldig vanskelig å bli kjent med norske ungdommer når man ikke treffes gjennom skolen. Flere opplever at skolen har lav prioritering i kommunen når det kommer til ressursfordeling, noe som blant annet går utover lærerressursene. Noen mener det er alt for mange elever pr lærer, og enkelte elever sier at det aldri settes inn vikar om en lærer er syk. Skolebygningene får kritikk for å være et kontorbygg framfor et skolebygg. Det vises til at det mangler sittegrupper, oppholdsrom og utearealer. Veldig mange elever må dele noen få toaletter, og det finnes dessuten ingen drikkevannskilder for elevene annet enn toalettvaskene. Enkelte av elevene mener i tillegg at løpet de er forespeilet i voksenopplæringen er alt for langt. De vil gjerne begynne på videregående så raskt som mulig, og for mange framstår flere år med grunnskole først som *uoverkommelig* eller som *bortkastet tid*.

Lærerne og kontaktpersonene støtter elevene et stykke på vei når det gjelder ulemper med et segregert skoletilbud. Det er ingen tvil om at det er negativt både for språkutvikling og integrering å gå på en skole uten norske ungdommer. Også når det gjelder kritikken av bygningsmassen støtter de elevene. Samtidig understreker ansatte i tiltakene at EVO faglig sett er en god skole. En av guttene vi intervjuet roser også det faglige:

Mange kjeder seg på EVO, men jeg vet ikke helt hvorfor. Det er et veldig godt læringssystem der syns jeg. Men elevene trives ikke helt. Mange vil heller på videregående. (Gutt, fellesbolig)

Motivasjonsarbeid

Mange av ungdommene har ingen problemer med skolen. De kommer seg opp og avgårde og har god progresjon. Men for enkelte er skole en utfordring. Fordi mange av ungdommene er skuffet over skoletilbudet de har fått, opplever ansatte både på Opal og i bofellesskapene at de må bruke mye tid på å motivere ungdommene til å gå på skolen. Ansatte forsøker å motivere ungdommene gjennom å understreke viktigheten av skolegang for et liv videre i Norge: *For å motivere dem til å gå på skolen er det viktig å få dem til å se framtida si. Få dem til å se at de mest sannsynlig skal bo i Norge til de blir gamle - de skal bo her resten av livet*. En ansatt i bofellesskap sier:

Mange av våre mister gnisten innen EVO systemet. Jeg vet ikke helt hvor det butter mest. Det er for få lærerressurser blant annet. De blir hengende etter og får ikke den hjelpen de trenger, de slutter å spørre etter hjelp og mister helt gnisten til slutt. Så flere lærere tror jeg det er behov for. Hvis man

investerer litt mer i disse ungdommene får vi igjen for det senere. Fra politisk hold så etterspørres integrering og samfunnsnyttige borgere. Men så stopper det helt på ressursene til grunnleggende skolegang. Den røde tråden må gå gjennom hele systemet.

Fordi skolen ikke helt svarer til de forventningene ungdommene har hatt blir motivasjonsarbeidet viktig:

Jeg synes det er veldig synd at skolen er organisert sånn som den er. Og det er veldig utfordrende å holde oppe motivasjonen til ungdommene. Det synes jeg er kjempesynd. Det de fleste ønsker mest av alt er å bli integrert sammen med de norske elevene, og det blir de ikke. Og skole er jo en stor del av livet deres. Mange av ungdommene er veldig motivert for skole, men utenforskapet ødelegger for motivasjonen. Det å bli holdt utenfor når man så gjerne vil være innenfor, er demotiverende. Og for en del blir det dermed lite skole. Og det er i de situasjonene vi ansatte virrer litt også, for hva skal man gjøre. (Ansatt innsatsteamet)

Motivasjon gjennom informasjon og «realitetsorientering»

Som nevnt over mener elevene at skoleløpet på EVO er for langt. En av hovedutfordringene for ansatte i tiltakene og på EVO er å få elevene til å innse at de har behov for den grunnleggende kompetansen de får gjennom voksenopplæringsystemet hvis de skal klare å gjennomføre videregående skole. Mye av arbeidet består dermed i å motivere ungdommene til å stå løpet ut og benytte seg best mulig av det tilbudet de får på EVO. Ansatt i tiltakene understreker at mange av ungdommene tar skolen seriøst og er der hver dag. Utfordringen er å klare å motivere de som har stort fravær fra skolen og de som har lite skolegang fra før, men som har det veldig travelt med å komme seg over til videregående skole:

Jeg har jobbet her i mange år nå og helt siden jeg startet så har ungdommene klaget på EVO. Ungdommene selv vil bort fra EVO og til videregående, men mange er jo overhode ikke klare for det. Vi har ungdom her som strever med å skrive en setning og så mener de at de skal på videregående. Og så sammenligner de med hvor fort andre har fått begynne på videregående, uten å sammenligne språknivå eller hvor mange år den andre har gått på skole tidligere. Jeg synes vi informerer ungdommene våre daglig om hvorfor de ikke får gå på videregående. Av og til så føler jeg at de ikke vil forstå det vi sier. (Ansatt bofelleskap)

Bekymringen blant lærere og kontaktpersoner er at ungdommene skal begynne på videregående lenge før de har forutsetninger for å kunne gjennomføre, og at de dermed bruker opp retten sin

til videregående opplæring¹⁰. For enkelte av ungdommene er målet å *komme inn* på videregående, mens de som jobber på skolen og i tiltakene ønsker at de også skal *gå ut av videregående med beståtte papirer*. En annen ansatt er også inne på dette med realitetsorientering:

Realitetsorientering av ungdommene er viktig. De har ofte noen bilder som ikke stemmer. Noen av dem mener for eksempel at det er på videregående de skal lære norsk, det er der de skal treffe venner og virkelig begynne på skole. De har veldig lyst til å begynne rett på videregående. Da er det vanskelig å skulle stå og belære dem om hvorfor man mener det ikke kommer til å gå. Og det samme gjelder også for en del tanker de har om det å skulle leve i Norge. De tror for eksempel at alt vil bli veldig mye bedre bare de flytter for seg selv. (Ansatt bofellesskap)

Enkelte av de ansatte mener denne type situasjoner kan være ganske frustrerende:

Det er ofte vanskelig å realitetsorientere. De har litt høyere tanker om hva de kan. Så selv om vi og lærerne på EVO sier at de ikke kan nok til å begynne på videregående, så mener de selv at de skal klare det. Så da tenker jeg at ok – la dem prøve det da. La dem begynne på videregående og se hvor lett det er. (Ansatt bofellesskap)

Kunsten blir ikke å la seg provosere, for bare å la dem *begynne på videregående og se* kan bli en ganske dyrekjøpt erfaring for ungdommen det gjelder. Retten til videregående er tidsbegrenset, som vist til over. Og har man først utløst retten sin til videregående er det ikke mulig å gå tilbake til grunnskolen igjen. Høsten 2018 skal ungdommene fra EVO samlokaliseres med videregående skoler i byen. Da kan det kanskje blir muligheter for elevene i grunnskoleløpet å hospitere i videregående klassene, og selv finne ut hvilke krav som stilles.

På EVO forteller de at det er *litt inn i tida* å ta privatisteksamen. Denne eksamenen gir rett til grunnskolepapirer, og dermed adgang til videregående opplæring, uavhengig av resultatene på eksamen. Ungdommene kan se dette som snarvei for å slippe flere år på EVO. Lærerne ser en tendens til at de som velger denne utveien gjerne er de faglig svakeste som ikke har grunnlaget for å bestå videregående. Igjen handler det om en realitetsorientering:

Nå er det flere som har hoppet av og som skal ta privatisteksamen til våren. EVO er veldig tydelig på at dette er noe de ikke ønsker. Og de har ønsket å få oss med på laget for å fortelle ungdommene at det ikke er lurt. Jeg tror heller ikke at det er spesielt lurt å gjøre det, men når det gjelder han ene gutten min som jeg har diskutert dette med så har jeg forklart ham litt om hva det vil innebære, hva det vil koste, at han etterpå ikke vil få et tilbud på EVO lenger,

---

¹⁰ Alle elever har rett til plass i videregående etter gjennomført grunnskole. Dette kalles ungdomsrett, og gjelder fra man går ut av ungdomsskolen, og i fem sammenhengende år framover. Hele retten må brukes innen utgangen av det året du fyller 24 år. Retten til videregående har med andre ord noen tidsbegrensninger.

at han mister busskort – alle sånne ting. Og så får han ta en avgjørelse ut fra det. Og man må ikke tro at det går lett på videregående selv om det går lett å ta en privatisteksamen. Så i stedet for å si at 'du må ikke velge å ta privatisteksamen' så prøver jeg heller å gi informasjon. Men noen er så innstilt på å komme seg på videregående samme hva det koster. (Ansatt, Opal)

Tilrettelagt og nivådelt undervisning for å øke motivasjonen

Enkelte av ungdommene vi snakket med sier de mister motivasjonen fordi de mener skolen er for lett og undervisningen blir dermed kjedelig. Lærerne viser til at enkelte ikke klarer å henge helt med faglig og at de mister motivasjon av den grunn. Enkelte av dem vi intervjuet i tiltakene peker på at en av de store styrkene med EVO er at skolen har vært god på å nivådele undervisningen slik at elevene har kunnet få undervisning som er individuelt tilpasset. Flere peker på at det vil være viktig å ta med seg dette når EVO nå snart skal flytte.

Som pekt på tidligere mener enkelte av ungdommene at man holdes i EVO-systemet for lenge og at opplegget er litt slapt. Da er det viktig å gi utfordringer på rett nivå som gir en opplevelse av progresjon. Ulempen med nivådeling og et system der enkelte kan hoppe over nivå, er at de svakeste elevene kan oppleve det som ganske urettferdig at andre får hoppe over nivå, men ikke de. Både i denne runden med intervjuer, og i tidligere runder der vi har intervjuet elever ved skolen, har vi hørt veldig mange historier om tapt motivasjon som en følge av å bli forbigått i nivåsystemet:

Skolen er ikke så veldig bra. De er veldig opptatte av at noen har papir. Papir teller mest. Da kan man hoppe over trinn selv om man ikke kan noen ting. Det oppleves som urettferdig. Enkelte får komme rett inn selv om de ikke kan noe norsk. Det er urettferdig for dem som har gått der et år og strevd med å lære seg norsk. De kan ingenting, men får gå rett inn på G2 og forbi oss fordi de har papir. Det er urettferdig og man mister motivasjonen. (Gutt bofellesskap)

Løsningen er nok ikke å gå bort fra muligheten til å nivådele, men heller se på viktigheten av et tett samarbeid mellom kontaktpersoner og lærere i slike situasjoner:

Vi opplever en del frustrasjon blant ungdommene som må gå lenge på EVO. Men vi prøver å ha en god kontakt med EVO sånn at vi kan få lærernes forklaring på hva de tenker rundt nivået til den enkelte, hvordan de tenker rundt hva eleven trenger. Hvorfor de tenker at det fremdeles er viktig at de går i den gruppa de gjør. Hva er nivået i de ulike fagene til den enkelte ungdommen. Og vi snakker med ungdommene om at lærerne gjør det de kan for at ungdommene skal komme seg gjennom skolen, og at det ikke bare handler om å klare å få vitnemålet fra grunnskolen, men at det også handler om å skulle klare seg gjennom videregående. (Ansatt, bofellesskap)

Det handler kanskje også om å få ungdommene til å slutte å sammenligne seg med alle andre og lage seg egne kortsiktige mål, framfor et løp som virker uoverkommelig. For som nevnt må man prøve å unngå at elevene mister motivasjonen helt og velger snarveien gjennom privatisteksamen. For enkelte elever er opplevelsen av å ha mistet så mye det verste. De sammenligner gjerne sin nåværende situasjon med hvor de kunne ha vært i hjemlandet på samme alder. *Der hadde jeg gått på høyskole nå, i stedet lærer jeg bare å lage strek med linjalen her*, sier en gutt som føler han har tatt et stort skritt tilbake. En ansatt på Opal sier:

De har jo en drøm eller en forventning om å være ferdig utdannet når de er 23 år, for det hadde de vært om de var i hjemlandet. Men da må man minne dem på at de jo har vært på flukt i noen år, og før det var landet deres preget av krig gjerne. Og så må de plusse på nytt språk og ny kultur. Så man må minne dem på at de fremdeles egentlig er innenfor skjemaet sitt – de må bare ikke glemme å plusse på de årene som har vært vanskelig og som de har mistet. Jeg skjønner godt behovet og jakta for å være der man syns man skal være, men det er synd å se hvor mye energi og krefter det tar. De jager fordi de er redd for å miste noe.

Viktig ikke å « snakke ned » skolen

Som nevnt tidligere er mange ansatte både i botiltakene og på EVO enige med ungdommene i at skoletilbudet ikke er optimalt. En ansatt sier for eksempel at han merker at han blir litt ambivalent når han hører hvordan ungdommene snakker om EVO og at det kan være lett å ta ungdommenes side. Lærere ved EVO opplever innimellom å jobbe litt i motvind:

Vi har fremdeles en stor og tung jobb å gjøre når det gjelder motivering i startfasen og det å skulle få dem til å stå løpet helt ut. Jeg tenker at kontaktpersonene i større grad kan jobbe med oss i stedet for stadig å stille spørsmål om skolens pedagogiske opplegg. Det å hele tiden bli stilt spørsmål ved av støtteapparatet rundt eleven – det gjør det ikke akkurat lettere å motivere til det skoleløpet som faktisk kan gi deg en 6er i norsk hvis du står løpet ut. (Lærer, EVO)

I intervjuet med lærere på EVO kom en av dem derfor med en henstilling til kontaktpersoner og andre i systemet:

Vær så snill og slutt med å snakke stygt om EVO når man er sammen med ungdommene for å «bonde» med dem. Snakk heller med oss i stedet for å være så enige hele tiden med den kritikken ungdommene har. Ikke vær med på at det er alt for store krav eller at de er alt for flinke for den gruppa de er i. Og ikke love at man skal sørge for at de skal få skifte gruppe og hoppe. For en

del sånne ting opplever vi. Innimellom så kommer kontaktpersonene og stiller krav og sier at den og den ikke bør gå i den gruppa. De stiller lærerne i et veldig dårlig lys. De tar fra oss en del av den faglige autoriteten. Og det kan gå utover kravene vi stiller til hva de skal gjøre hjemme av lekser for eksempel. Det blir fort en konflikt når de får støtte på kritikken sin fra andre i systemet. Og så kommer de til meg og krever metodeendring.

Det er bedre at alle drar i samme retning og støtter opp om det å satse på skole, blir det sagt. De viser videre til at ungdommene snakker mye sammen og at det fort kan bli en veldig konsensus om at EVO er dårlig, at det er dårlige lokaler, det mangler kantine og sånt som igjen fører til en legitimering av at man ikke trenger å møte opp på skolen. Vi må jobbe tett med kontaktpersonene for å legge lokk på alle grunnene til å ikke møte på skolen, sier en av lærerne. Dette viser viktigheten av felles møtearenaer for skole og botiltak. Mange av de som jobber i bofellesskapene har lite erfaring fra skole og vet kanskje lite om EVO, annet enn det de hører fra ungdommene. I ett av bofellesskap forteller de, uavhengig av henstillingen fra EVO, at de jobber aktivt med å snakke opp skolegangen for å bedre motivasjonen blant ungdommene:

Jeg har jo også mine tanker om i hvilken grad EVO fungerer som et integrerende tiltak eller ikke. Men vi må ta utgangspunkt i den situasjonen som er og heller ha fokus på at de skal få en best mulig skolegang innenfor det systemet. Da hjelper det best om vi jobber tett med skolen og motiverer i samme retning. Det er fokuset vårt. Men dette har vært vanskelig for enkelte. For det er veldig lett å være enige med ungdommene i at det er lang tid de må gå der. Men om man blir sittende å drøfte det i stedet for å konkret se på hva det er ungdommen kan av norsk, hva det er han vil bli om fem år, hva vil han om 10 år. Spiller det noen rolle om du er ferdig utdannet om 7 år eller 8 år eller 10 år. Vi må gi ungdommene bilder av at fremtiden er lang. Det er en hard jobb og det må jobbes mye. Og så ser de at andre får hoppe rett til G4, men han selv må gå hele veien. Da må man helt konkret se på hva som er forskjellene mellom dem. Kanskje har den andre gått på mer skole tidligere. Kanskje lærer han fortere. Det som er veldig bra med EVO-systemet er at de hele tiden kan tilpasse løpene etter nivået til den enkelte. (Ansatt, bofellesskap)

Det å vise fram gode rollemodeller kan også virke motiverende. Lærere på EVO forteller at avgangsklassen våren 2017 presterte fantastisk bra. Blant de som gikk opp til muntlig i norsk var det bare 4ere, 5ere og 6ere. Dette viser at det lønner seg å bruke tilbudet på EVO fullt ut, og slike historier er det viktig å framsnakke på EVO og i botiltakene. I brukerundersøkelsen som nylig ble gjennomført ga enslige mindrearige med flere års fartstid i Trondheim råd til dem som er mer nybosatt i byen¹¹. Et av rådene var å gripe mulighetene man får, et annet var å ikke

---

¹¹ Jamfør Ormberg, A. og P. Viker (2017). Ungdommenes erfaring med bofellesskapet Emilie Kroghsvei (EKV) og overgangen til egen hybel. Rapport, Trondheim kommune.

tenke at alt er umulig eller tenke for langt fram i tid. *Det er bedre å ta små skritt og lage kortsiktige, konkrete og realistiske mål*, sier ungdommene i den undersøkelsen. Kanskje kan noen av disse ungdommene inviteres til å holde motiverende innlegg på skolen?

Hva med dem som ikke vil stå opp om morgenen?

For noen av kontaktpersonene er det en utfordring å hjelpe ungdommene med gode søvnrutiner sånn at de er opplagt til å gå på skolen på morgenen. Følgende beskrivelser fra et av bofellesskapene viser hvordan en kombinasjon av felles rutiner og individuelle tilpasninger kan gi gode løsninger:

Vi prøver å tenke på hver enkelt ungdom, for de er veldig forskjellige. Det er det ingen tvil om. Enkelte er late. Andre klarer ikke å sove på natta fordi de tenker. Noen er traumeutsatt og er ikke klare mentalt sett til å gå på skolen. Men vi vekker alle ungdommene på morgenen, og hvis de ikke står opp så vekker vi dem igjen. Selv om de ikke har sovet den natta så prøver vi å få dem til å stå opp og komme seg i dusjen og prøve å dra på skolen.(Ansatt, bofellesskap)

I tillegg til disse fellesprosedyrene må man jobbe individuelt med den enkelte ungdommen:

Vi hadde for eksempel en ungdom som ikke var på skolen det første halvåret omtrent. Han slet masse med tanker og sov dårlig. Han spiste dårlig og slet med å komme i gang. Han var mye på rommet sitt i senga. Litt etter litt kom han seg periodevis på skolen, men det mente noen at ikke var bra nok. Men vi syntes det var bra om han kom seg tre dager på skolen i uka og justerte målene deretter. Vi prøver å gjøre dette så klokt som mulig. Vi bruker psykologene og veilederne våre til å diskutere hvor langt det er lurt å pushe den enkelte. Og vi sier selvfølgelig ikke til noen at de ikke trenger å gå på skolen, men vi sier heller aldri at de ikke får være med på kino i helga fordi de ikke har vært nok på skolen den uka. Om noen ikke vil gå på skolen fordi de føler seg syk, så nekter vi dem ikke å gå ut på ettermiddagen av den grunn.

I tillegg vises det til at man må tenke på de ansatte også.

Egenomsorgen til de ansatte innebærer å ha såpass overkommelige mål at man ikke blir helt utslitt. Hvis vi tenker at målet skal være at alle skal opp og på skolen hver eneste dag så blir vi fort utbrent, sier intervjupersonen. Metodene det vises til her er et godt stykke unna bruken av sanksjoner som ble nevnt tidligere i kapittelet.

Fra et av de andre bofellesskapene er det et eksempel på hvordan det gode relasjonsarbeidet igjen blir viktig. Det handler om å avdekke årsakene til fraværet eller som en beskrive det: *Man må prøve å komme under huden på ungdommen og forstå om han velger å være oppe hele natta – eller om han har store søvnproblemer.* Det handler om å kjenne den enkeltes grenser også:

Vi bruker mye tid og energi på vekking, nattvaktene begynner og så forsetter vi og prøver å motivere til å gå på skolen. Jeg har opplevd å komme på tidligvakt og fått beskjed om at min ungdom ikke skal på skolen fordi hun er syk. Da går jeg opp og banker på døra for å sjekke om hun virkelig er syk. Og er hun ikke egentlig det, hvis hun ikke klarer å fortelle meg hvor hun er syk, da gir jeg henne fem minutter til å komme seg opp og dra på skolen. Ok, sier hun da ofte og smiler. De er som andre ungdommer som tester ut grenser. Det handler om å kjenne ungdommene og ha en god relasjon, og kjenne til de små triksene de bruker for å slippe å stå opp og gå på skolen. For hvis kontaktpersonen til en ungdom jobber kveld tre dager på rad for eksempel så kan han slippe unna med å si at han er syk alle de morgenene fordi det ikke er noen der som har den rette relasjonen til ham til at de skjønner at han egentlig ikke er syk. (Ansatt, bofellesskap)

Konkrete grep for å øke motivasjonen blant ungdommene

Vi har så langt sett på de mer overordnede strategiene for å jobbe motivasjonsfremmende. I prosjektet fanget vi i tillegg opp en del helt konkrete praktiske grep som botiltakene har prøvd ut for å motivere ungdommene til skoledeltakelse.

Leksehjelp

Leksehjelp er kanskje det mest nærliggende eksempelet på arbeid for å støtte opp om skole og kvalifisering i bofellesskapene. I ett av bofellesskapene erfarer de at et lett tilgjengelig og relativt omfattende leksehjelpstilbud har gitt god effekt og bedre motivasjon til å jobbe med skolearbeidet blant ungdommene. Bofellesskapet har leksetilbud på huset hver dag, mandag til fredag fra klokka 18 til 21. I tillegg bruker de tilskuddsmidler på morsmåslærere som kommer innom og hjelper til med lekser. En ansatt sier: Vi ser at de benytter seg mye av leksehjelpstilbudene vi har her. Leksehjelpa ville vært en av de store savnene for disse ungdommene om de hadde bodd på egen hybel. I tillegg til leksehjelp i bofellesskapene, tilbyr også EVO leksehjelp to dager i uka.

Kjøring

En ting som diskuteres flere steder er hvorvidt ansatte i bofellesskap eller oppfølgingstjeneste skal tilby ungdommene å bli kjørt til skolen. Ved et av bofellesskapene ser de at en del av ungdommene har stort fravær fordi de ikke trives på skolen, og ansatte bruker mye tid på å motivere dem og få dem avgårde på morgenen. En løsning har da blitt å kjøre dem:

Målet er at de kommer seg på skolen og da får man heller kjøre dem i en periode. Vi har fått ungdommer avgårde på skolen som vi aldri trodde vi skulle få til. Ungdommene er veldig forskjellig og for å motivere dem må vi jobbe på ulike måter. Noen vil ikke på skolen fordi det ikke er en skole med norske ungdom. Dem får vi avgårde hvis vi kjører dem.

Frokostprosjekt

I et av bofellesskapene ble det satt i gang et frokostprosjekt for å hjelpe ungdommene med å komme seg opp om morgenen. Det begynte som et initiativ fra en av de ansatte, men ble etter hvert en fast ordning:

Alle her nå får servert en enkel frokost og ansatte begynner arbeidsdagen oppe blant ungdommene. Nattevaktene og innsatsteamet er med på å ta ansvar for vekkingen. Etter at vi har sørget for å få ungdommene avgårde på skolen begynner vi dagens planlegging og møter nede på personalbasen.

Prosjektet innebar at turnus måtte endres. Ansatte begynner nå en halvtime før på morgenen og slutter en halvtime tidligere.

Forsøk med å skru av internett

For å unngå at ungdommene var oppe hele natta på nett, og dermed var for trøtte til å gå på skolen dagen etter, forsøkte de i et av bofellesskapene å skru av internettet på natta. Dette førte til misnøye blant ungdommene, og det ga dessuten ingen merkbare resultater når det gjaldt søvn. Nettet ble da skrudd på igjen nattestid, og tiltaket ble ansett som mislykket og uten effekt.

Botiltakets rolle som motivator for skolegang

Vi har ikke data i dette prosjektet til å kunne dra noen slutninger om hvilke botilbud som støtter best opp om skolegang. Flere av lærerne på EVO mener imidlertid å se en tydelig sammenheng mellom botiltak og skolerresultater, der de som bor i bofellesskap i mye større grad klarer å følge opp på skolen:

Jeg ser at de som bor i bofellesskap har veldig mange fordeler sammenlignet med de som bor alene. Det handler ikke bare om oppfølging når det gjelder vekking, men også når det gjelder leksehjelp. De kommer mye lengre frem i køen enn de som bor alene gjør. De har noen som ansvarliggjør dem, og de har et helt annet fokus på å skulle snakke norsk i bofellesskapene. (Lærer, EVO)

Det at lærerne opplever at ungdom i bofellesskap klare seg bedre enn en del andre er spesielt interessant med tanke på at det i utgangspunktet er de med mest utfordringer som blir prioritert til plassene i bofellesskapene. En annen lærer har følgende erfaring:

Mange av ungdommene vil gjerne flytte på hybel så fort de blir 18. Men jeg ble invitert til middag i et av bofellesskapene og etter det kommer jeg til å anbefale min elev til å bli der til hun blir 20 hvis hun får. Det er masse leksehjelp der, det er voksne til stede til en hver tid i døgnet, de er 6 ungdommer som bor der. Det er ikke helt en familie, men det er jaggu ikke langt unna heller. Man er med på å lage mat når man har lyst, men er man veldig sliten en dag så er det en «mamma» eller «pappa» der som sørger for at det blir middag likevel. Så det blir noe helt annet enn å bo helt alene og slite med demonene sine når natta kommer og du har ingen å snakke med. (Lærer, EVO)

Også blant lærerne ved EVO beskrives det hvordan det kan være problematisk å skulle klare seg selv fra dag én:

Jeg tenker det er ekstra viktig med den boligen når de kommer – at det i begynnelsen er noen som vekker deg, at det er noen som hjelper deg med leksene, at det er noen som får dem i gang på skolen. For det som skjer med noen av dem som ikke fikk tilbud om bofellesskap er at de aldri kommer i gang. De klarer det ikke selv. De må ha de voksne der i begynnelsen. Får de det kan de kanskje også greie seg bedre i egen bolig etter hvert, når de bare har fått rutinene under huden først. Når de først har lært hvordan man går på skole i Norge. (Lærer EVO)

Lærerne har eksempler på ungdommer som har blitt plassert i egne boliger hvor det ikke har gått så bra:

Når det kommer ungdom som blir plassert rett i bolig uten døgnbemanning så tenker jeg at det ikke er bra og at det er alt for utrygt for dem. Vi har hatt noen tilfeller der ungdommene har diltet innom skolen av og til. Noen dager kommer kanskje en av de som bor sammen, noen dager ingen fordi de har vært oppe hele natta. Og når sånt ikke blir tatt tak i med en gang så blir det veldig fort et mønster. Det sklir fort ut. Men jeg klarer ikke å følge opp og ta tak i det. De har veldig flinke kontaktpersoner i Opal, men de har ikke nok ressurser til å gjøre jobben med oppfølging godt nok. (Lærer EVO)

Innimellom så savner lærerne litt mer oppfølging fra bofellesskapenes side også. Noe av dette tilskriver de oppstartsvansker i det nye bofellesskapet. I tillegg er det nok slik at kontaktpersonen innimellom blir avvist av ungdommene slik at de ikke kommer i posisjon til å drive noe særlig motivasjonsarbeid. De skjønner at kontaktpersonene nok jobber i motvind innimellom, og at det kan være noe av forklaringen på det skolen tolker som «dårlig oppfølging».

Samarbeid mellom skole og botiltak

Ansatte i tiltakene og lærere på EVO understreker begge viktigheten av tett samarbeid mellom skole og botiltak, og mellom kontaktlærer og kontaktperson. Mange opplever at det allerede er etablert et godt samarbeid mellom botiltak og skolen og at samarbeidet er viktig for å motivere og kvalifisere ungdommene. I de tilfellene hvor det er snakk om elever med ekstra utfordringer, som lav skolemotivasjon eller høyt fravær, så inngås det gjerne egne avtaler mellom kontaktlærer og kontaktperson som i dette eksempelet:

Vi har god kontakt med de fleste lærerne for vi sliter litt med å få enkelte ungdommer til å gå på skolen. Så da har vi avtale om at lærerne skal sende melding hvis de ikke kommer på skolen eller hvis de drar tidlig i løpet av skoledagen. Da kan vi konkret ta tak i meldingene og snakke med ungdommene om det. (Ansatt bofellesskap)

Eller dette eksempelet:

I perioder er det mail hver dag om vedkommende har kommet på skolen eller ikke. Vi er ikke så opptatte av fraværet, men av hvorfor – vi vil vite hva som skjer. Om det er ungdommer som sliter i perioder med søvn og sånt så snakker vi med lærerne sånn at de kan være snillere mot ham når han kommer for sent. I stedet for å påpeke at han kommer for sent igjen kan læreren rose ham for at han kommer. Noen ganger må man heie på det lille de får til i stedet for å straffe dem for alt de ikke får til. (Ansatt bofellesskap)

I bofellesskapene og i Opal forteller ansatte at de setter pris på at kontaktlærer sender over time- og lekseplan for hver uke sånn at kontaktpersonene har mulighet til å følge opp ungdommene når det gjelder skole. Skolen er også god til å avdekke hvis en ungdom har problemer, sier de. Vi får tilbakemeldinger fra skolen hvis de sliter og har store hull som det er lett for dem å fange opp. Og da fokuserer vi videre på det her på huset og jobber med det ungdommen sliter mest med, forteller en.

Initiativ til samarbeid

På begge sider er det samtidig ansatte som føler at de må «dra lasset» og som etterlyser større grad av samarbeidsvilje fra de andre:

Hvis kontaktpersonen ikke kommer i posisjon overfor ungdommene så kan det kanskje være lurt å kommunisere det til oss på skolen for eksempel. Det kan være lurt å gi beskjed til meg som lærer. Jeg har jo hatt kontaktpersoner som har ringt meg og sagt at de har prøvd å få kontakt med en ungdom, men at de ikke har lyktes – han vil ikke svare. Så spør de om ikke jeg kan prøve å snakke med vedkommende. Men hvis jeg ikke vet dette – hvis de ikke kontakter meg – så kan jo ikke jeg heller vite hva som er problemet eller bidra til å løse det.

Vi må ha kommunikasjon oss imellom. Jeg syns ofte det er litt uklart hvilken informasjon jeg kan forvente å få fra dem og hvilken informasjon de forventer å få av meg. Jeg føler vel oftest at jeg gir mer enn jeg får. Det blir en skjevhet i forholdet der de forventer at jeg skal spy ut informasjon om hva som skjer på skolen, men jeg vet ingenting om hva som skjer i det øyeblikket eleven går fra skolen. (Lærer, EVO)

På den andre siden sitter enkelte av kontaktpersonene til ungdommene og føler det på samme måte:

Jeg føler at vi får en vaktbikkjerolle. Vi må følge med på hvordan vergene utfører jobben sin, vi må følge med i forhold til skole, og i forhold til andre samarbeidsarenaer. Det blir å følge med på alt går riktig for seg. Og det er ikke alltid så lett å vite heller hva som er rett eller hvor mye man skal ta over (ansatt, bofelleskap).

Blant både kontaktpersoner og lærerne på EVO oppleves samarbeidet dessuten som personavhengig. Følgende sitat er fra en ansatte i et bofelleskap:

Samarbeidet med skolen kunne også vært bedre. Det er veldig personavhengig i dag. Enkelte lærere gir veldig mye ekstra utover det som er forventet av dem og i de tilfellene er samarbeidet veldig godt. Men så er det andre lærere der man et halvt år senere får høre at ungdommen nesten ikke har vært på skolen uten at vi har visst om det. Han har ikke vært på huset så da har vi antatt at han har vært på skolen. I sånne tilfeller burde vi fått beskjed tidligere for å sette i gang prosesser. Hvis det hadde vært etablert et bedre samarbeid kunne man hatt en tettere dialog tidligere. Skolen bør ha rutiner for sånt. Men når det gjelder samarbeid med skolen så kommer ikke informasjonen uoppfordret akkurat...

Vi finner tilsvarende uttalelser fra lærer-siden om opplevelse av at samarbeidet mer handler om samarbeid mellom enkeltpersoner enn om et systematisk samarbeid mellom instansene:

Jeg har 14 enslige mindreårige og 14 ulike kontaktpersoner. Det er ingen som har den samme kontaktpersonen. I tillegg har jeg noen som hører inn under INN. Så min viktigste erfaring er at samarbeid er utrolig personavhengig. Jeg har kjempegodt samarbeid med noen av kontaktpersonene. Jeg sender e-poster hver eneste uke når det er fravær hos en elev, og jeg får respons fra noen og fra noen hører jeg aldri et kvadder. Og det gjør noe med motivasjonen min. Det blir fort sånn at man følger ekstra godt opp der man får respons fra kontaktpersonen. (Lærer EVO)

Enkelte etterlyser flere faste møtepunkter mellom skole og botiltak. Enkelte mener det i utgangspunktet er etablert møtepunkter, men at disse ikke utnyttes godt nok:

Jeg har forstått det sånn at EVO egentlig har faste samarbeidsmøter. Men så blir læreren sykmeldt kanskje eller eleven skifter klasse og så går tida uten noen møter. Da blir det til slutt veldig opp til oss å ta kontakt med skole og sette i gang et samarbeid. Det burde vært et bedre og tettere system her. (Ansatt, bofelleskap)

Igjen nevnes det at det i de siste årene har vært ekstra utfordringer for alle delene av system. Det er bosatt mange ungdommer på kort tid, noe som kan være en av årsakene til at det har vært glipp i samarbeidsrutinene. Blant annet nevnes det at de faste trekantsamtalene mellom skole, bofelleskap og elev ikke alltid har vært gjennomført de siste årene. En sier:

Det er mindre fokus på samarbeidet nå enn før. Men det er de samme lærerne stort sett som jobber på EVO, så det handler ikke om dem, men om kapasiteten. Hvis vi ber om samtaler så får vi jo det. Men da må det være et initiativ fra oss først. (Ansatt, bofelleskap)

På grunn av at EVO har fått veldig mye mer å gjøre opplever enkelte kontaktpersoner dermed at de har fått mer ansvar for å følge opp skolegangen. Også lærere på EVO kunne tenkt seg et tettere samarbeid med andre enheter i kommunen.

Vi hadde flere samarbeidsmøter før. Eller - det var sånn at vi ikke hadde det for lenge siden. Men så ble det et behov for flere møteplasser, og så fikk vi det. Og det opplevde vi som veldig positivt. Før vi hadde felles møter så forsto vi ikke hverandre helt. Så fant vi ut at det sikkert var lurt å snakke sammen, så da fikk vi til møter der vi satt sammen. Der fikk vi avklart forventinger og hvem som skulle gjøre hva og hvordan. Vi fikk diskutert hva vi mener med den ene eller det andre – hva mente de med det. Og det hjalp utrolig bra. Samarbeidsklimaet endret seg veldig etter det. Og så har det blitt mindre igjen nå. Kanskje nettopp fordi det har kommet så mange nye elever og ansatte, og det har blitt store enheter, så har vi ikke lenger noen felles basis. (Lærer EVO)

Færre møtepunkter kan føre til mindre kunnskap om hverandres virksomheter – noe som igjen kan føre til ulike utfordringer:

Det er de samme ungene vi har. Og det er jo den samme dynamikken egentlig som i vanlig skole med samarbeid mellom elev, lærer og foreldre. Men når vi ikke får avklart forventningene og rollene så kan det fort bli misforståelser. Og det gjør at samarbeidet blir vanskelig. Man går rundt med en klump i magen, man kan føle seg misforstått eller føle at man blir sett etter i kortene. (Lærer, EVO)

Oppfølging av elever med særskilte behov

En av de nye utfordringene skolen mener å se er at stadig flere av ungdommene har spesielle behov. En lærer sier:

Vi har doblet elevtallet dette skoleåret. Når det gjelder elever med spesielle behov så er ikke det blitt doblet – det har blitt mangedoblet. Før i et normalår så hadde vi kanskje 10 elever med spesielle behov. Og nå har vi over 40. Kanskje oppimot 50. Det er både elever som trenger tilrettelegging for å henge med i undervisningen, og de som henvises videre til vurdering om spes.ped. (Lærer, EVO)

Igjen ser vi en tendens til at ansatte i ulike deler av systemet mener *andre* i større grad må komme på banen. Når det gjelder oppfølging av elever med særskilte behov, mener noen kontaktpersoner for eksempel at det er de som ofte tar ansvaret:

Det kan være snakk om ulike typer utfordringer. Det kan være problemer med å lære eller psykiske utfordringer for eksempel. Men det krever ofte veldig mye av oss, for jeg opplever ikke at skolen setter i gang selv. Tiltakene som settes inn for dem som har utfordringer er avhengig av at vi purrer og etterspør. Jeg syns det er litt synd at vi hele tiden må spørre hva ressursene blir brukt til, at vi må planlegge neste møtepunkt, vi må etterspørre hvordan det går i de ulike fagene. Noen av ungdommene syns det er veldig vanskelig med teori, og tilrettelegging av fagene er nesten umulig. (Ansatt, Opal)

Kontaktpersonene føler at de må mase om det skal skje noe, og de *skjønner ikke hva skolen nøler med når de ser at en elev har utfordringer*. De påpeker at skolen ser ungdommene hver dag, noe oppfølgingsansvarlige i Opal ikke gjør. Skolen bør derfor ta et større ansvar sies det:

Jeg har også vært borti tilfeller der tida bare går, og hvor det blir vurdert at ungdommen har konsentrasjonsvansker og skrive- og lesevansker. Men så sitter de bare og venter, som om de ber om en bestilling fra oss. Men dette er ikke vårt ansvar. Hvis skolen vurderer det dit at noen trenger hjelp så må jo de iverksette det. De kan godt ta det opp på et møte med oss, men de må også sette i gang ting. Det kan ikke gå to år fra de ser at noe er problematisk til de faktisk setter i gang noe. Man kjenner på det når man ser at det hemmer ungdommene såpass som det gjør. Da er det ille at det tar så lang tid. (Ansatt, Opal)

Det kan være at systemet blir litt stort innimellom slik at man ikke helt vet hvem som skal gjøre hva, eller man ser ikke hva de andre faktisk gjør. Hvis det er lite samarbeid er det kanskje også lettere å legge skyld og ansvar over på andre.

Miljøterapeut fra Opal på skolen

Samarbeidet mellom Opal og EVO består blant annet av en miljøterapeutressurs på skolen som et bindeledd mellom EVO og tiltakene. Inntrykket er at lærerne på EVO opplever det som positivt at skolen, i samarbeid med Opal, har opprettet denne stillingen:

Det har vært nyttig fordi alle klassene har enkeltelever som det er noe mer med. Og jeg har ikke bestandig tida til å ta ut mine og snakke med dem når de trenger noen å snakke med. Da er det fint at de kan gå til miljøterapeuten hvor de kan snakke fritt og som har tida til å snakke med dem. For det har ikke jeg. (Lærer, EVO)

Miljøterapeuten beskrives som en ressurs for skolen og for elevene, men samtidig så er det flere som mener man ikke helt får utnyttet potensialet så lenge det er lite forutsigbart når miljøterapeuten er til stede og ikke. Flere kunne ønske at det var en miljøterapeut på skolen på fulltid. En av lærerne sier:

Det burde vært et kontor hvor det alltid var noen sånn at elevene visste at det alltid var noen å snakke med. Et sted hvor elevene kan henvende seg når de trenger noen å snakke med som ikke er læreren. En miljøterapeut kan gjerne ha en slik rolle, men ikke når vi ikke vet når de er til stede. Det skulle vært en heltids miljøterapeut på hvert av byggene. For det er så viktig at elevene blir kjent med personen og trygg på personen for at de skal kunne ha nytte av den ressursen. (Lærer, EVO)

Andre påpeker at miljøterapeuten er et viktig bindeledd mellom de ulike enhetene fordi man ser hverandres arbeid:

Det er viktig at vi får noen i fullstilling, men samtidige er det jo viktig at vedkommende innimellom har arbeidstid på Opal også, for vi kan ikke miste linken dit – for det er jo litt av vitsen med miljøterapeuten at den skal være et bindeledd. Så det burde vært flere personer antakelig for å få 100 prosent tilstedeværelse. Det som har vært nyttig er at miljøterapeutene har sett hvordan vi jobber med elevene. Tidligere så var de aldri her, de satt på et helt annet sted og gjorde seg opp sine egne tanker om den skolen her. Etter at de har begynt å jobbe her så mener jeg det har blitt et mye bedre forhold mellom lærere og barne- og familietjenesten. (Lærer, EVO)

Lærerne kommenterer at EVO i dag har lokaler som ikke egner seg for å utnytte miljøterapeuten. I det ene bygget er det ingen områder i gangene der man naturlig kan sette seg ned eller oppholde seg. En lærer sier derfor;

Neste skoleår så skal vi få en etasje til under her og da har jeg ønsket meg en base der. En base der elevene kan gå og vite at det alltid er en voksen der som de kan snakke med. Det kan være flere kontorer samlet – et med helsesøster og et med sosiallærer eller noe sånt. Og miljøterapeuten. For hvis man da har en elev i klassen som man kjenner at man egentlig kunne ønske man kunne brukt all tiden på – men så har man alle de andre så det går ikke. Da hadde det vært fint å kunne sagt til ham at du kan ta deg en tur til basen der du finner noen å snakke med. Jeg kan jo ikke sende dem hjem, for det er jo så bra at de i det hele tatt kommer. Så en sånn base kunne jeg veldig, veldig gjerne ønske at vi hadde her. (Lærer, EVO)

Flere av lærerne ser at en slik base kan bidra til å forebygge fravær og øke skolemotivasjon. I dag så er tjenestene for ungdommene samlet i sentrum av byen. En av lærerne påpeker at det kan være et behov for å knytte enkelte tjenester til skole også:

En annen ting er når det settes opp møter mellom for eksempel Opal og en elev midt på skoledagen. Hadde flere av ressursene fra BFT befunnet seg her i en base så kunne møtene skjedd på skolen i det minste slik at man hadde redusert fraværet i forbindelse med møter. Elever som skal til tannlegen klokka 11 - de kommer ikke til skolen verken før eller etter den dagen. Og det samme gjelder når de skal på et møte. Så hvis BFT, og INN for den saks skyld, hadde hatt folk som kunne komme hit hvis de absolutt er nødt til å legge møtene i skoletida, så kan eleven ta den halvtimen, men så komme tilbake til klassen igjen istedenfor å forsvinne fra skolen hele den dagen. Det ville også bedret samarbeidet og forebygget fravær. (Lærer, EVO)

Mange bosettinger på kort tid skapte utfordringer for skolen

Enkelte av de ansatte, både i EVO og ellers, mener at skolen ble litt glemt da det ble bosatt mange enslige mindreårige på kort tid i kommunen. På en høst ble elevtallet nesten doblet. En av lærerne beskriver det som et kaos. En annen sier:

Trondheim har vært veldig flink til å bosette enslig mindreårige flyktninger, men de har ikke vært like flinke til å sørge for et godt skoletilbud. Dette er et av områdene kommunen ikke har fulgt opp. De har bare tatt imot og tatt imot. De klapper seg på skuldra fordi de er flinke til å ta imot mange, men så følges det ikke opp på alle de områdene som er særst viktige. Dette er sårbare ungdommer som trenger tett oppfølging. Skolen burde for eksempel hatt flere ressurser sånn at de kunne hatt mindre klasser. Men det mangler på rom og lærere og på fasiliteter. (Ansatt, Opal)

For ungdommenes del ble de mange bosettingene først og fremst tydelige gjennom lang ventetid før nybosatte fikk starte opp på skolen. En ungdom sier for eksempel:

Jeg har hørt at det er en del som må vente veldig lenge før de får begynne på skolen. Det er ille. For det er den vanskeligste tiden – tiden før man kan språket og man vet ikke hva som skjer eller hva man skal gjøre. Det er den vanskeligste tiden å gå og vente på å begynne på skole. Du har ikke venner og du har ikke noe å gjøre i fritida. Da kommer de dårlige tankene. Det er viktig å være opptatt med noe på dagtid. (Jente, intervjuet på EVO)

Med tanke på hvor viktig ungdommene selv opplever at skolegangen er bør man forsøke å unngå lignende situasjoner hvis bosettingstallet igjen øker. Det å vente i månedsvis på å få begynne på skole er ikke en god start på kvalifiseringsløpet og integreringsprosessen.

4. Informasjon, integrasjon og sosiale nettverk

En av de ansatte i et bofellesskap sa:

Relasjonen med oss tar slutt en gang. Hovedoppgaven vår er derfor å styrke ungdommene og gjøre dem til selvstendige, integrerte borgere på ulike arenaer. Skal vi klare det må vi få ungdommene til å orientere seg utover.

Dette sitatet leder oss over på temaene for det siste av de tre kapitlene som viser hovedfunnene i denne undersøkelsen. Hovedfokus i dette kapitlet er i første rekke systemforståelse og nettverk, og hvordan kontaktpersoner og andre ansatte kan jobbe for å støtte opp om kvalifisering av ungdommene på disse områdene. I tillegg til skole så er systemforståelse det området ansatte mener er mest utfordrende for ungdommene. Ungdommene selv er gjerne mer opptatt av venner og den manglende kontakten med norske ungdommene som de opplever.

Manglende systemforståelse som en hovedutfordring

En av de ansatte i innsatsteamet stilte noen veldig interessante spørsmål i intervjuet med oss:

Det hadde vært ganske interessant å vite hvilken kunnskap ungdommene har, ikke bare om systemet utad, men også hva de vet om det som skjer internt. Hva vet de om barneverntjenesten, om omsorgsenheten, om Nav, om samarbeid, om hvilke oppgaver de ulike ansatte her på Elgeseter har? Hvilke forventninger har de? De har fått ganske mye informasjon om det, men hvor mye har de egentlig fått med seg? Hva tror de egentlig?

Ved bare å nevne noen få stikkord (lista kunne vært uendelig mye lengre) klarer han å illustrere hvor mange deler av det norske samfunnet vi som har levd her en stund vanligvis tar for gitt – og hvor mange lag og detaljer det er i samfunnet vårt som mennesker som nettopp har flyttet hit faktisk må lære noe om hvis de skal forstå dem.

Grunnleggende systemforståelse er avgjørende for ungdommenes videre integreringsløp. Sammen med skole nevner mange av de ansatte at manglende systemforståelse blant ungdommene er den største utfordringen på veien til et voksenliv i Norge. For noen er det å forstå samfunnet muligens den største utfordringen:

Min ungdom for eksempel gjør det godt på skolen, men han sliter veldig med å forstå systemet og hvordan samfunnet er satt sammen. Det er så mange lover og regler. Det er en jungel som selv jeg synes at er vanskelig å forstå. Så

det å få dem til å forstå alt som man må kunne for å flytte til egen leilighet for eksempel er utfordrende. Har han skjønt dette med husleie, innboforsikring, at han må betale for strøm, internett og TV. En del av ungdommene har jo ideer om hvor lett det vil være å flytte herfra og om hva de vil få om de flytter herfra. De vil videre på et eller annet vis. Og så blir det mange repetisjoner på de samme tingene og det viser seg at deres oppfatninger ofte er ganske langt unna slik systemet i virkeligheten er. (Ansatt, bofellesskap)

Mange av de ansatte med kontaktpersonansvar opplever informasjonsarbeid som en stor del av arbeidet deres. Det handler om å komme i posisjon slik at ungdommene hører på det man forteller, og det handler om å måtte repetere den samme informasjonen mange ganger, blir vi fortalt. I enkelte av intervjuene med ungdommene stilte de oss en del spørsmål. De lurte for eksempel på om vi kunne forklare dem hvordan tannhelsetjenesten i Norge fungerer eller hvem som har rett på introduksjonsprogram. Inntrykket etter å ha snakket både med dem og med ansatte er at ungdommene veldig gjerne vil ha mer kunnskap om systemet. En av ungdommene foreslår for eksempel at det utarbeides en enkel brosjyre med den viktigste informasjonen oversatt til ulike språk. En av ungdommene vi intervjuet peker dessuten på hvor viktig informasjon om muligheter videre er for motivasjonen:

Kommunen må gi litt mer informasjon med en gang for man vet ingenting. De må fortelle hvilke muligheter man har videre. De må summere opp de viktigste poengene for oss – sånn og sånn må dere gjøre eller sånn kan dere gjøre. Da ser man kanskje at oi- ja det vil jeg gjøre. Og så får man et mål videre. Det er vanskelig om man ikke vet hva man skal gjøre videre. Kanskje man vil noe, men man vet ikke hva som er mulig. Hvis man har mål og ser at man har muligheter her så får man motivasjon. Man må få håp. For det er vanskelig for en ungdom som sitter uten familie å vite hva som vil skje i framtida. Man må få hjelp til å se at sånn og sånn kan du gjøre. Da får man håp og mål, og da får man lyst til å lære norsk på grunn av det. Ikke bare fordi jeg bor i Norge, men fordi det er en plan videre. (Jente, bofellesskap)

Behov for kunnskap om at man ikke har kunnskap

En god relasjon er allerede nevnt mange ganger som en grunnpilar for det videre kvalifiseringsarbeidet. Relasjonen gjør seg gjeldende også i sammenheng med å gi ungdommene en bredere forståelse av samfunnet. Det handler om å ha et forhold der ungdommen hører på hva man sier, og ikke avfeier det med at *jeg kan alt fra før fra landet mitt*, som en ansatt sier. Systemforståelse begynner med å forstå at man ikke forstår alt. En av kontaktpersonene vi intervjuet sier at i dette arbeidet må man ha mye tålmodighet, *for i starten skjønner de ikke en gang hva de skal skjønne noe om, for alt er så nytt*. En av ungdommene vi intervjuet var 16 år og hadde bodd i Trondheim i 2 måneder da han sa følgende:

Jeg ville helst bo alene, men kommunen sier at jeg må bo der på bofellesskapet. Andre får bo alene i et hus, men jeg må bo der. De sa ikke hvorfor. Jeg lærte veldig mye mens jeg bodde på mottak, så jeg trenger ikke noe hjelp fra voksne. Jeg kan alt og kan bo alene.

Sitatet sier først og fremst noe om hvilke aldersgruppe vi snakker om her, for en norsk ungdom på sammen alder kunne vel sagt noe tilsvarende. Det illustrerer i tillegg det flere ansatte påpeker, at det kan være en utfordring å få ungdommer til å forstå at de har behov for mer kunnskap om samfunnet.

Behov for kunnskap om hvordan man bruker systemet

For å kunne bli aktører i samfunnet må ungdommene kjenne systemet og hvilke plikter og muligheter det gir, men de må også lære seg hvordan man på best mulig måte deltar i systemet. Det å få en grunnleggende systemforståelse handler ikke bare om å forstå ulike deler av samfunnet, men også på hvilke måter det forventes at man skal opptre på de ulike arenaene. En av kontaktpersonene på Opal nevner for eksempel at det er en forventning om at ungdommene deltar i sin egen sak og i utarbeidingen av planene som lages for dem. *Mye av jobben som kontaktperson handler om å tilrettelegge for brukermedvirkning*, sier hun. Mange er forvirret rundt hvordan systemet fungerer, og de ser ikke helt hvorfor de skal gjøre sånn eller sånn eller hvorfor de skal møte miljøterapeuten eller saksbehandleren. *De skal være med å utvikle tiltaksplaner, men jeg tror mange kan miste tråden og bli litt usikre på planene vi har for dem*, sier en av saksbehandlerne. Hun mener ansatte bør bli enda bedre til å informere ungdommene og synliggjøre hva som skal skje på kort og lang sikt.

Flere bruker skole som eksempel på hvordan det ikke bare handler om å tilegne seg den faktiske kunnskapen, men også om å skjønne systemet eller «knekke kodene» for hvordan man går på skole i Norge og for hva som blir verdsatt. Tilsvarende finnes det en rekke uskrevne regler i det offentlige rom, for eksempel for hvordan man går frem hvis man er misfornøyd med noe eller for hvordan man ber om en tjeneste:

Utfordringen er ikke bare å lære dem om samfunnet og om det store byråkratiet vi har med lover og regler og ulike kontorer. De mangler også kunnskap om hvilke ferdigheter som skal til for å få goder fra for eksempel NAV. Er det lurt å mase og kreve, eller bør de mer ydmykt stå med lua i hånda slik det kanskje mer er forventet at de gjør. Noen oppfører seg uforskammet, men de vet ikke hvordan de skal oppføre seg. Det handler om å lære holdninger og verdisett også. Og en del er skeptiske og mistenksomme overfor offentlige system. Så det må det også jobbes med. De må lære å ha tillit. (Ansatt, innsatsteam)

Det å ha tillit til systemet kan handle om å stole på at offentlig ansatte holder taushetsplikten sin, eller at alle i systemet vil deg vel. En av dem vi intervjuet peker på at *i dagens politiske klima, hvor staten signaliserer at målet er å få flest mulig av de enslige mindreårige ut av landet, så kan mange merke en viss uro overfor systemet.*

Fakta og forestillinger

En utfordring i arbeidet med å gi ungdommene en større systemforståelse er at ungdommene ikke bare innhenter informasjon fra kontaktpersonen sin:

Vi gjentar og gjentar og prøver å få dem til å forstå. Men så snakker de med andre – andre som ikke er i vårt system, og som kan skape misforståelser eller forventninger. Det kan jo være folk som ikke kom som mindreårige, men som kom rett inn i det voksne systemet som har hatt andre regler og ordninger å forholde seg til. Men så kommer de til våre ungdommer og forteller at dere må gjøre sånn og sånn for da utløser det sånn og sånn... Da er det vanskelig å få dem til å forstå at siden de kom som enslige mindreårige så er det andre regler som gjelder for dem enn for andre voksne. (Ansatt, Opal)

Ved å være plassert i et segregert skoletilbud går ungdommene glipp av språktrening, og de lærer mindre om samfunnet rundt seg, sier en kontaktperson. Men hun mener at det segregerte tilbudet i tillegg skaper en misnøye fordi ungdommene føler at de går glipp av noe som norske ungdommer får, men som de er veldig usikre på hva er. Det segregerte skoletilbudet skaper dermed forestillinger om urettferdighet som er litt udefinert, men som er noe annet enn den vanlige misnøyen rundt skolen, opplever hun.

I våre intervjuer med ungdommene kom det fram en del synspunkter, påstander og spørsmål som også viser at det er misforståelser ute og går. En typisk påstand er at det bare er i Trondheim at ungdommene «tvinges» til å gå på voksenopplæring for i andre kommuner får alle enslige mindreårige begynne rett på videregående. En ungdom trodde at man må betale bestikkelser for å komme inn på videregående skole i Norge. Andre mener det er urettferdig at de ikke får barnetrygden sin utbetalt som lommepenger *slik alle norske barn gjør*. I tillegg er det en del uttalelser om å ha blitt lurt eller feilinformert. Dette er ikke en uttømmende liste. Poengene her er bare å vise at det er ganske mange eksempler i materialet vårt på at manglende informasjon og misforståelser skaper en misnøye blant ungdommene som kunne vært unngått. De føler seg urettferdig behandlet ut fra *forestillinger* om at andre får mer enn dem. Frustrasjon og motstand mot et system man ikke forstår er verken kvalifiseringsfremmende eller et gunstig utgangspunkt for et videre løp.

Informasjons- og kvalifiseringsprogrammet

Informasjons- og kvalifiseringsprogrammet for enslige mindreårige i Trondheim kommune består av tre deler: en veileder for ungdommene («Min samfunnsguide»), veileder for ansatte miljøterapeuter og årsprogram for bosatte unge mellom 16 og 20 år. Programmet beskrives av BFT som *den delen av kvalifiseringen som ikke er skolerettet, men mer en kvalifisering til det selvstendige livet*. Målet er at alle enslige mindreårige som har vært i tiltak under omsorgsenheten har fått en grunnpakke underveis i tiltaksperioden. Når det gjelder årsprogrammet så er det snakk om ulike kurs og sommerpraksis for ungdommene. Noen av kursene er obligatoriske for ungdommene mens andre er frivillige. Noen av kursene er lagt inn som del av undervisningen i skolen, og noen er lagt til EM-basen på ISAK kursene som tilbys er boligkurs 1 og 2, økonomikurs, jobbsøkerkurs, lov og rett, helsekurs/psykoedukasjon, ART/SPT sosial kompetanse.

Kurs som del av informasjons- og kvalifiseringsprogrammet

Det er en generell oppfatning blant ansatte vi har intervjuet at det er både positivt og viktig med kurs om ulike tema for ungdommene. Kursene er tenkt som et tillegg til oppfølging fra kontaktpersonen, og som et grunnlag for å kunne snakke om temaene videre. *Vi er veldig fornøyde med ISAK som har masse kurs i forbindelse med kvalifiseringsprogrammet, og ungdommene blir kjent med andre der*, sier en ansatt i bofellesskap. Kursene fungerer med andre ord som en sosialiseringarena i tillegg til å gi kunnskap.

Ved omsorgsenheten er de overrasket over hvor lav deltakelse det er på kursene. Samtidig stiller de spørsmål ved tallene og om noe kan skyldes manglende registrering av deltakerne. Kurs i psykoedukasjon og opplæring i helse er for eksempel lagt til EVO og det er ikke sikkert det registreres hvem som deltar der. I tillegg til mulige feilregistreringer kan lav deltakelse også henge sammen med at det er vanskelig å motivere ungdommene til å delta:

I hvilken grad vi klarer å motivere til deltakelse til disse kursene er et godt spørsmål. Noe er obligatorisk. Men så blir det jo en diskusjon da hva det betyr. Det har jo ingen konsekvenser om de ikke deltar på kursene. Vi diskuterer dette i ansattgruppa også. Men vi prøver i hvert fall å legge det fram for ungdommene som at dette er noe de skal gjennom. Tiltakene og kontaktpersonene sitter med et stort ansvar når det gjelder å motivere ungdommene til å delta på kursene. EM-basen har ansvar for å gjøre kursene både gode og attraktive. Og gi informasjon ut til ungdommene. (Ansatt, BFT)

Vi prøver å pushe dem avgårde og å snakke om kursene i etterkant, sier en fra Opal. Ansatte ved et av bofellesskapene forteller at de har noen få ungdommer som er flinke og deltar på nesten alt, mens flertallet ikke deltar på noe. Også på EM-basen forteller de at oppmøte er en stor utfordring for alle kursene. En av grunnene er at kursene gjerne er på kveldstid og da har ungdommene ofte andre ting de vil gjøre. For å imøtekomme denne utfordringen har deler av

programmet vært lagt til skolen enten i skoletida eller som en forlengelse av skoledagen. Et eksempel er at psykoedukasjon er lagt inn i som en del av undervisningen i norsk og naturfag.

Når bystyret vedtok økt bosetting, så var planen at man skulle se på hvordan større deler av informasjonsarbeidet kunne inngå som en del av heldagsskolen, forteller en ansatte i BFT. Dette ble imidlertid vanskelig av flere årsaker. Det var problematisk å få turnusene til kursholdere til å gå opp med timeplanene til lærerne. I tillegg pekes det på at det er mer timer på skolen nå enn det var tidligere, og at det derfor har blitt mindre tid til å legge inn andre kurs.

Interesse for og deltakelse på kursene henger selvfølgelig også sammen med hvilke tema som tas opp. *Vi ser jo for eksempel at alt som handler om arbeidspraksis er populært, mens det som handler om rensing av sluk ikke fenger like mye, sier en ansatt ved et bofellesskap. En annen forteller at flere fra deres bofellesskap gikk på kurset om sex og samliv og at jungeltelegrafene funket i ettertid for det ble snakket positivt om kurset og flere fikk lyst til å dra. I tillegg handler det om timing sier flere. Kurs som oppleves som relevante for den situasjonen man er i fenger alltid mest. ART-kursene virker også populære. Blant de tidligere beboerne i EKV som ble intervjuet i forbindelse med BFTs brukerundersøkelse nevnte mange Aggression Replacement Training (ART) som viktig læringsarena for å bli kjent med seg selv i samhandling med andre ungdom¹². ART nevnes også relativt ofte i våre intervjuer:*

Jeg syns ART er et veldig godt tilbud. For det å lære hvordan man forholder seg til hverandre er viktig. Det er ikke bare å være med på et fotballag for eksempel hvis man ikke vet hva det innebærer av forpliktelser eller man kjenner ikke kodene. Det handler også om følelser, både egne og andres. Og mye rollespill. (Ansatt, bofellesskap)

En annen utfordring med å arrangere kursene i informasjons- og kvalifiseringsprogrammet er å koordinere tema og tidspunkt med de ulike tiltakene:

Når vi har boligkurs for eksempel så tenker jeg at det ofte blir stående litt alene. Inntrykket er at det ikke jobbes mye med «Min samfunnsguide» på dette temaet og at det heller ikke er noe miljøterapeutene snakker så mye om. Lov og rett kurset blir nok også stående litt alene. Økonomikurset derimot oppfattes som mer relevant. Økonomikurset er relevant for alle hele tida, mens boligkurset fort oppleves som mest relevant for de som har en lypære som har gått hjemme. (Ansatt, EM-basen)

Det pekes i tillegg på at deltakelse på kursene har litt med kontaktpersonen å gjøre også. Kontaktpersonen oppfordres til å være med på kurset sammen med ungdommen for de ser at

---

¹² Jamfør Ormberg, A. og P. Vikar (2017). Ungdommenes erfaring med bofellesskapet Emilie Kroghsvei (EKV) og overgangen til egen hybel. Rapport, Trondheim kommune.

kursene har større effekt når kontaktpersonen er med og ser hva som blir gjennomgått. Da er det også mer sannsynlig at ungdom og kontaktperson snakker om temaet videre i andre situasjoner. EM-basen jobber derfor med å koordinere seg bedre med tiltakene:

For å få bedre oppmøte på kursene må vi først og fremst samarbeide bedre med miljøterapeutene i tiltakene. For vi kan ikke motivere ungdommene direkte – vi må få miljøterapeutene til å gjøre det. Ryktet som går om kursrekka må bli bedre. Og samkjøringen sånn at gruppa også ellers jobber med økonomi når vi har kurs i økonomi vil ha en effekt. (Ansatt, EM-basen)

Vi tenker også at mer blest om kursene og om informasjons- og kvalifiseringsprogrammet er nødvendig for det er viktig at de som har oppfølgingsansvar for ungdommene har kunnskap om dette. En kontaktperson ved et bofellesskap sa for eksempel:

Det er mulig jeg ikke helt har skjønt hva EM-basen er. Jeg forstår ikke hva de er. Og så får man vite at mye av det som skjer der er obligatorisk. De har vært her og snakket litt, men jeg synes ikke vi har noen god kommunikasjon med dem. Jeg har inntrykk av at de kanskje har bedre samarbeid med de andre bofellesskapene. Jeg vet ikke hvorfor. De bør kanskje vise oss litt mer hva de arbeider med og hva de tilbyr.

Når vi i et intervju spør ungdommer ved det samme bofellesskapet om de mener kontaktpersonene jobber for å få dem avgårde på kurs, så svarer de nei. Inntrykket er imidlertid at det er veldig ulikt engasjement rundt kursene ved de ulike bofellesskapene. Enkelte kontaktpersoner er gode til å motivere ungdommene. Flere påpeker at de absolutt ser det som sin jobb å sikre at ungdommene deltar på kurs og gjennomgår "Min samfunnsguide".

Enkelte stiller spørsmål ved om alle ungdommene skal være med på disse kursene eller om de er mest egnet for de som har tiltak uten døgnbemanning:

Kursene har absolutt noe for seg. Men samtidig så er nok ungdommene som bor i bofellesskap og som har tett oppfølging av voksne til hverdags litt dårligere til å møte opp på de såkalte obligatoriske kursene. Vi tenker jo at alle ungdommene våre skal gjennom informasjonsprogrammet som de kjører på EM-basen, men det er ikke obligatorisk i den forstand at de stryker om de ikke møter opp. Jeg tror det er lettere å få med ungdom fra Opal som er alene på hyblene sine. Og det har jo også vært en diskusjon om hvem EM-basen og disse kursene skal være for. Og da har det vært fokus på at de ikke måtte glemme bofellesskapene. Men det er ikke sikkert det skal være obligatorisk for bofellesskapsungdommene, for det er såpass vanskelig å få dem til å delta på det. Det kan være en vurdering innad hos oss. For vi er der for dem så behovet er kanskje ikke så stort. Behovet blir nok større når de flytter på hybel. (Ansatt, bofellesskap)

Det stilles også spørsmål ved om kurs er den beste formen:

Det vi ser er at vi tilbyr ungdommene veldig mye, men samtidig så krever vi veldig mye av dem. De skal være på skole på dagtid og så skal de i tillegg følge en del kurs på ettermiddagstid, og noe er lagt til helg også. Sånn at vi ser utfordringer ved opplegget. Vi må spørre oss selv om vi har funnet den beste formen og vi må stille spørsmål om hvor mye ungdommene egentlig lærer og forstår av opplegget. (Ansatt, BFT)

«Min samfunnsguide»

En av kontaktpersonene i et bofellesskap ser:

Jeg syns samfunnsguiden er utrolig viktig. For ungdommene trenger informasjon om alt. Hvis de skal ha et godt liv her så trenger de den kunnskapen.

Veiledningsheftet «Min samfunnsguide» er tenkt som et hefte ungdommene kan bla og lese i og som et verktøy for å snakke om de ulike temaene som tas opp i guiden. Ved alle tiltakene vi besøkte omtales «Min samfunnsguide» positivt som en *god ramme og sjekkliste*. Ved et bofellesskap sies det:

Jeg syns den er veldig fin å ha. Da kan man ta den frem og se på de ulike temaene som man kan ta opp. Man kan se for eksempel på det om lov og rett som for oss kanskje er en selvfølge, men som man kanskje ikke tenker på at er helt nytt for ungdommene. Og jeg tro det er lettere å snakke om de ulike temaene når man har boka, spesielt tema som for eksempel omskjæring. Da kan man ta utgangspunkt i det boka skriver om det for å snakke om det videre. Jeg syns det er et kjempeviktig verktøy.

Mange understreker imidlertid at man må tilpasse bruken til den enkelte ungdommen:

Det blir veldig fort mye informasjon og nye begrep for mange i begynnelsen. Så for mange så tar det en stund før vi kommer i gang med samfunnsguiden, for de er ikke der at man kan sette seg ned med boka før etter en stund. Vi snakker om mange av temaene tidligere, men det å sette seg ned med boka må komme etter hvert. Og for noen av ungdommene så passer det aldri helt å komme med boka, mens med andre så går man gjennom fra perm til perm og de syns det er fint. De er veldig forskjellige. (Ansatt, bofellesskap)

En annen peker tilsvarende på at man må tilpasse bruken:

Med noen av ungdommene kan man gjøre en avtale om at nå skal vi sette oss ned og se i samfunnsguiden. Mens andre må man være litt mer kreativ overfor. For de fleste vegrer seg litt. De tar i hvert fall ikke initiativ selv. Og de føler vel mer at de er nødt til å lære det, mer enn at de er så interessert. De tror kanskje ikke at de har behov for det som står der. Men det har de. Men det handler like mye om å lære dem om det som står i guiden i praktiske situasjoner enn å sette seg ned hjemme med den. Hvis man tar buss sammen med dem kan man ta en runde da på hvordan man oppfører seg på bussen og hvordan man leser en bussrute. Det er lettere for dem å forstå det når man er i konteksten. (Ansatt, bofellesskap)

Flere av kontaktpersonene mener guiden er for lite utfyllende og at det er flere tema som kunne vært med. En mener for eksempel at delen om seksualitet, samliv og barneoppdragelse er mangelfull og at det dermed blir veldig opp til kontaktpersonen hvordan man presenterer temaet. Det kan være vanskelig for mange av ungdommene å se relevansen for temaene så lenge de ikke er aktuelle for dem der og da. *Det blir fort veldig diffust*, mener en ansatt. En annen opplever ikke guiden som så veldig relevant i det hele tatt. Hun mener at man uansett må jobbe tett og individuelt med hver enkelt ungdom som har utfordringer på hver sine områder. Hun ser derfor ikke helt hvordan samfunnsguiden skal gjøre arbeidet bedre.

I intervjuene med ungdommene spurte vi om deres syn på samfunnsguiden. For veldig mange av dem så var den ukjent. Mange sier de aldri har hørt om den og de kjenner den heller ikke igjen når vi prøver å forklare hva den er. En av tolkene vi brukte sa at han har tolket for mange ungdommer opp gjennom årene i samtaler rundt lignende spørsmål som vi stilte, men han hadde heller aldri hørt om «Min samfunnsguide» og var derfor litt nysgjerrig i etterkant av intervjuet på hva det var. Inntrykket er at guiden brukes mer som en sjekklister blant ansatte, enn som et synlig verktøy i samtaler med ungdommene. Det påpekes fra flere at den nok er litt for vanskelig for ungdommene å lese på egen hånd.

Ansattes kunnskap om temaer de skal videreformidle

For at ungdommene skal kunne få den viktige grunnleggende informasjonen de har behov for, er det avgjørende at kontaktpersoner og miljøterapeuter i tiltakene har kunnskap om de ulike temaene, eventuelt vet hvem de skal spørre om de selv ikke kan svare. Vi har tidligere vist til at det jobbes i tiltakene for å sikre en felles plattform og forståelse for arbeidet. Det legges mye vekt på ting som felles verdier, felles måter å snakke med ungdommene på eller undervisning i konkrete metoder. Underveis i prosjektet stilte vi oss imidlertid spørsmålet om det er enkelte områder man tar for gitt at ansatte kan noe om, men som kanskje burde vært løftet frem som områder det er viktig å ha en felles forståelse av.

For å nevne noen eksempler er det enkelte ansatte vi har snakket med som er veldig i tvil om den videre økonomiske situasjonen til ungdommene når de begynner i videregående skole. Det

er uklart hvilke rettigheter ungdommene vil ha i NAV eller hva som er rammene for flyktningstipend. Et annet eksempel er spørsmål enkelte ansatte har stilt oss rundt EVO som vitner om at de ikke helt har oversikt over skoletilbudet til enslige mindreårige. Begge disse eksemplene omhandler områder som ungdommene selv er veldig interesserte i og som det er viktig at de får rett informasjon om. Regler for familieforening er også et område kontaktpersoner bør kunne tilstrekkelig om for å unngå at ungdommer går glipp av muligheten til å søke.

Flere av de ansatte viser til at arbeid med enslige mindreårige forutsetter kunnskap både om det barnevernfaglige og det flyktningfaglige. Inntrykket vårt etter intervjuene er at det er svært mye god barnevernfaglig kompetanse på feltet, men mindre på det som går spesifikt på ordninger for flyktninger.

Sommerpraksis

Sommerpraksis er den delen av informasjons- og kvalifikasjonsprogrammet ungdommene snakker mest om og mest positivt om. Det er tydelig at de har satt stor pris på å få delta på det. En av de ansatte ved BFT beskriver hva sommerpraksis innebærer:

Det begynner med kurs for ungdommene på basen om arbeidsliv og det gjøres en kartlegging for å finne en passende arbeidsplass. Vi prøver å finne gode matcher. Ungdommene får 5000 kr for sommerpraksisen som innebærer 4 ukers arbeid. Men da må de møte opp hver dag og levere timelister. Et viktig element er at vi følger opp med praksisbesøk og at arbeidsgiver vet hvor de kan henvende seg hvis det er noe. Ting som har etablert seg, slik som sommerpraksis, får et godt rykte blant ungdommene og blir populært. Det blir litt ettertraktet.

Sommerpraksis beskrives som en suksess blant ansatte. Ungdommene har også mye positivt å si om å få jobbe litt. De tjente litt ekstra penger, men minst like viktig er det å få snakke masse norsk, sier de. Mange av ungdommene vi intervjuet kunne tenkt seg en liten jobb ved siden av skolen. Flere hadde derfor håpet at sommerpraksisen kunne føre til en deltidsjobb etterpå, for det skjer innimellom. Og det er viktig, for en liten ekstrajobb kan bidra med viktig kompetanse for disse ungdommene på flere områder. De får øve på språket, de får større forståelse for arbeidsliv og samfunn, og de får utvidet nettverket sitt. Det beskrives som synd at kommunen har måttet sette begrensninger for sommerpraksis som en konsekvens av at det har blitt veldig mange flere enslige mindreårige i byen:

Nå får man ikke tilbud mer enn to år for eksempel. Problemet blir for dem som har vært i praksis to somre og som ikke får mer sommerpraksis, men som heller ikke har klart å skaffe seg sommerjobb på egen hånd. De blir stående helt uten tilbud. (Ansatt bofellesskap)

Nettverk, fritid og venner

Mange av de vi intervjuet ga uttrykk for at etablering av nettverk er en av de store utfordringene for ungdommene. I tillegg har mange mistet det nettverket de en gang hadde. De enslige mindreårige kjenner få nordmenn og har begrenset med fritidsaktiviteter. En ungdom vi intervjuet sier for eksempel:

Jeg er stort sett hjemme på fritiden og det er kjedelig. Det blir veldig lange dager. Etter skolen så er jeg bare hjemme. Og det er ikke bra bare å sitte hjemme og tenke på familien. Jeg har ingen kontakt med dem og savner dem veldig. Jeg må ha jobb eller en annen aktivitet på fritiden for jeg kan ikke bare sitte hjemme og tenke. (Gutt, bofellesskap)

Veldig mange av ungdommene vi intervjuet sier at de gjerne skulle ha kjent flere nordmenn og spesielt noen norske ungdommer. Selv etter to og et halvt år i Trondheim forteller en ungdom at hun ikke har noen kontakt med nordmenn for hun kjenner ingen. Som gutten i sitatet over er det flere som forteller at de bruker mye av fritida si hjemme og at det kan være ganske kjedelig og ensomt. Flere sier de gjerne vil treffe folk og være med på ting, men de vet ikke hvor de skal gå. En av de ansatte vi intervjuet sa:

KLEM-kartleggingen dekker 6 livsområder og det som jeg synes det er vanskeligst å jobbe med er det sosiale. Den siden synes jeg ikke det er så enkelt å følge opp. Jeg vet jo ikke hvem de er sammen med. Er de bare sammen folk fra egen kultur?

Noen av ungdommene forteller at de bruker kirka mye i fritida. Ansatte peker på at selv om det kan være fint for å unngå ensomhet, så kan det virke hemmende på integreringen hvis all fritid tilbringes sammen med mennesker med samme bakgrunn og samme morsmål som ungdommen. Enkelte opplever også at ungdommene kan bli utsatt for sterk sosial kontroll innen enkelte kirkemiljøer.

En av de ansatte som selv har innvandrerbakgrunn og erfaring med integreringsprosessen påpeker imidlertid at:

Integrering tar tid. Det er naturlig at ungdommene i starten henger sammen sine egne landsmenn. Samtidig så er for eksempel fotball og idrett en fin måte å komme mer inn på. Men det går ikke av seg selv. Kjemi må stemme. Og andre ting. Politikere vil at integreringen skal skje med en gang, men i realiteten så tar det lang tid. (Ansatt, bofellesskap)

Det sosiale er en utfordring

I kapittel 3 viste vi til at mange av intervjupersonene, både blant ansatte og ungdommer, mener at segregerte skoletilbud skaper utfordringer for ungdommene når det gjelder å lære seg norsk. Segregert skole og botiltak vil kunne skape utfordringer for integreringen på andre måter også. Mange av ungdommene beskriver det så enkelt som at man ikke blir kjent med hverandre når man ikke går på samme skole. Flere av ungdommene har erfaring fra ordinær skole fra da de bodde i mottak:

På mottak gikk jeg på skole med norske elever i tre måneder. Selv om det var i bare tre måneder kunne jeg prate godt norsk og var med norske elever. Det var hyggelige folk, og jeg var hjemme hos klassekamerater. Jeg lærte om norsk kultur og norsk levemåte. Jeg har bodd i Trondheim i ett år, men det er fremdeles veldig vanskelig å bli kjent med noen. Vi har ingen sjanser til å bli kjent med norske venner. Det er jo ingen norske ungdommer her i boligen og ingen på skolen. Og hvis vi sier 'hei' på gata blir de redde.

En annen sier:

Det er jo sånn språkkafe vi kan gå på, men det er ingen norske ungdommer som går dit. De norske ungdommene har sine egne steder de kan gå til. Mange har for eksempel klubber på skolene sine. Jeg gikk på klubben på Rosenborg noen ganger for å treffe folk. Men da det kom fram at jeg ikke gikk på den skolen så kastet de meg ut og de sa at jeg ikke fikk komme dit noen flere ganger. Sånn er reglene, sa de. Men jeg gjorde ikke noe galt der. Det var jo ingen forskjell om jeg var der eller ikke.

Ungdommene mangler altså arenaer der de kan møte andre ungdommer. Samtidig påpeker flere ansatte at det er veldig vanskelig å skape arenaer for integrering, for det må heller skje i naturlige settinger som på skole, jobb, fritidsaktiviteter eller nabolag. Her er noen eksempler:

Vi har ei jente her som er med på et volleyballag hvor hun er den eneste utenlandske jenta. Da hun hadde bursdag inviterte hun flere fra laget for eksempel. Det er sånn det må skje. Men for at det skal fungere inkluderende må man møte på den rette klubben. Vi har også hatt noen som har prøvd seg i en fotballklubb der de ikke opplevde det samme. Der gikk jentene på laget sammen og klagde på at våre to ungdommer dro ned snittet på laget og sånt. Så der var ungdommene våre ikke velkomne. Da fant vi en annen klubb hvor de er kjempemottakelige og hvor de er kjempeglad for at de kommer. Der er det masse norske jenter som har tatt imot to av våre på en god måte. Der tilrettelegger de. Så det handler om holdningsarbeid. For jeg tror ikke det er så lurt å opprette noe nytt. Man må støtte opp om og inkludere i det som allerede er. (Ansatt, bofellesskap)

En av guttene våre har hatt et utrolig utbytte av å spille fotball. Hva han har lært! Og han har fått masse folk å støtte seg på. De andres foreldre liker ham og følger opp og hjelper ham. Og idrettslaget stiller opp masse. Med henting og kjøring og dugnad og masse som vi ikke kan drive med. Så det er veldig mye positivt. Problemet er at det er helt tilfeldig. Det burde vært mer strukturert og systemisert fra kommunen side sånn at alle får de samme mulighetene. Og det er mange som ikke liker fotball og også de må få mulighet til å delta på noe. Også hvis det for eksempel koster en del for utstyret. Det er helt avgjørende for nettverksbyggingen og livet fremover at de får mulighet til å delta i fritidsinteresser. Jeg mener det området er undervurdert når det gjelder denne gruppa, Vi må kunne hjelpe dem med å kunne være med på slike ting. (Ansatt, Opal)

Selve inkluderingen må kanskje skje på de arenaene som allerede er etablert, men kommunen må samtidig jobbe sammen med frivillige lag og organisasjoner for å sikre en systematisk inkludering av ungdommene. Man må ikke basere seg på at ungdommen "har flaks" og treffer på den ene treneren som strekker seg litt lengre for å inkludere. En ansatt mener at holdningsarbeid kan bidra til bedre inkludering:

Kommunen må promotere ungdommene våre bedre. For de trenger å bli inkludert i det som er av aktiviteter, ikke at vi lager egne aktiviteter. Vi må framsnakke ungdommene, sånn at det ikke bare er fokus når det er noe negativt. Det er nok fremmedfrykt blant folk allerede. Jeg blir så frustrert når de blir framstilt som ankerbarn som er sendt som et slags lureri. Det er et problem at det er så mye fokus på forskjellene i stedet for likhetene mellom folk. Det hadde vært bedre om vi hadde fokusert på alt det vi har felles – vi flirer jo alle av de samme vitsene og de ulike religionene er mye godt basert på de samme verdiene. (Ansatt, bofelleskap)

Det har vært gjort forsøk på å arrangere aktiviteter med det formål å bringe norske ungdommer og de enslige mindreårige sammen. Norske ungdommer har vært invitert til pizza og konsert ved et av bofelleskapene og man har prøvd ut ulike samarbeid med ungdomsskoler og videregående skoler. Selv om aktiviteten i seg selv har vært vellykket, har det ikke ført til noen videre kontakt mellom ungdommene, forteller ansatte. Løsningen ligger heller i de naturlige møteplassene, og flere av de ansatte er optimistiske når det gjelder den nye skoleordningen som kommer høsten 2018. I det nye skolesystemet skal EVO legges til videregående skoler, og en del av ungdommene vil da gå på skoler nærmere der de bor. Ved å gå på samme skole, møtes i nærmiljøet og kanskje spille på det samme fotballaget, har man plutselig flere bånd til hverandre og da er det kanskje større sjanser for å bli bedre kjent også.

Mange av ungdommene vi intervjuet forteller at de har prøvd å delta på fritidsinteresser som for eksempel fotball, men at de har sluttet. I brukerundersøkelsen til BFT sier alle ungdommene

som ble intervjuet at de hadde fått hjelp til å finne en fritidsaktivitet mens de bodde i bofelleskapet¹³. Utfordringen synes å være å unngå at ungdommene slutter med aktiviteten innen kort tid. I rapporten stiller man spørsmål ved hva EKV, eventuelt i samarbeid med klubbene, kunne gjort annerledes for å få ungdommene til å fortsette over tid. Hva som skal til for å skape en reell inkludering i ulike fritidsaktiviteter og miljøer er et spørsmål mange av de ansatte vi intervjuet også stilte seg. En sier for eksempel:

Mange av ungdommene prøver seg på aktiviteter, men de føler seg ofte litt utenfor eller på siden. De er med, men ikke helt med likevel. Under halvparten av de som bor her har organiserte aktiviteter nå. De vil jo gjerne være med sammen norske ungdom. (Ansatt, bofelleskap)

Ansatte forteller at det gjerne legges opp til at ungdommene skal få prøve ut ulike fritidsaktiviteter, for de vet ofte ikke hvilke tilbud som finnes i kommunen. Samtidig så er det en del barrierer som vanskeliggjør deltakelse for ungdommene selv om de finner noe de liker, den mest opplagte er kanskje dårlig økonomi. Enkelte av ungdommene ønsker å drive med dans eller spille et instrument for eksempel, men det blir ofte for dyrt. Kontaktpersoner i Opal ser også at ungdommene faller gjennom på det økonomiske:

Noen idrettslag får litt tilskudd sånn at ungdommene slipper å betale, for kontingenten er høy. Men det er veldig begrenset hva som dekkes og det står fremdeles ofte mye igjen. For eksempel så er treningsavgiften 3000,-, men det er bare 1500,- som blir dekket. Så man er avhengig av velvilje innen idrettslagene. Også når det gjelder dugnad og andre praktiske ting så blir det en utfordring når de ikke har foreldre som kan stille opp. I tillegg så skal de ha utstyr og de skal på kamper og samlinger. Og det har de ikke penger til.

De enslige mindreårige får ikke ekstra tilskudd for å være med på aktiviteter. Både faste utgifter som treningsavgifter, og andre utgifter til utstyr eller samlinger må dekkes av livsoppholdet. *Jeg er ikke veldig imponert over hva de får dekket av kommunen, sier en ansatt Opal¹⁴.*

Økonomi som hemmende for deltakelse

En av de ansatte i BFT beskriver endringene som har vært de siste årene når det gjelder økonomien til de enslige mindreårige i Trondheim. Tidligere var det mulig for verger å søke dobbel barnetrygd og bidragsforskudd fra NAV til ungdommene, i tillegg til livsoppholdet fra

---

13 Jamfør Ormberg, A. og P. Viker (2017). Ungdommenes erfaring med bofelleskapet Emilie Kroghsvei (EKV) og overgangen til egen hybel. Rapport, Trondheim kommune.

¹⁴ Det bemerkes fra BFT at ungdom som har tilbud i Opal har forhøyet livsopphold med tanke på at fritid skal dekkes av den enkelte selv. Inntrykket vårt er likevel at en del ungdommer velger bort deltakelse i organisert fritid fordi det er for dyrt.

BFT. Dette ga en utbetaling på omtrent det dobbelte av det ungdommene får nå, og de hadde mulighet til å spare en del. Fordi ikke alle vergene visste om denne muligheten, og fordi ikke alle fikk dette innvilget selv om de søkte, ble dette et veldig urettferdig system, der enkelte enslige mindreårige satt igjen med halvparten av det andre gjorde. Praksis ble dermed endret slik at alle enslige mindreårige nå sitter igjen med den samme utbetalingen på 5800,- kroner i måneden¹⁵. *Det er blitt rettferdig, men de sitter igjen med ganske lite*, kommenteres det.

Selv om det gamle systemet slo ut urettferdig mener enkelte det er synd at ungdommene ikke lenger kan spare seg opp litt penger:

Det er synd at ungdommene ikke lenger har mulighet til å få litt ekstra penger som de kan spare opp, slike de hadde før. For barn og unge i Norge har vanligvis bedre utgangspunkt enn de ungdommene her. Og norske ungdom har større muligheter til å få en liten ekstrajobb for å spare opp til å kjøre opp for eksempel. For mange av våre er det kjempevanskelig.

I det perspektivet slår den nye ordningen urettferdig ut fordi mange enslige mindreårige nå havner i en veldig mye dårligere situasjon enn mange norske ungdommer. En vi intervjuet mener imidlertid at utbetalingene til ungdommene egentlig er ganske generøse:

Det er tross alt voksensats på livsoppholdet deres. Hadde det vært norske ungdom på samme alder så hadde de fått mindre enn det disse ungdommene får. De får voksensats for å kompensere for at de ikke har foreldre her. Og de får dekket husleie og alt mulig.

Det å ha lav inntekt trenger ikke å være et problem hvis man er «rik» på andre områder. Problemet for mange enslige mindreårige er at de mangler mange typer av ressurser, deriblant nettverk. De kjenner ikke noen som kan gi dem en liten jobb og de har ikke masse bekjente de kan overta klær, sko og møbler etter. I motsetning til mange ungdommer som har vokst opp i Norge har ikke de enslige mindreårige et rom i barndomshjemmet fullt av utsyr de kan ta med videre til hybelen, sovepose og ryggsekk til å ha med på fotballcup eller foreldre som inviterer på søndagsmiddag når de er blakke. Lav inntekt kan dermed bli et større problem for disse ungdommene enn for enkelte andre i samme økonomiske situasjon. De har rett og slett ingen ekstrakilder å hente ressurser fra. Kontaktpersoner forteller at enkelte ungdommer kutter ut fritidsinteresser fordi det er for dyrt å delta. Dårlig økonomi blir dermed et hinder for sosial deltakelse og muligheten for å bygge nye nettverk.

I denne sammenhengen kan en litt romsligere økonomi for ungdommene, tilskudd til fritidsaktiviteter eller mulighetene for å få jobbe litt ved siden av skolen, kunne bety mye for kvalifiseringen til et mer selvstendig liv. Det er ikke sikkert de per i dag kompenseres nok for ikke å ha foreldre her, slik det nevnes i sitatet over.

---

¹⁵ I intervjuet blir det sagt 5800,- kroner, men livsoppholdet er blitt endret i ettertid og høsten 2017 opplyser kommunen om at livsoppholdet er økt til 5950,- kroner.

Det vises imidlertid til at ungdommene får 25 000 i etableringstilskudd. De får ikke pengene utbetalt med en gang, de porsjoneres ut etter behov. Hvis de for eksempel trenger vaskemaskin når de flytter for seg selv så skal det være litt midler der til det. Dette kan kompensere litt for manglende muligheter til sparing. Uttalelsene om at enslige mindreårige får godt med penger vitner likevel om en litt dårlig forståelse av den helhetlige situasjonen mange av disse ungdommene står i.

Profesjonelle versus private relasjoner

Ansatte ser at ungdommene de jobber med så gjerne skulle hatt mer kontakt med nordmenn i fritiden. I et av intervjuene ble det derfor en diskusjon om hvor grensene skal gå mellom det profesjonelle og det private når det gjelder ansattes kontakt med ungdommene:

Mange av oss ønsker jo å inkludere ungdommene mer i våre private liv. Man har slektninger eller venner som har barn som gjerne kunne tenkt seg å være sammen med de enslige mindreårige på fritiden for eksempel. Man er tante til noen som gjerne kunne tenkt seg å stille opp. Men spørsmålet går da på taushetsplikt, om det blir utenfor. Det blir mye usikkerhet og vi har ingen klare føringer. Mange kunne tenkt seg å involvere seg mer, men de havner i en skvis. Hvilken hatt skal man ha på når. Her er det egentlig et stort potensiale tror jeg, men det er en tendens til overprofesjonalisering. Vi tør ikke å være private eller hele mennesker. Så der er det et stort ubrukt potensiale. For alle som jobber i omsorgsenheten har en interesse for dette området - for ungdom eller flyktninger. Tenk om alle ansatte kunne ha laget en sånn deal med en nabo eller eget barn. Men vi er livredde for å trække feil. Mange her har et stort hjerte. Jeg tror mange kunne tenkt seg å ta med en ungdom eller to hvis man skal for eksempel på fisketur. Det er sikkert en del dilemmaer i dette også som vi må diskutere. Men når vi snakker om dette nå så er det bare nei, nei, nei. Kanskje kunne det vært mer ja. Vi kjenner alle noen som kunne vært interessert, men det er liksom helt av plakaten. Så da blir det heller middelmådig i stedet for at det innimellom kunne vært glimrende. (Ansatt, bofellskap)

De ansatte ser at det antakelig må være grenser for hvor langt man kan involvere seg privat, men at det samtidig er synd hvis man aldri kan åpne for noen nye tanker rundt dette. Som det påpekes kan det hende man går glipp av en del muligheter. Ansatte opplever at det er komplisert å skulle hjelpe ungdommene med å bygge relasjoner og nettverk. Og enkelte ungdommer blir stående veldig alene når hele nettverket forsvinner ved utskrivning fra tiltak fordi alle i nettverket hadde profesjonelle roller.

5. På vei mot voksenlivet

De aller fleste flyktningene har ett stort og klart mål: det å bli et alminnelig, deltagende, utdannet og tilpasset individ i det norske samfunnet. (Raundalen og Mørch 2016)¹⁶

Utgangspunktet for denne rapporten har vært å beskrive og analysere metoder for oppfølging og ivaretagelse av enslige mindreårige i kommunens bo- og opplæringstilbud som bidrar til å forebygge skjevutvikling, utenforskap og frafall i skole. Et viktig stikkord er *kvalifiseringsfremmende boløsninger*, med et særlig fokus på bofellesskap og fellesbolig med miljøterapeutisk oppfølging. Som beskrevet innledningsvis har vi forsøkt å belyse problemstillingene i prosjektet ved å fokusere på ulike arenaer som vil være sentrale i dette arbeidet. Vi vil i dette avslutningskapittelet oppsummere og diskutere det vi ser som hovedfunn innen de ulike områdene.

Bo- og oppfølgingstiltakene

Gjennom intervjuer med ungdommer og ansatte i bo- og oppfølgingstiltakene har vi undersøkt i hvilken grad og på hvilken måte disse tiltakene bidrar til å fremme kvalifisering. I rapporten har vi pekt på hvordan kommunens bosettingsfilosofi om *ikke å ha tiltak som er sterkere enn nødvendig, men som samtidig hele tiden tar hensyn til barnas behov* kan møte utfordringer – enten fordi man vet for lite om ungdommene som skal bosettes eller fordi valg av tiltak er avhengig av hvilke tiltaksplasser som til enhver tid er ledige. Både ansatte og ungdommer opplever at kommunen ikke alltid treffer med tiltakene. I tillegg viser ansatte til at det ofte kan være vanskelig å skifte tiltak etter bosetting, og at det da heller må gjøres justeringer innen tiltakene for å imøtekomme ungdommenes behov.

Kommunen får mye ros for sin brede tiltaksvifte. Spørsmålet er om man klarer å utnytte potensialet i denne tiltaksviften godt nok. Klarer man å differensiere tiltakene tilstrekkelig, eller blir tiltakene innimellom tilfeldige fordi man ikke klarer å vurdere godt nok hvem som passer hvor? Et eksempel som nevnes er at bofellesskapet i Elgesetergate i utgangspunktet var tenkt for mer selvstendige ungdommer enn de som får plass i de øvrige bofellesskapene. Dette viste seg å være vanskelig i praksis fordi mange behov avdekkes etter hvert, og det er vanskelig å skille selvstendige fra mindre selvstendige ungdommer i bosettingsfasen.

En del av ungdommene vi intervjuet opplevde at de hadde liten innflytelse over både hvor de skulle bosettes og hva slags type botiltak de skulle bo i. De opplevde systemet som veldig tilfeldig og savnet mer informasjon – både om selve bosettingen og hva som skulle skje videre.

---

¹⁶ Fra *Veileder for fosterforeldre til enslige mindreårige flyktninger*. Utgitt av SOS Barnebyer, 2016.

Selv om dette ikke gjelder alle, er det en tydelig melding fra ungdommene om at informasjonsarbeidet kan bli bedre og at de ønsker seg større innflytelse på valg av løsninger.

Mange av de ansatte vi intervjuet nevner etablering av gode relasjoner til ungdommene som et av de viktigste verktøyene i bosettings- og kvalifiseringsarbeidet. Det handler om å arbeide «tett på» ungdommen for å skape en god og tillitsfull kontakt. Dette understrekes av så godt som alle vi snakket med og kan nærmest beskrives som en metode det jobbes etter. I forlengelsen av dette pekes det på at kompetanse blant ansatte er svært viktig i dette arbeidet, og da snakkes det ikke bare om formell, faglig bakgrunn, men i like stor grad om personlig egnethet og evnen til å møte ungdommene på en god måte. Også ungdommene vi har intervjuet understreker at det er viktig å ha en god relasjon til kontaktpersonen.

En god relasjon forutsetter kompetanse – både barnevernfaglig og flyktningfaglig kompetanse. Enslige mindreårige er barn og unge uten nære omsorgspersoner, samtidig som de er flyktinger – ofte med traumatiske erfaringer. Dette gjør dem både avhengige og selvstendige¹⁷. Viktigheten av å ha både et barne- og et flyktningperspektiv, understrekes i en rekke forskningsrapporter¹⁸ og er en klar anbefaling fra Barne-, ungdoms- og familiedepartementet¹⁹. For å kunne utvikle en god relasjon til de enslige mindreårige trengs det både flyktningsspesifikk kompetanse og barnevernfaglige kompetanse.

Også ved Opal beskrives relasjonen mellom ungdommer og kontaktpersoner som grunnleggende. Samtidig så beskriver kontaktpersonene i Opal rollen sin litt annerledes enn de i bofellesskapene. I Opal er det mer fokus på kartlegging av praktiske ferdigheter og oppfølging gjennom boveiledning. Dette kan ha sammenheng med at Opal opprinnelig ble etablert som en oppfølgingstjeneste for ungdommer som hadde flyttet i egne boliger etter å ha hatt sterkere tiltak først. Ansatte viser til at den store økningen i ankomster har resultert i at en del nybosatte ungdommer blir plassert dirkete i fellesboliger. En del av de ansatte vi har snakket med, både i og utenfor Opal, er imidlertid skeptiske til at ungdommer helt ned i 16-17 årsalderen plasseres i fellesbolig med oppfølging som første tiltak etter bosetting. Det vises til at det kan være vanskeligere å fange opp behov blant disse ungdommene som ikke har vært kjent eller kartlagt på mottaket. I tillegg kan det være vanskeligere å jobbe med søvnrutiner og skolegang når det ikke er voksenpersoner der til å følge med hele døgnet. Enkelte av ungdommene opplever selv situasjonen i fellesbolig som utrygg.

---

¹⁷ Formuleringen «Avhengig og selvstendig» er hentet fra en rapport fra Folkehelseinstituttet skrevet av Britt Oppedal mfl 2009). Her understrekes behovet for å ha både et barnevernfaglig og et flyktningfaglig perspektiv på arbeidet med denne gruppa.

¹⁸ Se blant annet kunnskapsstatusen om møter mellom innvandrere og barnevernet (Paulsen, Thorsvik og Berg 2015) der en rekke rapporter om arbeid med enslige mindreårige er presentert. Av nyere publikasjoner på feltet anbefales rapporten *Levekår for barn i asylsøkerfasen* (Berg og Tronstad 2015) og *Barnevernets arbeid med enslige mindreårige flyktinger* (Garvik, Paulsen og Berg 2016) og Hilde Lidéns bok *Barn og migrasjon. Mobilitet og tilhørighet* (Universitetsforlaget 2017).

¹⁹ Se håndboka om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktinger (2011, nå under revidering) https://www.bufdir.no/global/nbbf/minoriteter/Arbeid_med_enslige_mindreaarige_asylsokere_og_flyktinger.pdf

I kapittelet om bo- og oppfølgingstiltakene fokuserte vi på ettervern for ungdommene. Det vises til at de fleste enslige mindreårige i Trondheim får tiltak til de fyller 20 år, og at dette er såpass vanlig at man ikke tenker på tiltak mellom 18 og 20 år for denne gruppa som ettervern. Samtidig er det flere som savner større grad av tiltak etter barnevernloven til ungdommer mellom 20 og 23 år. Det sies at man må tenke på ettervern som forebygging og at man i noen tilfeller må investere mer for å sikre at ungdommene kommer i mål. Flere mener at ungdomsgruppene som kommer nå viser tegn til å ha flere utfordringer enn de som kom tidligere, og spør seg om dette vil gi seg utslag i et økt behov for ettervern i framtida. Andre er bekymret for at nye økonomiske ordninger med stykkprisfinansiering vil føre til at man begynner å diskutere tiltak også for de mellom 18 og 20 år, snarere enn å åpne for utvidet bruk av tiltak også etter fylte 20 år. Noen av de ansatte frykter en framtid der stykkprisfinansiering framtvinger «billigere tiltak» og der økonomi blir viktigere enn barnas behov.

Skole og kvalifisering

Et sentralt tema i denne rapporten er hvordan bo- og omsorgstilbudet kan fungere kvalifiseringsfremmende. Kvalifisering er et begrep som kan romme mye – både det vi forbinder med skole- og utdanningstilbud og det som handler om «å kvalifisere for et liv i Norge». I denne rapporten er vi opptatte av begge deler. Skolens oppgave er primært å kvalifisere rent faglig, mens botiltakene i større grad skal ha fokus på den samfunnsmessige biten. Men når dette er sagt, så viser intervjuene vi har hatt med både ungdommene selv, de ansatte i botiltakene og miljøarbeidere i botiltakene at kvalifiseringsoppgavene går over i hverandre. Når en miljøarbeider hjelper en ungdom med leksene, er det både fag og samfunn. Og når skolen forholder seg til «hele eleven», betyr det selvsagt at lærerens oppgave ikke slutter ved det rent faglige. I rapporten *Helhetlig oppfølging* (Thorshaug og Svendsen 2014) understrekes det at enslige mindreårige må møtes med en helhetlig tilnærming, der skoletilbud og sosialfaglig oppfølging må sees i sammenheng.

Når vi i denne rapporten har fokusert på skolens rolle, handler det om skolen som en kvalifiseringsarena – i bred forstand. Vi har hatt lite fokus på skolens faglige eller didaktiske innhold, men snarere sett på hvordan kontaktpersoner og andre rundt ungdommene kan jobbe for å støtte opp om skolegangen. Vi har sett at mange av de enslige mindreårige hadde sett fram til å begynne på skole i Trondheim og at mange har hatt en forventning om at de skulle få et tilbud i den ordinære skolen sammen med norske ungdommer. En god del av ungdommene uttrykker skuffelse og frustrasjon over å måtte gå på en egen skole bare med andre minoritetsspråklige elever. Ansatte vi intervjuet både på EVO og i bo- og oppfølgingstiltakene opplevde derfor at mye av arbeidet deres handler om å motivere ungdommene til å gå på skolen. I tillegg til konkrete tiltak som leksehjelp, kjøring til skolen eller felles frokost, pekes det på ulike strategier for å motivere ungdommene til å gå på skolen. Det handler om å fokusere på framtid og viktigheten av skolegang i Norge, og om å gi informasjon og «realitetsorientere» ungdommene om kravene de vil møte i videregående opplæring. I tillegg handler det om viktigheten av å dra i samme retning, og at kontaktpersoner utenfor skolen ikke bidrar til å

snakke ned tilbudet. Motivasjonsarbeid handler også i stor grad om å se de individuelle behovene og utfordringene hos hver enkelt elev, og igjen kommer ansatte inn på viktigheten av å etablere gode relasjoner med ungdommene.

Flere av lærerne på EVO mener å se en tydelig sammenheng mellom botiltak og skoleresultater, der de som bor i bofellesskap i mye større grad klarer å følge opp de enslige mindreåriges skolegang. Flere er bekymret for at det fort kan skli ut for ungdommer som ikke har tett oppfølging i begynnelsen - de kommer aldri inn på rett spor. Her er sannsynligvis noe av svaret på hvordan botiltakene kan fungere kvalifiseringsfremmende. For det første kan de døgnbemannede boløsningene i langt større grad stille opp med helt konkret støtte som for eksempel leksehjelp. I tillegg gir et døgnbemannet tilbud ungdommene en annen basis og oppfølging for å komme inn i gode rutiner fort. I tillegg gir en tett oppfølging bedre innsikt i den enkeltes behov og utfordringer, og man kan da lettere legge opp individuelle løp for ungdommene som ivaretar skolemotivasjonen.

I tillegg til motivasjonsarbeid påpekes samarbeid mellom skole og bofellesskap som avgjørende for å styrke skoleresultater og forebygge fravær. Både kontaktpersoner og kontaktlærere etterlyser større grad av samarbeid, og en større grad av formalisering av rutine for samarbeid, da en del av samarbeidet oppleves som svært personavhengig per i dag. En del påpeker at det egentlig er utarbeidet gode samarbeidsrutiner i kommunen, men at disse ikke har blitt prioritert de siste årene med de økte ankomstene. Her handler det med andre ord ikke om å foreta nye, store grep, men om å finne tilbake til gode samarbeidsformer fra tidligere.

Et sentralt tema i flere år har vært spørsmålet om organisering og geografisk plassering av skoletilbudet til de enslige mindreårige. De som er under 16 år, som utgjør et lite mindretall av de som bosettes, har rett og plikt til å gå på ordinær grunnskole. Enslige mindreårige som er over 16 år skal etter dagens lov- og regelverk ha tilbud gjennom voksenopplæringen. Dette gjelder både norskopplæring og grunnskoleopplæring. Trondheim kommune har i flere år hatt en egen ungdomsgruppe innenfor voksenopplæringen. Det betyr at enslige mindreårige får sitt tilbud sammen med andre ungdommer med innvandrerbakgrunn. Ungdomsgruppas lokaler ligger i andre bygg enn den øvrige voksenopplæringen, og den ligger pr i dag langt unna de videregående skolene der andre i samme aldersgruppe som de enslige mindreårige går. Dette har vært et frustrasjonspunkt for elevene, og også lærere og andre ansatte har uttrykt bekymring for at tilbudet til de enslige mindreårige fungerer segregerende. Dette er noe av bakgrunnen for at det fra neste skoleår (2017/18) er besluttet at ungdomsgruppa skal få sitt tilbud på ulike videregående skoler i kommunen. De vil med andre ord få sitt skoletilbud på samme arena som andre på samme alder. De vil ikke bli elever på videregående skole før de oppfyller opptakskravene, men den fysiske plasseringen vil kunne åpne for større samhandling og mer sosial kontakt. En endring i opplæringsloven (fra 2016) gjør at det også er åpninger for at elever kan gå i såkalte kombinasjonsklasser, der man kan ta fag på videregående nivå selv om man går på videregående – og omvendt²⁰.

---

²⁰ Modellen med kombinasjonsklasser er utviklet på Thor Heyerdahl videregående skole i Larvik. Den har gitt gode resultater, noe som gjorde at modellen fra 2016 kan benyttes også i andre kommuner. Den forutsetter

Systemforståelse

Grunnleggende systemforståelse er avgjørende for ungdommenes løp videre. I tillegg til skole nevner mange av de ansatte vi intervjuet at manglende systemforståelse blant ungdommene er den største utfordringen på veien til å bli deltakende voksne. Det er mye som skal læres, og det er behov for ulike typer kunnskap. For det første må ungdommene få såpass kunnskap at de skjønner at det er mye de ikke kan noe om. Mange av ungdommene opplever selv at de «kan alt», og skjønner kanskje ikke at referanserammer man har operert med tidligere ikke nødvendigvis gjelder i det norske samfunnet. Det er i tillegg behov for kunnskap om hvordan man går frem i systemet, for eksempel at det forventes at man selv er aktiv og medvirkende. I tillegg er det mye konkret kunnskap om system og samfunn som ungdommene må kunne noe om. I enkelte av intervjuene kom det fram frustrasjon blant ungdommene som vi oppfatter som resultat av misforståelser. For eksempel kunne nok mye av den motstanden en del ungdommer hadde mot å gå på skolen vært unngått hvis informasjonsarbeidet hadde truffet bedre. På den annen side vil informasjonsbehovet være nær sagt uendelig, og ofte er man ikke tilgjengelig for informasjon før man står oppi en konkret situasjon som krever en bestemt type innsikt. Spørsmålet blir i hvilken form informasjonen skal gis for å «nå inn». En del av de ansatte opplever allerede at de gir masse informasjon, men at ungdommene likevel ikke får det med seg. En generell lærdom når det gjelder informasjonsarbeid er at informasjon må gjentas, og den må treffe et opplevd informasjonsbehov.

For å imøtekomme behovene for kunnskap om system og samfunn har kommunen laget et informasjons- og kvalifiseringsprogram for ungdommene. Som vi har vist i denne rapporten mener de aller fleste, både ungdommer og ansatte, at kommunens informasjonsprogram for enslige mindrerårig er nyttig. Dette gjelder både kursene som holdes om ulike tema og «Min samfunnsguide». Samtidig er det en del snakk om at det er vanskelig å motivere ungdommene til å delta på kursene. Når vi spør ungdommene om kurs eller samfunnsguiden er det et fåtall som har et reflektert forhold til det. De fleste gir snarere inntrykk av at de ikke helt vet hva vi spør om. Det blir dermed et spørsmål om hvor mye ungdommene egentlig får ut av programmet. Kanskje bør det være en gjennomgang både av opplegg, innhold og rekruttering til kursene for å kunne oppnå enda bedre effekt av programmet enn man har i dag. I tillegg ser vi at informasjon til kontaktpersonene om hvilke tilbud som finnes i kommunen er viktig. Vi opplevde også at det var et veldig varierende engasjement rundt kurs og samfunnsguide blant ansatte i de ulike bofellesskapene. Der de hadde mye kunnskap om både kursene og bruk av guiden, ble disse også sett på som langt viktigere verktøy i arbeidet med ungdommene.

---

imidlertid et nært samarbeid mellom kommune og fylkeskommune. <https://www.vfk.no/Thor-Heyerdahl-vgs/Utdanningstilbud-2/Kombinasjonsklassen/>

Nettverk og integrering

Ungdommene savner kontakt med norske ungdommer og de etterlyser flere fritidsaktiviteter, men de ansatte opplever det som en stor utfordring å hjelpe ungdommene med å etablere nettverk. For det første må integrering og kontakt med norske ungdommer skje på «naturlige» arenaer. Erfaring viser at det er svært vanskelig å skape arenaer som skal kunne føre til varig kontakt. Ansatte peker på at det jobbes aktivt for å få ungdommene til å finne aktiviteter på fritiden, og at mange prøver ut ulike ting, men at utfordringen er å få dette til å bli noe mer varig. Det vises til noen gode eksempler der ungdommene har blitt godt tatt i mot av for eksempel trenere som har vist et spesielt engasjement.

Selv om det nok er slik at integrering og kontakt med jevnaldrende må skje på arenaer der ungdommer naturlig befinner seg, kan det ikke være slik at det blir det frivilliges ansvar alene å sørge for integreringen av bosatte flykninger. Det kan heller ikke være slik at den enkelte enslige mindreåriges muligheter for integrering avhenger av at man har flaks og møter akkurat den ene treneren som engasjerer seg ekstra i inkluderingsarbeid. Her må kommunen også inn på ulike måter. Den enkleste og mest opplagte er kanskje å gi mer støtte til fritidsaktiviteter. Som vi har vist er det mange ungdommer som velger bort fritidsaktiviteter fordi de ikke har råd. Det gis i dag ikke tilskudd ut over livsoppholdet fra BFT for å kunne delta i aktiviteter.

Vi kan håpe at den sosiale kontakten med jevnaldrende vil øke når skoletilbudet flyttes til videregående skole. Ungdommene vil da møtes på flere arenaer og vil forhåpentligvis kunne etablere flere typer bånd til hverandre. Da er det kanskje lettere å få mer kontakt i fritiden også – enten det er snakk om fotballtrening, kino eller andre aktiviteter. Samtidig viser erfaringer fra ungdommer som allerede går på videregående skoler at fysisk nærhet ikke er nok. Integrering forutsetter mer helhetlig innsats både i skolen og i nærmiljøet. De beste resultatene har man oppnådd der aktiviteter og tiltak bygger på gjensidighet og felles interesser. Enslige mindreårige opplever seg ofte som underlegne – både fordi de ikke behersker språket og fordi de ikke skjønner alle de sosiale og kulturelle kodene. Derfor blir det viktig å finne fram til aktiviteter der minoritet og majoritet opplever seg som likeverdige. Det bidrar til å redusere utenforskap og på sikt – til integrering.

Referanser

Berg, Berit og Kristian Rose Tronstad (red.) (2015). *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Garvik, Marianne, Veronika Paulsen og Berit Berg: *Barnevernets rolle i bosetting og integrering av enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Lidén, Hilde (2017). *Barn og migrasjon. Mobilitet og tilhørighet*. Oslo: Universitetsforlaget

Oppedal, Brit, Karoline B. Seglem og Laila Jensen (2009). *Avhengig og selvstendig. Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale*. Oslo: Folkehelseinstituttet

Ormberg, Aniceta og Preben Viker (2017). *Ungdommenes erfaring med bofellesskapet Emilie Kroghsvei (EKV) og overgangen til egen hybel*. Trondheim kommune.

Raundalen, Magne og Willy-Tore Mørch (2016). *Veileder for fosterforeldre til enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: SOS Barnebyer

Thorshaug, Kristin og Stina Svendsen (2014). *Helhetlig oppfølging. Nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinnelseslandet og deres opplærings situasjon*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning

Grafisk utforming og produksjon: NTNU Grafisk senter

ISBN 978-82-7570-514-1 (web)
ISBN 978-82-7570-513-4 (trykk)

NTNU Samfunnsforskning
Dragvoll Allé 38 B
7491 Trondheim, Norway
Tel: 73 59 63 00

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no
Web: www.samforsk.no